

PREDGOVOR

“Sociologijsku studiju za područje Koprivničko – križevačke županije” u funkciji izrade “Prostornog plana Koprivničko-križevačke županije” napisali su članovi tima: dr. Dušica Seferagić (voditeljica), prof. Milan Župančić i prof. Nataša Lončar Butić ispred Instituta za društvena istraživanja Zagreb, a koju su dobili na Natječaju koji je raspisala Koprivničko-križevačka Županija, Zavod za prostorno uređenje.

Istraživanje, zajedno sa izradom studije trajalo je, prema ugovoru, šest mjeseci.

Tokom rada susreli smo se sa dvije vrste nepredvidivih problema:

- prekratkim rokom za izradu tako opsežne studije,
- određenom sporošću aktera s kojima smo trebali surađivati na terenu (npr. odgovori na anketni upitnik sa strane općina/gradova).

Stoga smo donekle suzili naše ideje o metodologiji: razgovore sa svim općinama te skupne razgovore sa predstavnicima mjesnih odbora, ali smo dodali niz novih analiza. Istraživanje je uvijek “znanstvena avantura” i strogoća prvotnog prijedloga bila bi pogubna za njegove rezultate.

Struktura studije razlikuje se od strukture prijedloga ali pokriva sve bitne elemente, dodajući neke nove.

Bio je to naporan rad, posebice na terenu, ali vjerujemo da smo uočili i objasnili sve (ili većinu) osnovnih problema te predložili kako da se, oni koji su rješivi, pokušaju riješiti. “Sociologijska studija” najmanje od svih može biti “čarobni štapić” koji će odgovoriti na sva moguća pitanja. Premda je studija više stručna, što znači da služi određenoj svrsi tj. mora biti upotrebljiva u praksi i razumljiva donosiocima plana, ona se zasniva na strogo znanstvenim principima istraživanja. Treba, dakle, razlikovati njezinu **znanstvenu objektivnost** (ma kakvi rezultati bili), njezinu **stručnu primjenjivost**, te **stavove ispitanika od mišljenja eksperata** (koje donosioci odluka mogu ali ne moraju primijeniti). Naša mišljenja, zasnovana na istraživačkim nalazima, služe samo kao prijedlozi i sugestije za donošenje prostornog plana Županije.

Tokom istraživanja mnogi su nam se problemi postavili drugačije od pretpostavljenih pa smo uzeli slobodu da ih tako i obrađujemo. Nadamo se da smo, unutar vremensko-financijskih ograničenja, uspjeli otvoriti neka nova pitanja i odgovoriti na već postavljena.

Zahvaljujemo svim suradnicima na “terenu” kao i stručnjacima iz Zavoda za prostorno uređenje (posebno gđici Kučinić i g. Filipoviću), te direktoru i tehničkim suradnicima Instituta za društvena istraživanja Zagreb.

Za tim:

dr. Dušica Seferagić

I UVOD

1. PRISTUP

“Sociologijska studija za područje Koprivničko-križevačke županije nije uobičajen **znanstveni**, već **stručni** rad, prilagođen funkciji **znanstvene osnove** za izradu **“Prostornog plana Koprivničko-križevačke županije”**.”

Sociologijski pristup je **najkompleksniji** od svih drugih pristupa jer se, unatoč svom društvenom aspektu, oslanja na sve druge: geografski, demografski, ekološki, povijesni, kulturološki, a ponad svih na ekonomski, politološki i socio-psihološki pristup. Oni mu služe kao **osnovica za sintezu** o društvenom karakteru određenog prostora, koji čini važan element u odlučivanju o njegovom razvitku.

Svaki čimbenik u prostoru, izdvojen ili spojen sa ostalima, nužno se smješta u **širi društveni kontekst**; u ovom slučaju, u društvo u tranziciji sa posljedicama ratnih trauma. Bez toga se ne može objasniti ni najmanji element cjeline!

Treća osnovna specifika sociologijskog pristupa jest da se oslanja na **mišljenja, potrebe i aspiracije stanovnika datog prostora**; od pojedinaca, članova mjesnih odbora, preko općina/gradova, do Županije.

Premda se kroz cijeli tekst provlači stav istraživačkog tima, on ima samo posredničku i konsultativnu ulogu, dok nam je osnovni cilj izraziti mišljenja stanovnika Koprivničko-križevačke županije.

To nas, dakako, nije spriječilo da se kritički postavimo prema mišljenjima svih aktera na svim razinama odlučivanja. Na Županiji je da procijeni kako mišljenja svojih stanovnika tako i naše stručno mišljenje. Ni jedan ni drugi sklop mišljenja nije homogen i dovršen; više se radi o **alternativama** konzistentnog ili nekonzistentnog mišljenja, stoga jer je i prostor same Županije izrazito heterogen (grč. heteros – drugi, raznovrstan, raznorodan), upravo ukazuje na složenost prostora Županije (gradovi – sela, nerazvijeni - razvijeni dijelovi, ravničarski krajevi – brdski predjeli) te nema pežorativno značenje, već nasuprot tome ukazuje na svekolike mogućnosti Županije da ih iskoristi. Isto bi se moglo reći i za cijeli prostor Hrvatske, tako različit unutar svojih granica! Na Županiji je da donese finalne odluke, također ne nužno jednoznačne, vjerojatnije različite za razne dijelove prostora.

Iako se naša studija najviše oslanja na ekonomske i političke pretpostavke, ona ipak daje prvenstvo stanovnicima Županije da na demokratski način izaberu svoje puteve razvitka.

Premda stručan, naš se istraživački poduhvat ipak zasniva na nekim znanstvenim, dapače teorijskim, zasadama sociologije prostora.

Pošli smo od pretpostavke da je demokratsko odlučivanje građana osnovica teritorijalnog razvitka. “Lokalna tj. mjesna (u stranim jezicima nema te distinkcije, koja je usput rečeno prijevod jedne te iste riječi), samouprava, civilizacijska je zasada razvijenih društava (Seferagić, Lončar, 1997). Njezino je osnovno obilježje mogućnost građana da na teritorijalnoj razini rješavaju probleme svakodnevnog življenja.

Osnovna dilema koja se provlači kroz sociologijske analize mjesne/lokalne samouprave jest: koliko je ona ekstenzija viših nivoa vlasti, njihovo osporavanje ili čak dokidanje, a

koliko je autentična teritorijalna samouprava (Pusić, 1981, Popovski, 1991). Drugo je pitanje koliko su niži nivoi samouprave (općine, gradovi, mjesni odbori) "teritorijalne jedinice" a koliko "lokalne zajednice" (Pusić, 1981, Cohen, 1985, Castells, 1973, Etzioni, 1994, Johnston, 1991). U prvom slučaju one su pravno definirane dok su u drugom uistinu zajednice: zajednički interesi, integracija, kooperacija, konflikti, te su tzv. "proživljenje zajednice" (lived communities) (Štulhofer, 1988, Smith, Blanc, 1995, Ryser, 1995).

Dijapazon analize lokalnih zajednica je ogroman: od postmoderne analize koja se pita ne čini li bilo koji oblik zajednice nasilje nad pojedincem (Young, 1992), preko oštre kritike konzervativnog "komunitarizma" koji uvijek suprotstavlja "nas" – "onim drugima", prema ambivalentnoj "prividnoj istosti" članova zajednice (Cohen, 1985), do onih koji su nostalgичni prema "pravoj zajednici" (Etzioni, 1994), "mitskoj zajednici novih ljudi" (Murdock, Day, 1995).

U našem istraživanju **teritorijalnu zajednicu shvaćamo kao entitet koji ima zajednički prostor, zajedničke probleme, potrebe i interese koje stanovnici pokušavaju zajednički riješiti, direktno ili indirektno preko svojih predstavnika (Smith, Blanc, 1995, Thorpe, 1995).** Pri tome polazimo od "participativnog modela odnošenja" (Bošnjak, 1988, Seferagić, 1996, Smith, Blanc, 1995, Ryser, 1995). On ne znači ništa više nego interesnu kooperaciju stanovnika istog prostora bilo preko, uz, nasuprot ili mimo države kao teritorijalne organizacije. Ne očekuju se nikakve "mitske" ili tradicionalne "emotivne" veze, već se očekuje suradnja oko onih pitanja koja su od značaja za život ljudi na određenom teritoriju, koja može ali ne mora trajati duže nego što se ti interesi ostvare. Tako shvaćamo i Županiju, koja je doduše vremenski trajnije definirana.

Iako naša studija naglašava ekonomske faktore razvitka kao prioritetne, demografska kretanja, komunalni i društveni standard, ona se ipak najviše vezuje za **potrebe i želje stanovnika Koprivničko-križevačke županije.** Ako se u nekim aspektima ne slažemo sa većinskim mišljenjem, a takvih ima, na **Koprivničko-križevačkoj županiji je da izabere i donese odluke o tipu razvitka.**

Naš je pristup, ukratko, **promicanje kvalitete življenja,** u jednoj **potencijalno razvojnoj županiji,** koja pri tome ima problema oko strukturiranja, poimanja razvitka, i načina kako da se on postigne. Kad kažemo **problem** (grč. Proballo – spominjem, predlažem, teoretsko ili praktično pitanje koje zahtijeva rješenje, zadaća uopće), onda mislimo upravo tako: postoje pitanja koja zahtijevaju određeno rješenje. Kakvo?, na nama je da predložimo a na Županiji da odluči!

2. SADRŽAJ STUDIJE

Studija se, slijedeći točke "Ugovora", ali ne robujući im, sastoji od devet osnovnih poglavlja: I Uvoda, II Osnovnih obilježja stanovništva i domaćinstava Koprivničko-križevačke županije, III Osnovnih problema prostornih uvjeta života, IV Prioritetnih potreba u uređenju prostora, V Aspiracija i atraktivnih elemenata u prostornom razvoju, VI Mreže naselja u Županiji, VII Zaključaka i preporuka za izradu Prostornog plana Županije, VIII Referenci i IX Priloga.

U **Uvodu** se prezentira naš pristup, prethodno opisan, struktura studije, te metodologija istraživanja i pisanja studije.

Struktura studije, kao što smo istakli, ovisila je koliko o odrednicama “Ugovora” toliko i o našem pristupu. Naš pristup zahtijevao je neke promjene u strukturi, metodologijske u prvom redu.

U **Osnovnim obilježjima stanovništva i domaćinstava Koprivničko-križevačke županije**, služimo se demografskom podlogom kao uvodom u sociologijsko objašnjenje pojava u prostoru, a koje se tiču stanovništva i njegova kretanja.

U **Osnovnim problemima prostornih uvjeta života**, najvećem i najvažnijem poglavlju studije, analiziramo probleme komunalne infrastrukture, društvenog standarda, ekologijske probleme te probleme mjesne i lokalne samouprave. One, vidjet ćemo u tekstu, pokazuju niz negativnih i pozitivnih razvojnih poticaja.

U poglavlju: **Prioritetne potrebe u uređenju prostora** navode se prioriteti na lokalnoj i županijskoj razini. Oni se većim dijelom poklapaju, jer sve što se tiče manjih sredina, logično se tiče i Županije u cjelini. To su apsolutno najvažniji problemi, mahom elementarni, i Županija mora obratiti posebnu pozornost na njih!

Poglavlje: **“Aspiracije i atraktivni faktori u prostornom razvoju”**, bavi se odnosom prema budućnosti. Plan ih mora uzeti u obzir, najmanje u vidu smjernica. Aspiracije smo istraživali na nivou općina/gradova i Županije u cjelini.

“Mreža naselja u Županiji” izuzetno je važno poglavlje koje detaljno analizira tri nivoa:

- seoska naselja i ruralni prostor,
- gradove kao žarišta razvitka,
- mrežu naselja Koprivničko-križevačke županije.

Svaka od sve tri navedene razine pati od niza problema koji se mogu riješiti jedino uspostavljanjem **mreže naselja između sela i gradova, te gradova međusobno, dakle svih naselja u zadanom prostoru.**

U **Zaključcima i preporukama...** pokušali smo dati kratku sintezu naših nalaza u funkciji “Prostornog plana Koprivničko-križevačke županije”. Ona nije “čista”, “jednoznačna”, ali baš zato ostavlja prostor **izbora** donosiocima odluka u Koprivničko-križevačkoj županiji da sami odluče o tipu ili pluralitetu tipova razvitka unutar tako složene županije kakva je Koprivničko-križevačka županija!

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Poznavajući društveno-prostorne prilike u našoj zemlji, a ograničeni vremenom i financijama, izabrali smo pretežno **kvalitativnu metodologiju**, koja može istraživati svaku, i najmanju poru društvene situacije, a da pri tome može i ne mora generalizirati svoje nalaze. Taj se izbor pokazao plodnim. Uistinu se ponešto moglo poopćiti, dok su se drugi nalazi pokazali gotovo endemskima.

Metode kojima smo se služili u istraživanju, bile su:

- **analiza literature i dokumentacije,**
- **anketa svih općina/gradova u Županiji,**
- **interviewi sa brojnim značajnim akterima na svim razinama teritorijalne organizacije,**
- **promatranje s učestvovanjem** (obilazak terena, razgovori sa “običnim ljudima”, impresije i podaci raznog porijekla...).

Treba naglasiti da anketa svih općina/gradova (provedena pomoću standardiziranog upitnika), sadrži raznolika pitanja, a da dobiveni odgovori odražavaju mišljenja i preferencije aktera i vodstava tih sredina.

Premda se može reći da smo izabrali induktivan tip zaključivanja (od posebnog na opće), ipak smo se rukovodili strogom logičkom strukturom u samoj Studiji. Izvještaj je složen toliko strogo koliko to može biti na osnovu spoznaja o velikoj šarolikosti unutar Županije a u odnosu na sve istraživane aspekte.

Dijelom je istraživanje bilo i **akcijskog tipa**, jer smo tokom posjeta i razgovora aktivno sudjelovali u problemima života ljudi, sugerirajući im neke poteze, akcije, aktivnosti (poučeni iskustvima iz prošlih istraživanja). Mi smo se ponašali samo kao eventualni pokretači ideja, a ljudima samim smo ostavili da odlučuju o našim prijedlozima.

II OSNOVNA OBILJEŽJA STANOVNIŠTVA I DOMAĆINSTAVA KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE

Predmet i cilj tematske dionice o populaciji Županije jest osvjetljavanje glavnih razvojnih trendova i strukturnih značajki te populacije, koje su od interesa za sociologijsko osmišljavanje mogućnosti i pravaca budućeg prostornog planiranja unutar Koprivničko-križevačke županije. To znači da je ovaj tekstualni segment u funkciji drugih dijelova studije.

Za navedene potrebe mi smo se fokusirali na analizu brojčanog kretanja stanovništva Županije, ukazivanju na njegove najvažnije strukturalne karakteristike i kontingente, a ukratko smo osvijetlili i neke važnije socioekonomske aspekte. Posebno smo analizirali neka važnija obilježja domaćinstava i obitelji, jer se i preko njih mogu sagledati bitnije socioekonomske i demografske promjene.

Temeljne demografske značajke prezentirali smo na razini Županije, općina i gradova, ovisno o mogućnostima i raspoloživosti podataka. Pri tome smo koristili pretežno statističke izvore (popise stanovništva u posljednjih dvadesetak godina, kao i recentne podatke vitalne statistike). Ponegdje, posebice tamo gdje je to pridonosilo boljem razumijevanju značajki Županije, prezentirali smo i komparativne podatke za Republiku Hrvatsku.

1. BROJČANO KRETANJE I RAZVOJ STANOVNIŠTVA

Današnja Koprivničko-križevačka županija obuhvaća prostor tri bivše općine, a to su: Koprivnica, Križevci i Đurđevac, osim manjeg dijela potonje, a to je 12 naselja istočnog dijela "stare" općine Đurđevac, koji su u sastavu novoformirane općine Pitomača pripali Virovitičko-podravskoj županiji. Osnovni podaci o stanovništvu, gustoći naseljenosti, usporedbi sa stanjem u Hrvatskoj, prikazani su u donjoj tablici i oni su validni za novonastalo stanje.

Tablica 1

Kretanje stanovništva Županije po ranijim općinama od 1971. do 1991.

	1971	1981	1991	Indeks 1971/91	broj stanov. na 1 km ² (1991)
Koprivnica	61086	61166	61052	99,9	85
Križevci	43486	41316	39248	90,2	72
Đurđevac *	35091	31904	29607	84,4	59
Županija	139663	134386	129907	93,0	73
Hrvatska	-	-	-	108,1	85

Izvor: STATISTIČKI LJETOPIS HRVATSKE-1993, str. 470

* Odnosi se na bivšu općinu Đurđevac, ali bez stanovništva naselja koja su danas u sastavu Virovitičko-podravске županije.

Županija je prostor starije naseljenosti, a danas osrednje gustoće stanovništva (73 žitelja na km²), a to je niže i od državnog prosjeka, kao i prosjeka središnje Hrvatske, a naročito od visoke gustoće naseljenosti u zapadnim i susjednim regijama, međimurskoj i varaždinskoj županiji, koje su poznate po najvišoj gustoći naseljenosti u Hrvatskoj. Gornja tablica pokazuje da stanovništvo Županije postupno opada, a u nekim dijelovima

može se govoriti i o pravoj depopulaciji. Taj se proces osjeća u dužem vremenskom razdoblju. U tom se pogledu zapažaju znatne razlike među pojedinim općinama. U ranijoj općini Koprivnici, stanovništvo je konstantno raslo do 1981. da bi kasnije započela lagana stagnacija, pa i manje opadanje broja stanovnika. U općini Križevci imamo drugačije stanje, jer tu stanovništvo opada od 1961, dok je đurđevački dio Podravine izgubio više od četvrtine broja žitelja u razdoblju od 1953. do 1991. Samo u razdoblju koje prikazuje tablica "izgubljen" je svaki četrnaesti žitelj Županije (indeks 1991/71. je 93,0). Županija je kao i širi bilogorski i podravski prostor, imala već duže vrijeme negativan prirodni prirast stanovništva, a bilježi i negativne emigracijske trendove. Negativni prirodni prirast (više umrlih od rođenih) zapaža se na područjima bivših općina Križevci i Đurđevac od 1970-ih, da bi se i općina Koprivnica od 1981. pridružila takvom stanju, što znači **da cjelokupna Županija već gotovo dvadeset godina ima negativni prirodni prirast stanovništva**. Iz većeg dijela Županije odvija se i **emigracija**, tako da kao rezultanta negativnog prirodnog prirasta i prisutne emigracije, slijedi depopulacijski proces. Naročito je nepovoljna situacija na području đurđevačke Podravine, koje i bilježi najveći pad broja stanovnika na prostoru Županije. Jedino područje u kojem je barem do novijeg doba (točnije, sve do 1981.) bilo normalno demografsko stanje (bez smanjenja, ali ne i sa porastom stanovništva), predstavlja bivša općina Koprivnica. Ipak, poslije 1981. i u njoj je registriran manji pad broja stanovnika. Kakvi su daljnji demografski izgledi ove Županije? Na žalost, realno valja računati sa daljnjim smanjenjem stanovništva i nastavkom drugih nepovoljnih trendova. Svi relevantni pokazatelji koji imaju prognostičku "težinu", a to su tendencije kretanja prirodnog prirasta, mogući migracijski tokovi, kao i drugi čimbenici upućuju na to da će se **nepovoljna demografska kretanja nastaviti i u narednom razdoblju**. To se najbolje može nazrijeti iz prirodnog kretanja stanovništva Županije, jer ono uvelike određuje trendove budućeg kretanja stanovništva (tablica 2).

Tablica 2

Prirodno kretanje stanovništva Županije u razdoblju 1992-1996.

	živorođeni	umrli	prir. prirast	vitalni indeks
1992	1398	2052	-654	70,5
1993	1417	2021	-604	70,1
1994	1385	1984	-599	69,8
1995	1347	1974	-627	68,2
1996	1501	1888	-387	79,5

Izvor: STATISTIČKI LJETOPIS HRVATSKE, razna godišta

Objašnjenje: Vitalni indeks označava broj živorođenih na 100 umrlih

Vidljivo je iz tablice 2 da se u posljednjih pet godina (za koje raspoložemo podacima) odvija negativan prirodni prirast stanovništva, i, da se, nažalost, taj pad povećao prema ranijem razdoblju. Iako je razdoblje 1992-1996. vrlo tegobno i nepovoljno u cijeloj državi, a donekle i netipično, tako da vjerojatno ne predstavlja pouzdanu osnovu za prognozu budućih kretanja, ipak smatramo da su nepovoljne šanse moguće što se tiče revitalizacije i demografske obnove u Županiji. Na to nas upućuje raniji trendovi, koji se u pogoršanom vidu nastavljaju u recentnom razdoblju.

Evidentne su velike razlike u prirodnom prirastu stanovništva među pojedinim dijelovima Županije, i to ilustriramo podacima za pojedine općine/gradove za 1996., a to je posljednja godina za koju imamo podatke.

Tablica 3

Prirodno kretanje stanovništva po općinama i gradovima u 1996.

GRAD/Općina	živorođeni	umrli	prirodni prirast	vitalni indeks
ĐURĐEVAC	115	162	-47	71,0
Ferdinandovac	22	48	-26	45,8
Kalinovac	13	27	-14	48,1
Kloštar Podravski	72	107	-35	67,3
Molve	29	31	-2	93,5
Novo Virje	25	35	-10	71,4
Virje	53	94	-41	56,4
KOPRIVNICA	387	329	58	117,6
Drnje	18	43	-25	41,9
Đelekovec	21	35	-14	60,0
Gola	22	48	-26	45,8
Hlebine	32	55	-23	58,2
Koprivnički Bregi	36	32	4	112,5
Koprivnički Ivanec	29	42	-13	69,0
Legrad	24	54	-30	44,4
Novigrad Podravski	43	48	-5	89,6
Peteranec	35	49	-14	71,4
Rasinja	43	68	-25	71,4
Sokolovac	37	62	-25	59,7
KRIŽEVCI	268	293	-25	91,5
Kalnik	19	29	-10	65,5
Sv. Ivan Žabno	47	104	-57	45,2
Sv. Petar Orehovec	116	116	-	100
ŽUPANIJA	1501	1888	-387	79,5

Izvor: Tablogram 3-1. Državnog zavoda za statistiku (dio dokumentacije o prirodnom kretanju stanovništva, koja je pred objavljivanjem)

Svega dvije lokalne jedinice, a to su Grad Koprivnica i općina Koprivnički Bregi imale su u navedenoj godini pozitivan prirodni prirast stanovništva, dok sve ostale sredine imaju negativnu bioreprodukciju. Najlošije je stanje u nerazvijenim općinama i tamo gdje prevladava ostarjelo poljoprivredno stanovništvo, kao što su općine Drnje, Legrad, Gola, gdje, da se figurativno izrazimo, na "jednu novu koljevku dolaze dva sprovoda". Nemaju ni gradovi uravnoteženu reprodukciju - **Križevci, a poglavito Đurđevac imaju također negativni prirast svoga stanovništva.**

2. VAŽNIJI KONTINGENTI I STAROSNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA

U ovom dijelu teksta prikazat ćemo neke važnije kontingente županijskog stanovništva, kao što su dobni kontingenti, kontingenti radno aktivnog stanovništva, fertilne grupe unutar ženskog stanovništva i dr. Odlučili smo se da u jednoj tablici prikažemo različite, kako vitalno demografske pokazatelje tako i pokazatelje socioekonomske prirode. Podaci su strukturirani tako da pokazuju udjel pojedine grupe unutar cjelokupnog stanovništva, odnosno pojedinih posebnih dijelova, kao što je, primjerice, dan udio fertilnog kontingenta prema ukupnom ženskom stanovništvu Županije. Inače, omjer muškog i ženskog stanovništva u Županiji je u 1991. bio izrazito u korist ženskog (51,9% ženskog naspram 48,1% muškog), tako da je na 100 žena dolazilo "svega" 93 muškaraca.

Tablica 4

Osnovni kontingenti stanovništva Županije 1991. (u %)

	Županija	Hrvatska
	100,0	100,0
* 0 - 14 godina	18,4	19,4
* fertilni kontingent (žene)		
15 - 49 godina	44,0	46,6
20 - 29 godina	12,7	13,3
* radni kontingent		
svega	63,2	64,3
muškarci (15 - 64 g.)	69,4	69,5
žene (15 - 59 g.)	57,6	59,5
* radnoaktivno stanovništvo		
svega	51,0	45,3
žene	41,0	37,4
* poljoprivredno stanovništvo	28,6	9,1
* 65 i više godina	13,8	11,6
* prosječna starost	38,6	37,1
* indeks starenja	81,8	66,7

Izvor: STATISTIČKI LJETOPIS HRVATSKIH ŽUPANIJA -93, str. 94

Objašnjenje: Prosječna starost je izražena u godinama; indeks starenja je odnos dobne skupine 60 i više godina prema dobnoj skupini do 19 godina, i što je indeks viši to je starosna struktura nepovoljnija.

Komparacija važnijih kontingenata županijskog stanovništva sa stanjem u cjelokupnoj državi, ukazuje na nepovoljnije stanje niza demografskih pokazatelja u Koprivničko-križevačkoj županiji. To se pokazuje kod mlađeg kontingenta, jer je on za puni indeksni poen manji od udjela te grupe u hrvatskom stanovništvu. Nepovoljna je i slika fertilne populacije (žene od 15 do 49 godina), čiji je udio u Županiji osjetno niži od onoga u državi, i to za 2,6 indeksnih poena, iako je taj nesrazmjer manji u potencijalno najfertilnijoj dobi - a to je kontingent žena u dobi 20-29 godina.

Udjel radnog kontingenta u županijskom je stanovništvu relativno manji od državnog prosjeka, kao rezultat znatno nižeg udjela žena, a slično je stanje i kod radnoaktivnog stanovništva.

Izrazito su nepovoljni pokazatelji koji se odnose na zastupljenost starijeg stanovništva Županije. Prosječna starost iznosi 38,6 godina, a to je za punu godinu i pol više od prosječne starosti, ionako stare, hrvatske populacije. i indeks starenja (pokazuje odnos stanovništva starog 60 i više godina i onog u dobi do 19 godina) je nepovoljniji no što je u Hrvatskoj. To znači i relativno više starijeg stanovništva u Županiji, što u gospodarskom smislu donosi i više uzdržavanog stanovništva a time i veću opterećenost radnog kontingenta, a da i ne govorimo o nekim drugim posljedicama, kao što je niži stupanj vitalnosti, kreativnosti i poduzetnosti, jer je poznato da su u starijim populacijama te osobine slabije izražene. Zbog važnosti starosne strukture, prikazat ćemo važnije pokazatelje na razini općina i gradova Županije (nažalost nema podataka za novoformirane općine i gradove u 1997. - Kalinovac, Kalnik, Novo Virje i Pod. Sesvete, pa ostajemo na teritorijalnom ustrojstvu iz 1996).

Tablica 5

Neki pokazatelji starosne strukture stanovništva Županije po gradovima i općinama* (u 1991)

	% udio stanov. do 14 god.	% udio stanov. sa 65 i više god.	prosječna starost	indeks starenja
Gradovi:				
Koprivnica	21,2	9,1	35,0	49,0
Križevci	19,3	12,1	37,4	70,0
Općine:				
Drnje	17,8	16,2	39,6	98,7
Đelekovec	13,0	22,7	44,3	167,7
Durđevac	18,9	13,8	38,4	80,4
Ferdinandovac	15,2	18,2	42,3	125,8
Gola	15,5	17,7	41,4	118,8
Hlebine	16,2	17,8	41,8	117,8
Kloštar Podravski	18,0	14,5	38,9	86,2
Koprivnički Bregi	19,6	13,1	37,9	78,1
Koprivnički Ivanec	16,7	16,5	40,3	104,9
Legrad	14,2	20,7	43,8	152,8
Molve	15,6	16,7	40,7	100,2
Novigrad Podravski	16,7	17,8	40,8	109,9
Peteranec	16,9	18,1	41,1	111,8
Rasinja	14,2	18,7	42,7	134,4
Sokolovac	17,5	14,2	39,6	90,7
Sv. Ivan Žabno	18,4	15,5	40,1	99,9
Sv. Petar Orehovec	17,9	14,2	39,0	85,5
Virje	16,5	17,0	40,5	103,4
Županija	18,3	13,8	38,6	81,8

Izvor: STATISTIČKI LJETOPIS HRVATSKE 1994, str. 486-518; 520-532

* Stanje prema teritorijalno-upravnoj podjeli na 31.12. 1996.

I starosna struktura stanovništva slijedi neke već poznate zakonomjernosti. Gradovi imaju, ali i "prikupljaju" mlađe, dok se u seoskim sredinama zadržava starije stanovništvo. Ako, kao pokazatelj starosne strukture uzmemo indeks starenja (omjer između stanovnika starijih od 60 godina i onih do 19 godina), onda je on također znatno nepovoljniji u tipično seoskim i poljoprivrednim sredinama, negoli u gradovima. Najlošije stoje, u tom pogledu, općine Legrad i Đelekovec, a ova potonja ima indeks starenja 167,8 što znači da na 100 stanovnika do 19 godina dolazi 167 starijih od 60 godina. Prilično loše izgleda starosna slika u Rasinji, ali i u Ferdinandovcu, Goli, Hlebinama što znači da i "prava" Podravina ima ostarjelo stanovništvo.

3. OBRAZOVNI SASTAV STANOVNIŠTVA

Osim samih demografskih karakteristika stanovništva, vrlo značajan pokazatelj kvalitete "ljudskog faktora" je i njegov obrazovni sastav, te ćemo se u nastavku pozabaviti i problemima obrazovanja te analizirati značajnije promjene u obrazovnoj strukturi.

Tablica 6

Obrazovna struktura stanovništva 1981. i 1991. (u %)

	Županija		Hrvatska
	1981.	1991.	1991.
ukupno	100	100	100
bez škole i sa 1 - 3 razreda o.š.	15,1	9,4	8,6
(nepismeni)	(4,9)	(2,4)	(3,0)
4 - 7 razreda o.š.	46,6	34,5	21,2
osnovna škola (8 god.)	18,5	27,2	23,5
srednje obrazovanje	16,7	23,4	35,9
više i visoko obrazovanje	2,8	5,0	9,3

Izvor: STATISTIČKI LJETOPIS HRVATSKIH ŽUPANIJA 93, str. 84

Napomena: Isključeno je stanovništvo nepoznatoga stupnja obrazovanja; "srednje obrazovanje" uključuje sve vrste škola drugog stupnja;

Stupanj školske spreme odnosi se na stanovništvo iznad 15 godina starosti, dok se nepismenost odnosi na osobe iznad 10 godina starosti

Podaci o promjenama obrazovnog sastava županijskog stanovništva su višestruko interesantni. U samo desetgodišnjem razdoblju znatno je poboljšana obrazovna razina cjelokupne populacije, osjetno je smanjen broj nepismenih i onih bez školske spreme ili sa samo tri završena razreda osnovne škole (a i to su funkcionalno nepismeni ili polupismeni ljudi), pa do gotovo udvostručenja broja visoko obrazovanih kadrova. Stopa nepismenosti je nešto niža od državnog prosjeka. Nepismene su uglavnom žene (tri četvrtine nepismenih), kao i osobe starije dobi (80% nepismenih je starije od 50 godina).

Osjetan je porast stanovništva sa završenom osnovnom (osmogodišnjom) školom, dok je nešto skromniji porast osoba sa završenom srednjom školom (tu su uključene sve vrste škola, od škola za učenike u privredi, stručnih škola, gimnazija i dr.), iako je gotovo svaki četvrti žitelj županije završio srednje obrazovanje. Komparacija sa stanjem u cjelokupnoj Hrvatskoj ukazuje na nižu prosječnu razinu obrazovanja u Županiji, premda su razlike i zaostajanje znatno manji u 1991., nego deset godina ranije. Evidentan napredak na obrazovnom planu rezultat je širih društvenih i kulturnih napora na globalnom planu i nastojanja da se mlađe generacije bolje osposobe za profesionalnu karijeru i društveni život, pa će se i spomenute promjene zasigurno pozitivno odraziti u budućem razvitku ove Županije.

4. DOMAĆINSTVA I PORODICE

Za potpunije sagledavanje demografskih i socijalnih trendova u nekoj regiji potrebno je uzeti u obzir i domaćinstva, odnosno porodice, jer one neposredno odražavaju šire društvene promjene. Mi ćemo se ograničiti na iznošenje i komentiranje glavnih pokazatelja o domaćinstvima, bez pretenzije da ulazimo u detaljnije eksplikacije. U narednoj tablici prikazane su promjene u kretanju broja domaćinstava Koprivničko-križevačke županije te njihova prosječna veličina.

Tablica 7

Domaćinstva prema popisima 1971-1991.

	Županija			Hrvatska	
	broj	Indeks 1971/91	prosječna veličina dom.	Indeks 1971/91	prosječna veličina dom.
1971	39.044	-	3,57	-	3,43
1981	39.741	101,7	3,38	110,4	3,23
1991	40.612	102,2	3,20	108,5	3,10

Izvor: STATISTIČKI LJETOPIS HRVATSKIH ŽUPANIJA -93, str. 88

U Županiji se neznatno povećao broj domaćinstava u promatranom periodu, i ako to povežemo sa podatkom da se stanovništvo smanjivalo, onda to govori o istovremenom smanjenju broja članova po domaćinstvu. I u ovoj je regiji tekao proces porodične transformacije, od šire na užu porodičnu grupu (proces nuklearizacije), tako da takav tip porodice prevladava posvuda u suvremenoj Hrvatskoj. Prosječna veličina domaćinstva u regiji (3,20 članova) odgovara i širem nacionalnom prosjeku. U strukturi domaćinstava prema veličini dominiraju dvočlana (22,4%), tročlana (19,5%), četveročlana (20,7%), peteročlana (10,5%), dok je većih domaćinstava sa šest i više članova znatno manje. U promatranom razdoblju znatno je poraslo učešće samačkih domaćinstava (sa 12,3% na 17,1%) što nam također govori da su porodične karakteristike (barem kada je riječ o veličini) približno izjednačene na cjelokupnom hrvatskom prostoru. Kako raspoložemo i sa podacima o obiteljima i njihovom sastavu, moguće je preciznije utvrditi i neke kvalitativne relacije između domaćinstava i obitelji. U Županiji je 1991. bilo 38.109 obitelji, dok je broj domaćinstava iznosio 40.612. Ako od tog broja oduzmemo neporodična domaćinstva (uglavnom samačka), proizlazi da su u 33.022 porodična domaćinstva živjele 38.109 obitelji, odnosno da je svega 5.000 domaćinstava bilo višeporodičnih. To nam potvrđuje ranije iznesenu tvrdnju o pretežnosti nuklearne porodice u našem društvu. A ta se porodica svodi na bračni par, sa ili bez djece, uključujući i deficitarne obitelji, pa su shvatljiviji i podaci o sve manjoj veličini domaćinstava. To je prevladavajuće stanje i u seoskim regijama, kakva je i Koprivničko-križevačka županija.

Ponešto i o kvalitativnom sastavu obitelji u Županiji. Od ukupnog broja obitelji 32,2% su bračni parovi bez djece, 56,4% su obitelji sa djecom, a 11,3% su deficitarne porodice, najčešće majka sa djecom, ili, znatno rjeđe, otac sa djecom.

Osvrnut ćemo se još i na podatke o izvorima prihoda domaćinstava, jer nam oni vrlo zorno pokazuju stanje i tendencije socioekonomske preobrazbe, odnosno prijelaza od dominantno agrarne strukture u nedavnoj prošlosti, prema industrijsko-urbanoj strukturi suvremenog doba u Županiji.

Tablica 8

Domaćinstva prema izvorima prihoda 1991. (u %)

Gradovi	uk. broj domać.	poljoprivredna	mješovita	nepoljoprivredna	bez prihoda
Koprivnica	9627	2,0	3,4	93,8	0,8
Križevci	6930	14,6	12,3	71,5	1,6
Općine:					
Drnje	694	17,9	25,1	54,6	2,4
Đelekovec	611	32,1	33,6	32,1	2,3
Đurđevac	3547	15,2	19,4	62,7	2,7
Ferdinandovac	1298	37,5	22,3	36,7	3,5
Gola	1213	45,0	25,1	24,3	5,5
Hlebine	547	32,0	26,3	35,6	6,0
Kloštar Podravski	1838	30,5	23,3	43,7	2,4
Koprivnički Bregi	994	6,7	13,0	77,8	2,5
Koprivnički Ivanec	703	19,2	32,3	46,5	2,0
Legrad	929	30,9	24,5	41,6	3,0
Molve	577	43,8	28,4	25,0	2,8
Novigrad Podravski	1145	22,2	24,0	52,2	1,6
Peteranec	973	29,9	25,7	41,5	2,9
Rasinja	1471	34,2	26,5	36,9	2,4
Sokolovac	1325	27,5	22,9	47,8	1,7
Sv. Ivan Žabno	1825	36,9	23,9	36,9	2,2
Sv. Petar Orehovec	2617	43,3	29,6	24,8	2,4
Virje	1748	25,7	19,7	51,9	2,6
Županija	40612	20,3	17,1	60,5	2,1

Izvor: STATISTIČKI LJETOPIS HRVATSKIH ŽUPANIJA -93, str. 506

Primjećujemo iz tablice 8, da u Županiji prevladavaju nepoljoprivredna domaćinstva (60%), dok je poljoprivrednih i mješovitih nešto manje od dvije petine od ukupnog broja. Oko 2% domaćinstava nema nikakvih prihoda, a to su uglavnom staračka domaćinstva koja nemaju radnoaktivnih članova sposobnih za privređivanje, a nemaju ni drugih prihoda, kao što su mirovine, pa čak ni poljoprivredničke (kažemo "čak" jer su te mirovine po visini negdje na granici socijalne pomoći).

Gradske sredine imaju gotovo deagrariziranu strukturu (u Koprivnici je svega 5% poljoprivrednih i mješovitih domaćinstava), ali u Križevcima i Đurđevcu takvih ima znatno više. U već ranije spomenutim općinama, koje se izdvajaju po negativnim demografskim pokazateljima, dominiraju poljoprivredna i mješovita domaćinstva, što se može intepretirati kao da su to i nerazvijenije sredine.

5. SOCIOEKONOMSKA STRUKTURA STANOVNIŠTVA

Prethodno iznesene konstatacije o značaju pojedinih izvora prihoda domaćinstava i o njihovom utjecaju na socioekonomski razvoj pojedinih sredina, treba zasigurno nadopuniti i drugim pokazateljima o poljoprivredi, i o socioekonomskoj strukturi stanovništva, kako bi to objašnjenje bilo što cjelovitije. U narednoj tablici pokazujemo važnije podatke o značaju poljoprivrednog stanovništva i mjestu poljoprivrede u Županiji.

Tablica 9

Neki pokazatelji značaja poljoprivrede po gradovima i općinama* u 1991. (u %)

Gradovi:	uk. stanovn.	% udio poljop. stanovn. u ukupnom	broj domač.	broj poljoprivrednih gospodarstava	% udio domač. sa gospod.
Koprivnica	29272	2,8	9627	4199	43,6
Križevci	22608	20,4	6930	6930	54,9
Općine:					
Drnje	2244	25,2	694	567	81,7
Đelekovec	1953	47,1	611	532	87,0
Durđevac	11089	23,1	3547	2463	69,4
Ferdinandovac	4087	47,2	1298	1170	90,1
Gola	3741	61,8	1213	1082	87,9
Hlebine	1606	41,4	547	453	82,8
Kloštar Podravski	5850	40,4	1838	1473	78,2
Koprivnički Bregi	3140	11,8	994	750	75,5
Koprivnički Ivanec	2574	30,5	703	623	88,6
Legrad	2661	39,6	929	704	75,7
Molve	1911	57,7	577	514	89,0
Novigrad Podravski	3329	31,1	1145	887	77,5
Peteranec	2954	37,9	973	809	83,1
Rasinja	4635	46,9	1471	1338	90,9
Sokolovac	4366	39,8	1325	1155	87,1
Sv. Ivan Žabno	6000	47,4	1825	1582	86,6
Sv. Petar Orehovec	10452	57,6	2617	2427	92,7
Virje	5435	35,2	1748	1386	79,3
Županija	129907	28,5	40612	27849	68,6

Izvor: STATISTIČKI LJETOPIS HRVATSKIH ŽUPANIJA –93, str. 311, 415 i 506

* Stanje prema teritorijalno-upravnoj podjeli na 31.12. 1996.

Ovdje je potrebno naglasiti sljedeće: **poljoprivreda je važnija i značajnija no što pokazuju neki drugi pokazatelji.** Pored toga što oko dvije petine domaćinstava u Županiji crpi pretežno ili djelomično prihode iz te djelatnosti, pokazuje se da **68% domaćinstava posjeduje poljoprivredno gospodarstvo, što znači da i mnoga nepoljoprivredna domaćinstva imaju neki prihod od nje, no kako ta domaćinstva nemaju aktivnih članova u toj djelatnosti, proizlazi da nemaju nikakve veze ni interesa za poljoprivredu, što nije točno.** Poljoprivredni posjed je za njih dopunski izvor djelatnosti i zarade, koji izmiče statistici. To bi se moglo interpretirati u smislu da sama poljoprivreda mnogima (pa i pravim poljoprivrednicima) ne omogućuje potrebnu razinu zarade i standarda, zbog mnogo razloga: mali posjed, loše zemljište, nepovoljan ekonomski položaj te grane, ali daleko većem broju vlasnika posjeda i drugih agrarnih interesenata (koji pak nisu poljoprivrednici, niti žive u mješovitim domaćinstvima), donosi koristi, i pridonosi porastu materijalnog standarda.

III OSNOVNI PROBLEMI PROSTORNIH UVJETA ŽIVOTA STANOVNIKA

1. PROBLEMI KOMUNALNE INFRASTRUKTURE

Problematiku ne/opremljenosti prostora naselja elementima i uređajima komunalne infrastrukture analizirali smo na temelju više izvora podataka:

- raznovrsne dokumentacije
- rezultata anketnog upitnika provedenog u svim općinama/gradovima
- razgovora u gradovima/općinama s pojedinim akterima (gradonačelnicima, načelnicima, tajnicima, nadležnim službama i stručnjacima)
- promatranja na terenu

Na temelju iskaza svih lokalnih jedinica (tabela 1, pit. 1.) dobili smo slijedeći redosljed osnovnih problema komunalne opremljenosti:

Tablica 1

Najvažniji problemi komunalne infrastrukture u prostoru Koprivničko-križevačke županije (anketni upitnik, pit. 1., 1998.)

Grad/općina	Vodoop- skrba	Ovodnja			Plin	Javni prijevoz	Javna rasvjeta	Ceste		Otpad	Ostalo	Ukupno
		Mreža kanali- zacije	Površin- ske vode	Prečištač kolektor				Lokalne	Magi- stralne			
Durdevac	1	2	2	2	3				5	4	Naplata kom. p	7
Ferdinan- dovac	1	2			5		4	3				5
Kalinovac	1	2	2									3
Kloštar Podravski	1	2	2							3		4
Molve	2	1	1		4	3						5
Novo Virje	1				2							2
Virje	2	1	1		3			4				5
Koprivnica				3		2			1			3
Drnje	1	2	2	3					4			5
Đelekovec	1	2	2						3		4 groblja	5
Gola	1	2			6	5	4		3			6
Hlebine	1	2			6	4	5	3				6
Koprivnički Bregi	2	1						3	3	4		6
Koprivnički Ivanec	1	4			3	5		2	2			6
Legrad	1	2						3				3
Novigrad Podravski	1	2	5		3		6	4				6
Petaranec	1	2				4	3					4
Rasinja	1	3			4			2				4
Sokolvac	1				3			2				3
Križevci	1	2		2				3	3			5
Kalnik		4	4		2	3		1				5
Sv. Ivan Žabno	1	2			3							3
Sv. Petar Orehovec	1	4			3		5	2				5
Ukupno	21	20	9	4	14	7	6	12	8	3	2	

Tumačenje tablice: brojevi označavaju redosljed problema prema težini.

- **Najučestaliji problem je vodoopskrba.** Njega su od ukupno 23 lokalne jedinice iskazale 21. Problem se pojavljuje kao djelomična ili nepotpuna opskrbljenost naselja mrežom javnog vodovoda, što se odnosi i na gradove Đurđevac i Križevce, ili kao neizgrađenost javne mreže u približno polovici, rubnih općina Županije. U situacijama kada se stanovništvo opskrbljuje vodom iz individualnih bunara, što je prisutno u znatnom dijelu naselja, problem se iskazuje kao loša kvaliteta pitke vode zbog zagađenosti vanjskim utjecajima (otpadnim vodama, smećem) i niskog vodostaja.

- **Drugi problem je odvodnja,** tj. potpuni ili djelomični nedostatak sistema **javne kanalizacije za otpadne vode domaćinstava,** što je istaknulo 20 lokalnih jedinica. Ako ovome pridodamo još i problem **površinskih i oborinskih voda** koji se navodi 9 puta, te potrebu izgradnje kolektora i prečistača, što iznose svi gradovi, onda je potreba rješavanja sistema odvodnje dominantna isto toliko, koliko i vodoopskrba.

- Na **trećem mjestu** nalazi se **problem prometnica-cesta,** koji je navelo 17 lokalnih jedinica. U većini slučajeva, 12 puta, u pitanju su lokalne i nerazvrstane ceste: u lošem stanju, neuređene, neodržavane, dijelom još neasfaltirane. Uz to je 7 puta istaknut i problem magistralnih cesta koje prolaze kroz pojedina naselja, a zaduženi državni subjekti loše ih održavaju i opasne su za pješake (nema pješačkih pločnika). One posebno opterećuju promet u gradovima, te se iskazuje potreba njihove modernizacije i gradnje obilaznica.

- Potrebu **plinifikacije** naselja navelo je 14 lokalnih jedinica, a odnosi se, ili na dovršenje/proširenje već započete plinske mreže, ili na dovođenje tamo gdje je uopće nema.

- Problem **javnog prijevoza** istaknulo je 7 lokalnih jedinica. Radi se o lošoj/rijetkoj povezanosti naselja autobusnim vezama (ima naselja koja uopće nemaju autobusnu liniju), o neprilagođenosti vremena vožnje potrebama korisnika (đaka, radnika), kao i o nedostatku javnog gradskog prijevoza, posebno u gravitacijskim naseljima u Koprivnicu.

- **Javnu rasvjetu** kao problem istaknulo je 6 lokalnih jedinica. On se većinom odnosi na tehnički loše stanje i problem održavanja, pošto je financiranje prebačeno u nadležnost lokalnih jedinica, a one nemaju dovoljno sredstava. Također postoje i naselja koja uopće nemaju izgrađenu mrežu javne rasvjete.

Ukoliko probleme komunalnog standarda promotrimo s obzirom na **rangiranje pojedinih elemenata po težini,** onda izrazito **dominira vodoopskrba** (koja je 18 puta navedena na prvom mjestu, tj., kao najteži problem, a kao drugi problem po težini navedena je 2 puta). Na drugom mjestu po težini najčešće se nalazi problem **odvodnje** (13 puta, ali i 3 puta na prvom mjestu). **Prometnice** na rang listi težine problema zauzimaju uglavnom treće mjesto a zatim drugo i četvrto. **Plinifikacija** naselja rangira se pretežno na trećem i nižim mjestima po težini, a javni prijevoz i javna rasvjeta nalaze se uglavnom na kraju liste.

Učestalost problema komunalne opremljenosti, kao i ocjena njihove težine upućuju na nekoliko osnovnih činjenica, koje proizlaze iz odgovora u anketi lokalnih jedinica, raznih dokumenata i razgovora s predstavnicima gradova/općina i Županija.

- Uočljiva je **deficitarnost, tj substandardnost skoro svih ruralnih naselja Koprivničko-križevačke županije**, a dijelom i urbanih, u elementima: **voda, kanalizacija, prometne komunikacije**, koji pripadaju primarnim civilizacijskim i urbanizacijskim uvjetima života u prostoru.
- Situacija komunalne substandardnosti u kombinaciji s nedostacima osnovnih društvenih institucija **nije prihvatljiv i privlačan lokalni okvir za kvalitetan svakodnevni život** stanovnika, te može biti jedan **od uzroka demografskog slabljenja** velikog područja Županije.
- **Nedostatak općeg komunalnog standarda ne djeluje motivirajuće na individualne i obiteljske poduzetničke i razvojne inicijative**, a njegovo rješavanje preduvjet je pokretanja i svakog značajnijeg razvoja u Županiji kao cjelini. Istovremeno je u funkciji zaštite i racionalnog korištenja prostora.

Ravnomjerno osposobljavanje infrastrukturnih mreža, naročito prometnih i vodoopskrbnih prioritet je i strategije kvalitetnijeg prostornog razvoja na razini države. Pri tome treba imati u vidu težinu problema i specifičnosti pojedinih područja i njima prilagođavati konkretne mjere i intervencije u uređivanju prostora:

- **Osiguranje kvalitetne pitke vode** svim stanovnicima sigurno je neupitan prioritet. Međutim potrebno je ocijeniti **gdje je izgradnja javnog sistema neophodna** (zagađenje podzemnih voda, nedovoljna količina), **a gdje je vodoopskrbu moguće riješiti malim lokalnim sistemima iz lokalnih crpilišta**.
- Sličan **diferencirani pristup** moguće je primjeniti i kod sistema **kanalizacije**, pa je dio odvodnje otpadnih voda (gdje nije u koliziji sa zdravstveno-higijenskim standardom) moguće rješavati izgradnjom **septičkih jama**, ali koje strogo zadovoljavaju propisane standarde.
- **Kvalitetne prometne komunikacije** (dovršenje asfaltiranja, održavanje, modernizacija) koje omogućavaju sigurno i brzo zadovoljavanje osnovnih potreba stanovnika (školovanje, rad, zdravlje, veza s većim centrima) povećavaju bazičnu sigurnost života pogotovo u izoliranim naseljima i mogu djelovati na stabiliziranje demografskih tokova. **Korištenje alternativnih i posebnih oblika prometa** (autobusni željeznički, individualni, biciklistički) ovisit će od tipa ekonomskog i društvenog razvoja Županije kao cjeline (mreža središnjih naselja, gravitacije, osposobljavanje razvoja ruralnih područja, vrsta djelatnosti, dnevne migracije, itd.).
- Povoljnost **korištenja plinske energije** koju imaju naselja koja "leže" na izvorištima ne znači da je racionalno njezino dovođenje i u udaljenija i slabije naseljena područja. Na **racionalan pristup** ukazuju i problemi velikih sredstava potrebnih za izgradnju pojedinih infrastrukturnih mreža na pojedinim područjima, kao i teškoće u naplati komunalne potrošnje uslijed velike disperzije, a malog broja korisnika (na što su ukazale neke lokalne jedinice).
- **Za elementarnu komunalnu opremu (voda, odvodnja, prometna poveznost)** poželjno je na razini Županije procijeniti pojedine situacije u prostoru (s obzirom na životnu sigurnost ljudi: ekološku i funkcionalnu, razvojni značaj pojedinog područja, demografske potencijale, zainteresiranost ekonomski moćnijih lokalnih i vanlokalnih subjekta za ulaganja i tsl.) te odlučiti **gdje je strateški nužna pomoć Županije** uslijed ekonomske slabosti lokalnih jedinica.

2. PROBLEMI DRUŠTVENOG STANDARDA

Ocjenu društvenog standarda naselja, općina/gradova i Županije iznosimo na temelju: odgovora na anketu općina/gradova (naselja ćemo spomenuti iznimno jer ih respondenti u svojim odgovorima nisu redovno navodili, kao što je traženo, te postoji nesrazmjer u preciznosti), analize pribavljene dokumentacije i literature, intervjua sa nekim akterima (gradonačelnicima, načelnicima i tajnicima općina i gradova, nadležnim službama te stručnjacima), promatranjem na terenu. Tako je i bilo predviđeno našom metodologijom.

Četiri navedena izvora (anketa, dokumenti, razgovori, opservacija) i tri nivoa (mjesni odbori, općine/gradovi i Županija) utječu na interpretaciju rezultata.

Tablica 2.

Najteži problemi društvenog standarda u području Koprivničko-križevačke županije (anketni upitnik, pit. 2 1998.)

Grad/općina	Vrtići	Školstvo		Zdravstvo Liječni ci Usta nove	Kultura sakral na profana	Trgovi ne usluge	Ekolo gija parkovi	Društ veni domovi	Sport	Ostalo	Uk up no
		Osnov ne škole	Srednje škole								
Durdevac		1				5	3	2	4	Plan ured. nas. 6	6
Ferdinandovac						1					1
Kalinovac					1						1
Kloštar Podravski	4			1	2				3		4
Molve		1				2					2
Novo Virje		1		2		3				Veterin ar 4	4
Virje				1				2		Jaslice 3	3
Koprivnica	2	1	1		4				3	Bazen kupa lište 5	6
Drnje						2		1	3		3
Delekovec	2									Društ v. d jel. 1	2
Gola		1			3	5		4	2		5
Hlebine	2	4			1 (Gale rija)	3		3		Stanovi 5	6
Koprivnički Bregi	1	2						3	4		4
Koprivnički Ivanec		2		3	1	4					4
Legrad		1			2		3				3
Novigrad Podravski					1		3		2		3
Peteranec	1			2							2
Rasinja	1			4,5					2,3		5
Sokolovac					3	1		2			3
Križevci		1	1	2	4		5		3		6
Kalnik		1		2	4		5		3		5
Sveti Ivan Žabno	2	1			4		3				4
Sveti Petar Orehovec	1	2		3				4			4
Ukupno	9	12	2	10	12	9	6	8	11	6	

Tumačenje tablice: Brojevi u rubrikama označavaju težinu navedenog problema od 1 – 6

Velika tablica kojom su obuhvaćene sve općine/gradovi Županije, po vertikalnoj osi a svi problemi društvenog standarda nanizani po horizontali (na osnovu upitnika) govori nam izuzetno mnogo.

Već na prvi pogled mogu se uočiti dva bitna podatka:

- problemi koji se **najčešće** javljaju na nivou Županije,
- općine-gradovi koji imaju **najviše** problema.

Dva su problema pri interpretaciji tablice:

- mogućnost da su ispitanici površno odgovarali, jer neke male općine, ispada, da imaju manje problema od npr. gradova, što djeluje apsurdno,
- mogućnost da što su veća naselja ima više problema tj. da se više pažnje posvećuje “nadgradbenim” problemima jer su elementarni već uglavnom riješeni.

Kao **najčešći** problemi pojavljuju se **osnovne škole** (ili područne): 12x, **kultura** 12x, **sport** 11x, te **zdravstvo** 11x. Iako ne uvijek 1. ranga oni su najčešći.

Kao **prioritetni** problemi (1., 2., 3., rang) društvenog standarda pojavljuju se **osnovne škole**: 9x 1. rang, dječji vrtići: 4x 1. rang, kultura 4x 1. rang dok su ostali problemi raspršeni kako po djelatnostima tako i po rangovima. Najviše problema unutar društvenog standarda nalazimo baš u gradovima (Đurđevac 6x, Koprivnica 6x, Križevci 6x, te Gola 6x).

Iz prvog pregleda podataka slijedi da **najviše** problema imaju gradovi. To znači, s jedne strane, da razvijenost povećava broj problema društvenog standarda zbog većih očekivanja i potreba, a sa druge strane, to znači da manja naselja pretpostavljaju komunalnu infrastrukturu društvenoj, jer im je ona važnija za život. Lakše je otići u grad u školu, kupovinu, liječniku nego živjeti bez vode, odvodnje, ceste itd.

Na taj se način bolje razumije, osim osnovnih škola, problem kulture i sporta kao najčešće navođenih.

Što se tiče osnovnih **škola**, u ovom poglavlju, dovoljno je postaviti pitanje koja je od dvije spominjane **alternative** bolja: **disperzija** područnih škola po što više manjih naselja kao faktor zadržavanja stanovništva ili pak određeni **policentizam** uz višu kvalitetu prostora, opreme i kadrova, ali uz nezaobilazne bolje **prometne veze**. Prva varijanta pokazuje se zastupljenijom u odgovorima i razgovorima, dok se nama druga čini racionalnijom sa gledišta kvalitete. **No na stanovnicima Županije je da donesu odluku o vlastitom razvitku**. Napominjemo da osnovne škole, a bez ostale tehničke i društvene infrastrukture, zaposlenosti na prvom mjestu, ne mogu vezati stanovništvo i zaustaviti demografsko praznjenje nerazvojenih sela! Ovo je stav istraživača koji ne obavezuje planere.

Pitanje disperzije ili policentrizma odnosi se, na skoro isti način, i na srednje škole!

Dječji vrtići (4 x 1. rang) plus jaslice (1 x 1. rang) odgovori su bez potrebe posebnog komentara. Njihova je logika obrnuta od škola! Moderna, nuklearna porodica, gdje oba roditelja rade, ako nema “baka servisa” prinuđena je da malu djecu negdje smjestiti dok rade (bilo u mjestu stanovanja bilo u mjestu rada).

Iako se kultura pojavljuje više puta kao prioritet od **zdravstva** dužnost nam je dati naš komentar; male ambulante opće prakse (ili barem liječnik), zubari, veterinari velik su

problem manjih mjesta. Ali, po iskazima, manji od komunalne infrastrukture te se stoga takvima i prikazuju. Naše je mišljenje da svako selo u dosegu 15'ak minuta vožnje (svjetski standard) mora imati osnovnu zdravstvenu zaštitu. Zdravstvena zaštita (veterinar ili veterinarska stanica) stoke također je važna za stočarska područja.

Značajan je podatak da se **društveni domovi** javljaju 8x kao jedan od prioriteta. Oni su nekada bili u vlasništvu mjesnih zajednica i predstavljali su centar društvenog života; u što manjim naseljima to više! Od **tri osnovna prioriteta** društveni standard zaostaje za komunalnim, što samo upozorava da su prvi prioriteti uistinu elementarni a da se društveni stavljaju, zbog toga, u drugi red.

Pitanje o prioritetima daje potporu našoj pretpostavci da tamo gdje su prioriteti tehničkog standarda, ne znači da su društveni riješeni, već samo odloženi! Prema tome, naš je zaključak, da gdje god se društveni standard pokazuje prioritetnim ukazuje na višu razinu razvijenosti općina/grada, naselja!

U različitim **dokumentima** Županije nabrojani su brojni **sakralni objekti** (crkve, kapelice, pilovi), te nešto rjeđe **profani** (javne i privatne zgrade, parkovi itsl.) kao oni koji se obnavljaju ili ih treba obnoviti. Čini nam se da su sakralni objekti malo preneglašeni u odnosu na ostale.

Šteta je što su propali i propadaju brojni profani objekti od značaja, koji su pripadali lokalnom koloritu nižih slojeva što znači da su rađeni od manje trajnih materijala (drvo npr.) a koje bi trebalo, barem u obliku "muzejskih parkova" svakako sačuvati.

Nakon kulture, pojavljuje se **sport** u dvostrukom značenju: kao brojni uspješni sportaši (pojedinci ili klubovi) te kao potreba za sportskim terenima (igralištima, zatvorenim prostorima). i tu treba reći da bi sportu trebalo prići kao pučkoj tradiciji i njegovati masovni sport, kako zbog zdravlja stanovnika tako i zbog stvaranja kritične mase iz koje se "izliježu" vrhunski sportaši.

U duhu njegovanja tradicije **sport** i **slikarstvo** (naivno i ostalo) gotovo su endemični po značaju. Nigdje toliko slikara i sportaša kao u ovoj Županiji! Njima svakako treba dodati i **prirodne vrijednosti** o kojima je riječ u drugom poglavlju. Ta tri elementa čine **bazu trijade turističkih mogućnosti**, ali i u usmjeravanju stanovnika da se bave kvalitetnim slobodnim aktivnostima. Mažoretkinje npr. ili sl. što znači da takvi tipovi kulturnih manifestacija ne mogu računati na različitost tj. specifičnost već na sličnost sa svim drugim dijelovima ne samo Hrvatske već i cijelog svijeta. Naše mišljenje Županija, dakako, ne mora uvažiti, ali može izvagati što joj je zanimljivije i korisnije!

Zaključno, neki se elementi društvenog standarda trebaju disperzirati da bi pokrili i osigurali kvalitetu življenja cijelom prostoru (jaslice, vrtići, osnovno zdravstvo, domovi kulture, osnovne usluge, kulturne specifičnosti svakog kraja i svakog mjesta, dok druge, zbog kvalitete zahtijevaju policentrični sustav (srednje škole, specificiranije ili više zdravstvene ustanove, specifične institucije županijskog ranga, posebno uslužne djelatnosti). Pri tome se priča o društvenom standardu nužno povezuje sa **dobrim prometnim vezama** unutar Županije, bez kojih nema ni mreže naselja ni kvalitete življenja za sve njezine stanovnike, a ima demografskog odljeva i pražnjenja sela.

Unutar društvenog standarda, premda izdvojena, pojavljuje se i tema **stanovanja**.

Tablica 3

Problemi oko građevinskog zemljišta i sl. u Koprivničko-križevačkoj županiji (anketni upitnik, pit. 4 1998.)

Grad/općina	Infrastrukturno neopremljeno građevinsko zemljište	Trošne kuće	Odlazak napuštanje	Nedostatak sredstava za izgradnju	Nema kadrovskih stanova	Izmjene nema prostornog plana	Ostalo	Ukupno
Durđevac	x					x		2
Ferdinandovac	x		x				2	
Kalinovac				x				1
Kloštar Podravski								
Molve	x							1
Novo Virje								
Virje						x		
Koprivnica							Bespravna izgradnja	1
Drnje	x		x					2
Đelekovec		x						1
Gola								
Hlebine		x	“Hlebine izumiru”					2
Koprivnički Bregi					x			1
Koprivnički Ivanec	x						Niska gustoća	2
Legrad								
Novigrad Podravski	x		x					2
Peteranec	x							1
Rasinja						x		1
Sokolovac								
Križevci	x	x						2
Kalnik	x						Odvajanje gospodarstva od st. *	2
Sveti Ivan Žabno	x							1
Sveti Petar Orehovec	x					x		2
Ukupno	11	3	4	1	1	4	3	

Tumačenje tablice: Postojanje problema označeno x.

Problem **stanovanja** i bliskih tema (pripremljenost građevinskog zemljišta itsl), pokazuje slijedeće nalaze.

Najvećim se pokazuje problem opremljenosti građevinskog zemljišta u 9 općina i 2 grada. Trošnost kuća spominju 3 općine, napuštanje kuća 4 općine (“Hlebine izumiru” npr.) dok se ostali problemi spominju rjeđe tj. raspršenije. Ni u jednom gradu ili općini ne spominju se više od dva puta. Od gradova jedino Križevci ističu stanogradnju kao prvi prioritet, premda se on ne pojavljuje unutar pitanja o društvenom standardu.

U gradovima, kao i u selima vlada velika šarolikost u kvaliteti stanovanja. Neke se kuće obnavljaju, druge su trošne, dok se treće napuštaju! U gradovima se pojavljuje i problem novogradnje većih objekata polifunkcionalnog karaktera: u prizemlju trgovine, na višim katovima stanovanje. Iako postoji potražnja i za jednim i za drugim, dio prostora ostaje neprodan. U slučaju stanovanja, osim previsokih cijena moguće je da se radi o

preferencijama ka tipu stanovanja u individualnim porodičnim objektima sa nešto vrta i okućnice.

Uz problem okućnica vezuje se i problem poljoprivrednog zemljišta, u gradovima izmještenog iz naselja. Neodgovoreno je pitanje koliko zemlje i kakve namjene je moguće imati u gradu a da pomaže proizvodnji vlasnika ne narušavajući neka osnovna urbana pravila o stanovanju u gradu (npr. svinjci, kokošinjci i tsl).

“Strategija prostornog uređenja RH” kao relevantan tj. determinirajući dokument daje okvir i sadržaj prostornim planovima svih Županija.

No to ne sprečava pojedine županije da se, unutar općih mjesta, izbore za vlastite interese. O društvenom standardu govori se malo, osim nabiranja funkcija!

3. EKOLOŠKI PROBLEMI

U okviru ekološke problematike koja se odnosi na zagađenje i smetnje u lokalnoj okolini (tablica 1, pit. 3.) **dominantan problem je komunalni otpad**. Predstavnici **19 lokalnih jedinica** najtežim problemom u zagađenju okoline smatraju **neorganizirano odlaganje otpada, tj. divlje deponije**. Uz to je 7 puta navedena potreba da se saniraju postojeće deponije, a 9 puta da se riješe lokacije za odlaganje otpada, kako na lokalnoj tako i na razini Županije, uz bolju organizaciju odvoza i sanitarni nadzor.

Tablica 4

Najvažniji ekološki problemi u prostoru Koprivničko-križevačke županije (anketni upitnik, pit. 3., 1998.)

Grad/općina	Divlje deponije	Zagađenost vodotoka	Zagađenost bunara i pitke vode	Zagađenost zraka	Zagađenost tla	Saniranje deponija	Ostalo	Ukupno
Durdevac	1	3			3	2	Šume	5
Ferdinandovac			3	2 CPS Molve			1 odlaganje otpada	3
Kalinovac						1		1
Kloštar Podravski	1		2	3 INA				3
Molve	1	2 Bistra						2
Novo Virje	1							1
Virje				2 CPS Molve		1	1 odvoz otpada	3
Koprivnica	1	2						2
Drnje		2 Gliboki	2				1 Botovo	3
Đelekovec	1	2		3 kisele kiše			1 županijski deponij	4
Gola	2			1 CPS Molve	1 CPS Molve		3 odvoz otpada	4
Hlebine	2	1 Bistra	1	3 CPS Molve				4
Koprivnički Bregi	1				3 otpad	2		3
Koprivnički Ivanec	1	3	3			2 Koprivnica	4 šume	5
Legrad	1							1
Novigrad Podravski	2	3	3	1 CPS Molve			4 zajednički deponij	5
Peteranec	1	4 Moščanski	5			2	3 eksploatacija šljunka	5
Rasinja	1	3					2 odvoz otpada	3
Sokolovac	1					2		2
Križevci	1	3			3		2 gradski deponij	4
Kalnik	1						2 lokalni deponij	2
Sv. Ivan Žabno	1	2	2				2 lokalni deponij 4	
Sv. Petar Orehovec	1	2	2					3
Ukupno	19	13	9	7	4	7	12	

Tumačenje tablice: brojevi označavaju redosljed prioriteta prema težini. Moguće je da se isti rang pojavi više puta.

Zagađenje vodotoka koje je kao problem navedeno 13 puta, te **pitke vode** iz bunara 9 puta, lokalni subjekti smatraju posljedicom upravo nereguliranog zbrinjavanja i odlaganja otpada (npr. Đelekovec-potok Segovina), ali i otpadnih voda Koprivnice (Peteranec-potok Moščanski jarak, Hlebine-potok Bistra, Drnje-vodotok Gliboki).

Problem otpada, ne samo da oštećuje ekološke i estetske vrijednosti krajolika, nego, povezan s vodoopskrbom i odvodnjom spada u grupu osnovnih uvjeta koji značajno utječu na svakodnevnu ekološku sigurnost života u određenoj sredini. Određivanje lokacija za zbrinjavanje otpada sigurno je jedna od obaveznih zadaća prostornog plana. Međutim ona nije i dostatna ukoliko ne postoji odgovarajuća organizacija i kvalitetno

funkcioniranje komunalnih službi koje se time bave, te ukoliko ekološka osjetljivost na otpad u lokalnoj sredini ne preraste i u osjetljivo, disciplinirano svakodnevno ponašanje stanovnika kod odlaganja otpada.

Kao **osnovni izvor zagađenja zraka** navode se pogoni za eksploataciju i distribuciju plina na lokaciji **Molve**, što ističe 7 lokalnih jedinica. Zanimljivo je da ekološku nesigurnost i ugroženost zdravlja ljudi i prirode ističu susjedne općine, dok sama općina Molve to uopće ne spominje. Razlog je vjerojatno u financijskoj kompenzaciji ekološkog rizika, na što lokalno stanovništvo ima potpuno pravo. **Rentiranje ekološkog rizika jača ekonomsku snagu općine i pogoduje bržem razvoju općeg standarda stanovništva.** Međutim, kako ovaj rizik nije ograničen administrativnim granicama, a rentiranje ne obuhvaća i susjedne općine, to one iskazuju nezadovoljstvo koje ukazuje na neravnopravan položaj unutar Županije, i na ekonomsku slabost lokalne samouprave da unapređuje vlastiti razvoj bez poticaja izvana. U pojedinim naseljima **zrak je zagađen i smradom** od otpadnih voda u otvorenim vodotocima i od nesaniranih smetlišta.

Situacija ekološkog rizika može se javiti vezano uz predviđenu lokaciju **hidrocentrale "Novo Virje" na Dravi**. Moguće probleme navela je jedino općina Novo Virje (u vrijeme provođenja našeg istraživanja Javni uvid i Javna rasprava o studiji utjecaja na okoliš HE Novo Virje nije još počela). Ona ih s lokalnog aspekta sagledava kroz **odnos gubitaka i dobitaka**, tj. pravilne nadoknade stanovnicima u nekretninama, poboljšanju općeg komunalnog standarda (vodovod, plin) i mogućnosti zapošljavanja. Iako lokalno stanovništvo mora dobiti odgovarajuće kompenzacije, prostor u kojem ovaj energetski objekt proizvodi promjene znatno je širi, a utjecaj promjena puno dalekosežniji od jedne lokalne sredine. Prema našem mišljenju u pitanju je sigurno **degradacija i gubitak prirodnih karakteristika ekosistema i specifičnih vrijednosti** značajnog prostora Županije kao neobnovljivog prirodnog kapitala. Međutim, ovaj objekt mogao bi Županiji donijeti i određene ekonomske koristi što bi potaklo njezin budući razvoj. Smatramo da će i **trasa dalekovoda 2x400 kV** koji prolazi kalničkim krajem također će degradirati izrazite vrijednosti ovog krajolika.

Buduća gradnja HE Novo Virje može biti samo **jedan od primjera konfliktnih situacija koje proizlaze iz različitih interesa u korištenju i uređivanju prostora** (najčešće između velikih tehničkih sistema i prirodnih vrijednosti prostora). S jedne strane prioritet gradnje ovog objekta, naveden u "Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske", opravdava se dugoročnim energetskim potrebama hrvatske privrede. S druge strane, strategija gospodarskog razvitka Hrvatske nije još usvojena. S treće strane, osnovna načela, ciljevi i kriteriji "Strategije" o strogoj zaštiti okoliša, očuvanju primarnih obilježja pojedinih prostornih cjelina i racionalnom korištenju prema pretežnosti i predodređenosti prostora za djelatnosti primjerene njegovim temeljnim karakteristikama, u ovakvim slučajevima teško da se mogu do kraja operacionalizirati ("Hrvatski prostor – temeljno nacionalno dobro", 1997.). Kada se radi o projektima koji imaju viši interes, a moraju se konkretizirati u određenom prostoru, dolazi često, kao što pokazuju univerzalna iskustva prostornog planiranja, do određenih neusklađenosti. U ovakvim situacijama postavlja se pitanje izbora i procjene: što se dobiva, a što se gubi? Najčešća su kompromisna rješenja u kojima bi niže razine, u skladu s općim načelima, trebale izboriti što povoljnije rezultate u svojoj okolini.

Percepcija ekoloških smetnji od strane lokalnih sredina, kao i stručna mišljenja na razini Županije o ugrožavanju prirodnih resursa na njezinom području, ukazuju na razvijenu **ekološku osjetljivost**, koja se u oblikovanju tipa prostornog uređenja Županije i njezinih pojedinih dijelova mora maksimalno uvažavati.

4. PROBLEMI MJESNE I LOKALNE SAMOUPRAVE

Smatramo da u uvjete kvalitete življenja neosporno spadaju mjesna i lokalna samouprava. Teritorij Hrvatske podijeljen je na županije, općine/gradove i mjesne odbore. Dok su prve dvije razine dvojnog karaktera: samoupravne i upravne, potonja je isključivo samoupravna. Promjena se dogodila uspostavom županija, povećanjem broja općina ali smanjenjem broja ingerencija prenijetih na županije. Također su ukinute mjesne zajednice, čije su ingerencije prenesene na općine a umjesto njih uspostavljeni su mjesni odbori, tijela bez stvarne moći; bez legalne osobnosti, budžeta, vlasništva te mogućnosti odlučivanja. Problemi nove teritorijalne hijerarhije u prvom su redu **pravnog** karaktera (drugačije ingerencije pojedinih razina), **ekonomskog** (različita ekonomska moć pojedinih razina ili pojedinih tijela unutar iste), te **vremenski** (nova tijela trebaju vremena da se ustroje i međusobno uspostave odnose). Ovdje se, dakako, upliću i drugi akteri (poduzetnici npr.) koji također donose odluke. U pravilu niži nivoi traže sredstva od viših. Županije, pak, same nemaju dovoljno sredstava da udovolje svim traženjima pa moraju definirati **prioritete** koji su obično elementarnog karaktera. Anketa provedena u svim općinama Županije pokazuje da se bivše mjesne zajednice ocjenjuju kao bolje od sadašnjih mjesnih odbora u prvom redu zbog legalnih ovlasti, ekonomske moći i veće moći donošenja samoupravnih odluka. Iza ovakvih analiza stoje i nekoliko druga istraživanja na slične teme gdje bi građani željeli više ingerencija za mjesne odbore a općine manje posla oko svakodnevnih sitnica na razini mjesnih odbora. Ovo nije ocjena autora studije već objektivni rezultat istraživanja!

Koprivničko-križevačka županija, i sama se, logikom promjena, često preustrojavala bilo zbog ekonomskih, političkih, interesnih, prestižnih, socio-psiholoških i inih razloga. Pri tome su se najčešće usitnjavale općine što im je ponekad pogodovalo, ponekad štetilo kao i Županiji samoj..

Izlazak nekih dijelova iz Županije ili izostavljanje drugih (npr. Pitomača, Ludbreg), neki sugovornici smatraju štetom za Županiju kao cjelinu, jer se time gubi "logična gospodarska cjelina" (župan). I uistinu, interesna tj. ekonomska cjelovitost Županije čini se najvažnijom osnovicom za njezin prosperitetni razvoj. Metode su iste: analiza dokumentacije, ankete svih općina/gradova, intervjui sa raznim akterima, promatranje na terenu.

Tri direktna pitanja u upitniku odnosila su se na mjesnu i lokalnu samoupravu, a druga indirektno.

Tablica 5, Valorizacija **bivših** mjesnih zajednica i **sadašnjih** mjesnih odbora (anketni upitnik pit. 8 i 9 1998.)

Grad/općina	Mjesne zajednice			Mjesni odbori			
	Mjesna samoup.	Samodopri nos	Pravna osoba	Bez pravne osobnosti	Nedostatak budžeta	Pasivnost	Aktivnost bez rezult.
Durdevac	x	x			x		x
Ferdinadovac		x					
Kalinovac		x					
Kloštar Podravski	x			x			
Molve	x	x					x
Novo Virje							
Virje	x			x		x	
Koprivnica	x					x	x
Drnje		x					x
Đelekovec		x					x
Gola		x				x	
Hlebine			x				x
Koprivnički Bregi		x			x	x	
Koprivnički Ivanec		x	x				x
Legrad		x					
Novigrad Podravski	x	x				x	x
Peteranec	x	x		x			x
Rasinja			x		x		
Sokolovac	x	x					x
Križevci							
Kalnik		x					
Sveti Ivan Žabno		x					
Sveti Petar Orehovec	x			x		x	x
Ukupno	9	15	3	4	3	7	11

Tumačenje tablice: x znači prisutnost pojave.

Tablica 6

Zadovoljstvo novom teritorijalnom organizacijom Koprivničko-križevačke županije (anketni upitnik pit. 14. 1998.)

Grad/općina

Đurdevac	+ - uglavnom zadovoljni, pitanje Pitomače
Ferdinandovac	- nezadovoljni ustrojem jer je općina prepolovljena, zadovoljni Županijom i gradom Đurđevcem kao centrom
Kalinovac	+ zadovoljni
Kloštar Podravski	+ zadovoljni, ali pitanje oko zdravstva
Molve	+ zadovoljni
Novo Virje	B.O.
Virje	+ zadovoljni, osim financijama
Koprivnica	- treba uključiti u grad Koprivničke Brege, Koprivnički Ivanec i Peteranec
Drnje	- nezadovoljni zbog nerješeneog vlasništva TRC Šoderica
Đelekovec	+ - zadovoljni podjelom, osim financijama
Gola	B.O.
Hlebine	+ - uglavnom zadovoljni, ali bi voljeli da neka bušotina iz Molvi pripadne Hlebinama, zbog rente
Koprivnički Bregi	- primjedbe na sitne podjele (sela Štaglinec, Borovljani, općina Novigrad Podravski)
Koprivnički Ivanec	+ - općina O.K., Županija upitna
Legrad	+ - podjela O.K., nedostaju novci
Novigrad Podravski	+ uglavnom zadovoljni
Peteranec	- nedovoljna suradnja na teritorijalnoj hijerarhiji
Rasinja	- prevelika općina, premala sredstva, "opstanak u pitanju"
Sokolovac	B.O.
Križevci	- mjesnim odborima dati pravnu osobnost, suziti obuhvat općina (previše naselja, više novaca i stručne pomoći od Županije)
Sveti Ivan Žabno	+ - sve je O.K., osim prometnih veza sa centrom Županije.

Sveti Petar Orehovec + zadovoljni

Tumačenje tablice: + znači zadovoljstvo, - znači nezadovoljstvo.

Zadovoljstvo novom teritorijalnom organizacijom, u anketi, iskazuje se slijedećim frekvencijama: 4 lokalne jedinice su zadovoljne, 8 i jesu i nisu, 6 je sasvim nezadovoljnih (2 nisu odgovorile). U sva tri grada ima primjedaba (bilo zbog strukture: Đurđevac, Koprivnica, bilo oko mjesnih odbora: Križevci). Nezadovoljstvo organizacijom eksplicite iskazuju općine: Ferdinandovac, Drnje, Hlebine, Koprivnički Bregi, Peteranec, Rasinja i Kalnik. U gotovo svim općinama (osim u Molvama iz poznatog razloga), iskazuje se **nedostatak financija** kao osnovni problem a pri tome se zaziva Županiju.

Što se tiče **Županije** kao državne tvorevine a vrhovne institucije teritorijalne organizacije, na temelju rezultata može se zaključiti slijedeće:

- Županija se još ustrojava kao zajednica pokazujući pomake od nesporazuma i problema ka kooperaciji i zajedničkim interesima,
- heterogenost (različitost) unutar Županije počinje se shvaćati kao njezina prednost u “jedinstvu različitosti”,
- centralizacija funkcija u centru Županije – Koprivnici postepeno se raspodjeljuje i na druge centre, u prvom redu gradove, potencijalne gradove i druga razvojna naselja (sukladno “Strategiji prostornog razvitka” o decentralizaciji razvitka),
- nedostatak sredstava za sve županije u okviru države, postaje predmetom svijesti da Županija sama mora pronalaziti niz vlastitih rješenja, na temelju vlastitog plana razvoja i izbora prioriteta, što znači postepen i racionalan razvoj umjesto prevelikih aspiracija. To se odnosi i na njezine pojedine dijelove i naselja.

IV. PRIORITETNE POTREBE U UREĐENJU PROSTORA

1. PRIORITETNE POTREBE NA LOKALNOJ RAZINI

Tablica 1.

Prioritetne potrebe u prostoru lokalnih jedinica Koprivničko-križevačke županije (anketni upitnik, pit. 7., 1998.)

Grad/općina	Vodop- skrba	Odvod- nja	Ceste	Plin	Otpad	Društ- v. standard	Posl. industr. zone	Poljopr. stočarstvo	Proizv. pog. obrt	Ostalo	Ukupno
Durđevac	1		2 obilaznica		3						3
Ferdinandovac	1	4	2	3							4
Kalinovac	2	3				1 zdrav. st	4			5 urb. pl.	5
Kloštar Podravski	1						2			3 komunal- no poduzeće	3
Molve	2	1			3				(4)		3
Novo Virje	1			3		2 liječnik					3
Virje		1			2					3 mrtvač.	3
Koprivnica		1 prečist.	3 teretni promet				2				3
Drnje	1	2	5 mag. c.			3 društveni dom, 4 kultura					5
Đelekovec	1	2								3 urb. pl.	3
Gola	1	2	3 magistral- ne ceste			4 školski kadrovi					3
Hlebine								1	3 seoski turizam	Bistra, ured. nas.	
Koprivnički Bregi	1				2	3 škola, 4 vrtić, 5 društveni dom	4				5
Koprivnički Ivanec	1	2				4 kult. 5 zdravst.		3 krediti	3	6	7
Legrad	4	5							3	1 depulac- ija 2 zaposl.	5
Novigrad Podravski			3	4	2			(5)	(6)	1 zaštita od CPS	4
Peteranec	1	2						3	3	4 plan zašt. okol.	4
Rasinja	1	3	2								3
Sokolovac	1		2	3							3
Križevci	4	5	3			2 škole				1 stanova- nje	5
Kalnik			1	2					3	(4 depulac- ija), (5 turizam)	3
Sv. Ivan Žabno	1	2	3							(4 financiran- je razvoja)	3
Sv. Petar Orehovec	1	2	4	5	3					(6 financiran- je razvoja)	5
Ukupno	18	15	11	6	6	11	4	4	6	13	

Tumačenje tablice: brojevi označavaju redosljed prioriteta prema težini.

Na temelju ukupne problematike prostornih uvjeta života u vlastitoj sredini, predstavnici lokalnih jedinica ocijenili su i rangirali **tri najteža problema** koja treba najprije riješiti (tabela 1, pit. 7.). Podatak da je oko polovice njih iskazalo više od tri prioritetne potrebe, ne može se tumačiti samo kao nedovoljna "disciplina" u ispunjavanju anketnog upitnika, već više kao stanje ukupne situacije u kojoj je teško odlučiti što je važnije. Razgovori u gradovima i pojedinim općinama potvrdili su iskazane prioritete, koje možemo podijeliti u tri osnovne grupe:

1) U prvu grupu, prema brojnosti i rangu težine, spadaju mreže i uređaji **osnovne komunalne infrastrukture: vodoopskrba, odvodnja, prometnice**. Ovi prioriteti samo još dodatno potvrđuju težinu prethodno iskazane elementarne komunalne deficitarnosti, prvenstveno u ruralnim i, od gradova, udaljenijim naseljima. **Ravnomjerna teritorijalna raspodjela komunalne opreme** sigurno je u **funkciji uravnoteženijeg razvoja mreže naselja** na cjelokupnom prostoru i cilj je kojemu treba težiti, **ali uz postavljenje određenih kriterija** o kojima smo već nešto rekli u prethodnom poglavlju. Međutim komunalna deficitarnost pogađa i gradove koji su središta i nosioci daljnjeg procesa urbanizacije. Zbog toga je u prvoj fazi komunalna oprema nužna za njihovo urbano funkcioniranje i razvojno jačanje (npr. prečistači, kolektori, obilazne prometnice) možda prioritetnija nego li disperzija u sva naselja od kojih dio teško da će moći napredovati.

2) U drugu grupu mogli bismo svrstati one prioritete koji se iskazuju **kao potrebe gospodarskog razvitka**. One ne samo da imaju istu težinu kao i prethodna grupa, nego su i značajnije jer su **temeljna pretpostavka za rješavanje svih drugih**, što je posebno potvrđeno u razgovorima s lokalnim jedinicama. Ekonomska stagnacija, raspadanje i prestrukturiranje većih organizacija u industrijskoj proizvodnji, ali i u tercijari; nezaposlenost, neizvjesnost i nepovoljni uvjeti u poduzimanju novih poduzetničkih inicijativa, opća su obilježja gospodarske situacije. Najviše su pogođeni gradovi koji su središta ekonomskih aktivnosti.

U pogledu vrste i oblika privrednih djelatnosti koje bi trebalo prioritetno razvijati predlažu se: poslovno-industrijske zone i manji proizvodni pogoni koji ne zagađuju okolinu; obrt, poljoprivreda, stočarstvo i turizam. To govori da se razvojne projekcije i aspiracije sagledavaju kao **ekološki osjetljiv tip gospodarskog razvitka**, što je u skladu sa prirodnim vrijednostima i specifičnim obilježjima prostora Županije. Ovakva orijentacija pogoduje **revitalizaciji ruralne ekonomije i njezinoj integraciji s urbanom ekonomijom**, što upućuje na korištenje vlastitih resursa i prednosti te stabilizira ukupni regionalni razvitak.

Da bi se pokrenuo i dinamizirao gospodarski razvoj iznosi se i **potreba poticajnih mjera** u vidu financijske pomoći, povoljnog kreditiranja, specifičnih olakšica, što očekuju prije svega ekonomski nerazvijenije i siromašnije lokalne sredine. Do sada primjenjene mjere kreditiranja stočarske proizvodnje, u obliku malih farmi, iako još malobrojne, donijele su određene pozitivne rezultate, a sredstva su po ocjeni seljaka nedovoljna. Pozitivne su i aktivnosti gradova u stimuliranju poslovnih zona malog poduzetništva koje provode preko zemljišne politike i komunalnog opremanja.

3) U trećoj grupi nalaze se one potrebe koje su u ocjeni problemskih situacija istaknute kao vrlo važne za **poboljšanje uvjeta i kvalitete svakodnevnog života stanovnika u lokalnim okvirima** ali se u listi prioriteta pojavljuju sporadično i imaju sekundarni

značaj, a to su: **ekološke smetnje, plin, institucije i objekti društvenog standarda**. To je već poznati proces u zadovoljavanju ljudskih potreba, kada one o kojima neposredno ovisi materijalna i životna sigurnost izbijaju u prvi plan a druge se silom prilika odgađaju. Međutim, to ne znači da se one mogu zapostaviti, nego je potrebno, sagledavajući stanje cjeline, utvrditi najlošije i **najkritičnije situacije i u njima intervenirati**.

O rješavanju navedenih prioriteta ne samo da ovisi poboljšanje kvalitete života na individualnoj i lokalnoj razini, nego su one pretpostavka za pokretanje razvojnih procesa u cijeloj Županiji.

Tempo realizacije većih i značajnijih sistema i objekata vjerojatno će ovisiti o njihovom mjestu na ljestvici državnih prioriteta. Međutim to ne znači da se barem u lokalnim sredinama nizom malih akcija i zahvata i s malim sredstvima ne mogu postići pozitivni pomaci. Npr: popravak i uredjenje društvenih domova koji su u lošem stanju ne mora čekati na županijsku pomoć, nego je to pitanje dogovora i zajedničkog rada mještana pojedinog naselja; smeće u lokalnoj okolini mogu počistiti i odložiti na neku privremenu lokaciju sami stanovnici dok se lokacije planski ne definiraju, a prije svega ne smiju se sami nesavjesno ponašati i bacati ga gdje god stignu; na isti način se mogu počistiti i urediti parkovi i zelene površine, kao provesti i više drugih akcija, što su uostalom donedavno radili u bivšim mjesnim zajednicama.

2. SOCIOPROSTORNI PRIORITETI NA RAZINI ŽUPANIJE

Kako se na razini Županije sagledavaju osnovni problemi i prioriteti prostornog razvoja? Da li su isti ili različiti od onih u njezinim dijelovima-lokalnim jedinicama? Kako Županija sudjeluje u rješavanju lokalnih problema? Da li lokalne potrebe utječu na strategiju razvoja cjeline? Koliko je tip prostornog razvoja Županije određen Strategijom prostornog uređenja Hrvatske, a koliko ima vlastite razvojne koncepte?

Ukoliko se pođe induktivnim putem, od najvažnijih problema i potreba iskazanih na lokalnoj razini, **Županiji se nameću dvije osnovne grupe prioriteta**: pitanje rješavanja **osnovne komunalne infrastrukture** (vodoopskrba, odvodnja, prometnice) i pokretanje **gospodarskog razvoja**. U tome se lokalno i globalno u Županiji podudaraju, ali logično, ne na istoj razini.

1) **Županija smatra da je u njezinoj nadležnosti rješavanje velikih, magistralnih infrastrukturnih sistema i komunalnih uređaja**: vodoopskrba, uređaji za pročišćavanje otpadnih voda, županijske ceste, obilaznice, itd., što je pretpostavka za gradnju lokalnih mreža, koje smatra brigom lokalnih jedinica. Uz to se napominje da su nakon nove teritorijalne organizacije (1993.) općine odjednom željele riješiti sve svoje probleme i potrebe, pa se krenulo u brojne akcije za čije dovršenje sada nema sredstava. Županija navodi da sama nema skoro nikakvih sredstava za potrebe lokalnih jedinica, pa niti mogućnosti da utječe na racionalizaciju lokalnih akcija.

Kolika je zaista mogućnost utjecaja Županije na lokalne jedinice, nije predmet ove studije. Međutim, možda bi ovo istraživanje, koje pruža uvid u težinu i značaj problema po lokalnim jedinicama, moglo obostrano poslužiti za dogovor o redosljedu akcija počevši od **primarnih potreba, najtežih problema i specifičnosti situacija** u pojedinim sredinama, tako da Županija ipak intervenira u najtežim slučajevima.

2) U odnosu na državnu, prometnu i energetska, infrastrukturu, čiji veliki koridori prolaze prostorom, longitudinalno i transverzalno Županija pokušava naći neke kompromise. Prihvaća globalnu nužnost lociranja velikih objekata, ali istovremeno smatra da bi iz toga trebali slijediti i neki dobici. Ako bi se npr. gradnjom hidroelektrane riješilo navodnjavanje zemljišta i stvorili kvalitetniji uvjeti za **jačanje poljoprivredno-prehrambene proizvodnje**, to bi bila **gospodarska osnovica** od koje bi se moglo “normalno živjeti”.

3) Stanje globalnog gospodarskog i društvenog konteksta odražava se i u Županiji. Kao problem navodi se i neravnomjeran društveno-ekonomski razvoj unutar nje, a posebno se ističe kalnički kraj. U tom pogledu naglašava se **potreba ravnomjernijeg razvoja, ali ne na račun razvijenijih dijelova, već da se drugi brže razvijaju**, što nam se čini realnim pristupom.

4) Tip budućeg gospodarskog i prostornog razvoja, kako ga sagledava Županija, vrlo je sličan lokalnim viđenjima. Izražena je **svijest o vlastitim razvojnim potencijalima**, od kojih se poseban značaj pridaje **poljoprivredno-prehrambenom kompleksu**. Ovaj značaj još je veći ako se ima u vidu da **aspiracije ljudi spram bavljenja primarnim djelatnostima nisu zamrle**, među kojima je značajna i poljoprivreda.

Ono što je potrebno jest da se dijelu stanovništva koje ima aspiracije i interese da se bavi poljoprivredom osiguraju povoljni uvjeti **za njenu modernizaciju**: od okrupnjavanja poljoprivrednih posjeda do raznih poticajnih mjera i razvojnih olakšica. To je prije svega zadaća Države i njezine strategije gospodarskog i društvenog razvoja. Kako ona nije usvojena kao cjelina, to u operacionalizaciji “Strategije prostornog uređenja Hrvatske”, kojom se određuje prostorni razvoj Županije, dolazi do određenih neusklađenosti (npr: specifične vrijednosti ruralnog prostora-nedovoljno iskorišteni potencijali-poljodjelsko područje- zasićenost evropskog i svjetskog tržišta poljoprivrednim proizvodima)

5) Značajan potencijal Županije je **u razvoju industrijske proizvodnje**, što nije u suprotnosti s njezinim određenjem kao izrazito vrijednog ruralnog prostora, kako bi se moglo očitati iz Strategije prostornog uređenja Hrvatske. Pitanje je u vrsti industrije, tehnologijama, koncentracijama, odnosno mjerama i uvjetima koji se moraju odrediti da se **ne ugroze prirodni potencijali i ekološka sigurnost**. Drugo pitanje odnosi se na stvaranje uvjeta za **dekonzentraciju manjih proizvodnih pogona** koji bi bili, kako u funkciji **“opsluživanja” većih proizvodnih kompleksa**, osnovnih nosilaca proizvodnje, tako i **nosioci manjih samostalnih programa**. Racionalno se procjenjuje da je potrebno poticati raznoliku proizvodnju “na dugi rok”, a ne na brzo i kratkoročno sticanje materijalnog dobitka, jer to ne doprinosi stabilnom razvoju. Za to se smatra da će uskoro biti značajniji **ljudi, ideje i programi**, a manje poticaji u novcu. Prema našem mišljenju važno je pokretanje proizvodnje i zapošljavanja na svim razinama i u raznim oblicima, ali u postojećoj situaciji **značajna je i financijska pomoć**. Županija za to pokazuje “sluh”, podržavanjem inicijativa za osnivanjem malih poslovnih zona i kreditiranjem malog poduzetništva.

6) Županija je svjesna svojih **prirodnih i ekoloških vrijednosti**, njihovog ugrožavanja zbog sukoba različitih interesa u prostoru, te je zahtjev za jačom zaštitom potpuno opravdan.

7) **Razvojna koncepcija Županije** vjerojatno će se oblikovati **između nekih zadataki u prostoru koje dolaze s državne razine i konkretnih životnih potreba**. Prostorni razvoj zasniva se, u krajnjoj liniji, na prepoznavanju ciljeva društveno-ekonomskog razvoja. Ukoliko oni nisu jasno definirani, ne mogu se “nadoknaditi” samo ciljevima prostornog razvoja, ma koliko ovi bili poželjni i napredni.

V ASPIRACIJE I ATRAKTIVNI ELEMENTI U PROSTORNOM RAZVOJU

1. RAZVOJNE ASPIRACIJE NA LOKALNOJ RAZINI

Županija raspolaže sa **znatnim industrijskim kapacitetima i potencijalima**, a grad Koprivnica sa industrijskom tradicijom i visokim ugledom svojih vodećih poduzeća. U seoskom prostoru prostire se 106 000 ha, uglavnom kvalitetnog **poljoprivrednog zemljišta**, 53 000 ha **šuma**, a značajni su **vodni resursi**, nalazišta plina i nafte, i druga prirodna bogatstva. Nisu zanemarivi ni ljudski potencijali u vidu obrazovanih i stručnih kadrova. Prema obrazovnoj strukturi stanovništva iz 1991. Županija je imala 25 000 osoba sa stručnom kvalifikacijom i srednjim stupnjem obrazovanja, i 6 200 stručnjaka sa višom i visokom stručnom spremom (23,5%, odnosno 5% od ukupnog stanovništva starijeg od 15 god.). To je svakako **solidan "ljudski kapital"**, koji u suvremenom razvoju dobiva sve više na značaju. O tome smo već nešto rekli u drugim poglavljima.

Posebno su nas zanimale razvojne aspiracije stanovnika na lokalnoj razini, kao poticajni faktori razvoja. O tome smo lokalnim subjektima postavili i posebno pitanje: "Kako vidite osnovne razvojne pravce vaše općine/grada u budućnosti?" (anketni upitnik, pit. 10).

Osnovna činjenica koja proizlazi iz odgovora jest da **između prethodno navedenih, posebno prioriternih, potreba i aspiracija nema velike razlike**, osim u detaljima. Ova situacija pokazuje već poznata "pravila" u ciklusu zadovoljavanja ljudskih potreba: što su potrebe koje treba zadovoljiti primarnije i nužnije, to se više projiciraju u aspiracijsko polje, odnosno, nove, buduće potrebe ne iskazuju se dok se ne zadovolje one koje svakodnevno "pritišću".

No i pored toga iznosimo ukratko dobivene nalaze, kako bi se mogli usporediti s prethodnima.

Koprivnica u budućem razvoju želi dati naglasak na postizanje **više tehnološke razine u prehrambenoj i drvno-prerađivačkoj industriji**. Dovršenjem izgradnje **kapitalnih infrastrukturnih objekata** treba i okolna naselja bolje infrastrukturno povezati s gradom.

Poticati će se razvoj **višeg i visokog školstva, i zdravstva**.

U Đurđevcu će nastojati **razvijati privredne grane koje finaliziraju domaće sirovine**, kao što su prehrambena i drvna industrija i uslužne djelatnosti vezane na njih. Budući razvoj vide i u **poticanju turizma**, (lovni, seoski, kulturni) posebno vezanog uz likovno stvaralaštvo. Potrebno je dovršiti komunalnu infrastrukturu i obilaznicu oko Đurđevca.

U Križevcima se smatra da je budućnost u **sitnom poduzetništvu, poljoprivredi, stočarstvu, turizmu i razvoju visokog školstva**.

Seoske općine potenciraju uglavnom postojeće djelatnosti: poljoprivredu, stočarstvo, sitno obiteljsko poduzetništvo raznih vrsta, obrt, ali ima i nekih **"svježijih" zamisli** (Drnje, Đelekovec, Gola, Hlebine, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Legrad, Molve...). Sve općine inzistiraju na potrebi izgradnje **komunalne infrastrukture** i poboljšanju društvenog standarda, jer su to pretpostavke napretka gospodarstva i podizanja kvalitete života.

Mnogo se polaže na važnost seoskog, lovnog i kulturnog **turizma**, dok neki ističu i posebne sadržaje: tako u Kalniku misle na obogaćivanje gastroponude i razvoj zimskog turizma.

U nekim općinama žele da se sistemski poboljša položaj seljaka, iznose mjere i prijedloge za poboljšanje privredne situacije. U Legradu npr. smatraju da treba povezivati proizvodne cikluse i objediniti proizvodnju i preradu u poljoprivredi. Drugi ističu potrebu bolje organiziranosti u proizvodnji i plasmanu seljačkih proizvoda, a mnogi naglašavaju potrebu uređenja zemljišta i komasacije površina.

Ohrabrujući moment u svim navedenim razvojnim projekcijama jest inzistiranje na jačanju **lokalnog poduzetništva i sitnog gospodarstva, u poljoprivredi i drugim privrednim granama**. Realizacija ovih aspiracija, uz druge ekonomske i socijalne pretpostavke, i veću participaciju lokalnog stanovništva u kreiranju i provođenju razvojne politike, vodila bi jačanju seoskog gospodarstva, oživljavanju mnogih seoskih područja, i ukupnom razvitku Županije.

2. PRIRODNE I KULTURNO-POVIJESNE VRIJEDNOSTI KAO ATRAKTIVNI FAKTORI RAZVOJA

Prostor Koprivničko-križevačke županije karakterizira **bogatstvo i raznolikost prirodnih datosti, kulturno-povijesne baštine**, lokalne tradicije, ali i suvremenih kulturno-društvenih aktivnosti.

Detaljna analiza svih tih vrijednosti ponaosob predmet je posebnih specijalnosti i stručnih analiza, a već postoji dosta izvrsne dokumentacije koju smo imali na uvidu. Ovom studijom prvenstveno smo željeli utvrditi da li na lokalnim razinama postoji **percepcija ovih vrijednosti**, kojih vrsta, kakav je odnos prema njima, koliko su one uporišta simboličke identifikacije i kako se mogu uključiti u **razvojne resurse**?

Na osnovi upitnika (tabela 1, pit.11.), razgovora i dokumentacije, može se zaključiti da **lokalni subjekti vrlo dobro uočavaju prirodne, ekološke i kulturno-povijesne vrijednosti** i specifičnosti u lokalnom prostoru i da se prema njima u **globalu pozitivno odnose**. Ove vrijednosti čine samo dio "nadgradnje" razvojnih aspiracija područja u cjelini.

Tablica 1

Vrijednosti i specifičnosti u prostoru lokalnih jedinica koprivničko-križevačke županije (anketni upitnik, pit.11.,1998.)

ĐURĐEVAC:	prirodne ljepote: Đurđevački peski, šuma Borik; kulturne znamenitosti: naročito stari grad; narodni običaji
FERDINANDOVAC:	crkva Sv. Ferdinanda (1847.); običaji (HKUD Frankopan); zaštititi šire područje zaobalja Drave: rukavci, Stara Drava-ribolovni turizam); hrastove šume (lovni turizam)
KALINOVAC:	šumski rezervat Crni Jarci (zaštićen); održati i proširiti Zavičajni muzej i Galeriju Ivana Lackovića Croate; narodni običaji (KUD Grgur Karlovčan)
KLOŠTAR PODRAVSKI:	raznolikost terena- dravsko priobalje, Kloštarski pijesci, ravnica i Bilogora; domaći naivni slikari
MOLVE:	ne narušavati prirodnu ravnotežu (hidrocentrala), šume, životinjski svijet; sakralni objekti, arhitektura, izvorni običaji
NOVO VIRJE:	zemlja uz Dravu koju bi "pojeo" nasip buduće hidrocentrale

VIRJE:	zgrada stare škole; crkva sv. Martina u Virju, Fratrov zdenac u Miholjvcu
KOPRIVNICA:	stara gradska jezgra (revitalizacija); Kamengrad u Starigradu, kulturne, sportske humanitarne udruge
DRNJE:	jezero Šoderica, vodotok Gliboki (sanacija i zaštita); župna crkva; spomenik Kralja Tomislava; parki i paviljon u Drnju; blagdani: Mala Gospa, Đurđevdan
ĐELEKOVEC:	Muzej M.P. Miškine; rad Kulturno prosvjetnog društva Đelekovec
GOLA:	prirodne vrijednosti: vode Ješkovca, Čambine, hrastove šume; crkve u Goli, Gotalovu, Ždali, kapelice; stari običaji
HLEBINE:	Naivna umjetnost-Hlebinska slikarska škola
KOPRIVNIČKI BREGI:	crkva Sv. Roka u Bregima i crkva u Glogovcu; park u Bregima
KOPRIVNIČKI IVANEC:	stari objekti; kulturno-povijesni događaji; narodni običaji
LEGRAD:	prirodne vrijednosti: ornitološko-šumski rezervat Veliki Pažut, dabrovi, Šoderica, ušće Mure u Dravu; park u Legradu; crkva Pr. Trojstva u Legradu i crkve u ostalim mjestima
NOVIGRAD PODRAVSKI:	prirodne vrijednosti: obronci Bilogore s jedne strane, a s druge, ravnica prema Dravi
PETERANEC:	Zavičajni muzej Ivana Sabolića (zgrada stare Kapetanije); kulturna priredba Galovićeve jeseni, narodni običaji; krajolici uz Dravu
RASINJA:	dvorac Inkey, park hortikulture, prirodni rezervati; crkve u Kuzmincu, Subotici Podravskoj, Rasinji, Velikom Pogancu
SOKOLOVAC:	park prirode Belanovo, oko 15 izvora vode u šumskim predjelima (sanirati, obilježiti) crkva u Srijemu
KRIŽEVCI:	nezagađeni okoliš; sakralni objekti, povijesne građevine pod zaštitom; tradicija Križevačkih statuta i Križevačkog spravišća
KALNIK:	Ljudi!; netaknuta priroda; stari grad Kalnik, sakralni objekti, etno-graditeljstvo
SV. IVAN ŽABNO:	park i etnografska zbirka u Žabnom; zaštićeni profani objekti; nekoliko kulturno-umjetničkih društava
SV. PETAR OREHOVEC:	spomenici kulture i sakralni objekti (dvorac Erdödy-Gornja Rijeka, Obreške kleti, crkve)

1) **Za prirodne vrijednosti** značajno je da se percipiraju u širokom rasponu, od "malih" prostora, lijepih, atraktivnih i specifičnih ambijenata i pejzaža, pojedinih lokaliteta (npr, veliki broj izvora pitke vode koje bi trebalo obilježiti i ucrtati na planinarske karte), preko bogatstva i specifičnosti šuma, vodotoka, posebnih oaza biljnog i životinjskog svijeta, priobalja rijeke Drave, do većih prostornih cjelina oblikovanih reljefnom raznolikošću: ravnica, brdovito područje Kalnika i Bilogore.

Značaj prirodnih vrijednosti iskazan je i u općim pojmovima kao što su: prirodne ljepote, prirodne vrijednosti, prirodni rezervati, netaknuta priroda, nezagađeni okoliš, prirodna ravnoteža. Iz njih se ujedno može indirektno očitati i vrijednosni odnos prema prirodnom okruženju, kao i ocjena stanja njegove kvalitete.

Može se reći da **lokalni subjekti uočavaju** temeljne karakteristike koje su pojedinom prostoru svojstvene, po kojima je on prepoznatljiv, tj. ono što čini njegov **identitet**. Dodali bismo ovdje i jedno šire obilježje prostora Županije, a to je ruralni krajolik (kompleks ruralnih naselja organski povezan s prirodnom sredinom) kao **regionalnu specifičnost**, koji do sada nije bio dovoljno vrednovan. Njega nije dovoljno samo pasivno štiti, nego ga treba koristiti kao **razvojni potencijal** i uključivati u specifične razvojne programe.

Međutim, pozitivan odnos u osnovi, nije uvijek prisutan i u svakodnevnom ponašanju stanovnika, što se može uočiti u zagađenosti okoline smećem, a ne može prebacivati samo na nedovoljnu brigu nadležnih institucija i službi.

Kao specifičan slučaj može se navesti i primjer ubijanja **dabrova u zaštićenom prirodnom rezervatu kraj Legrada**. Izrazito ekološki pozitivna akcija međunarodnog značaja da se jedna izumrla životinjska vrsta (zbog ljudskih aktivnosti) ponovno naseli i udomaći u njihova prvobitna staništa, čime se prirodnoj sredini vraća njena izvornost i raznolikost započela je tragično. Tek par mjeseci nakon što su puštene prve grupe dabrova u novu sredinu, i dok se čekalo da li će se prilagoditi, nađeno je nekoliko ubijenih dabrova na brutalan način. Očito da u pitanju nije bila vlasitita korist, no, bez obzira na razloge, ovakvi slučajevi pokazuju da ekološka svijest barem jednog dijela građana, nije na zavidnoj visini.

Kvaliteta prostora Koprivničko-križevačke županije, osim na pojedinim lokalitetima (grad Koprivnica, postrojenje u Botovu, lokacije eksploatacije plina-CPS Molve, isplačne jame, divlje deponije otpada), **većinom je sačuvana u svojim prirodnim karakteristikama**, bez većih ekoloških incidenata, i jačeg narušavanja prirodne ravnoteže. Ta očuvanost posljedica je perifernijeg prometnog značaja te izostanka urbanizacijskog procesa baziranog na velikim koncentracijama industrije i stanovništva, osim dijelom u slučaju Koprivnice. Iako je zbog toga u znatnom dijelu Županije zaostao razvoj urbanog standarda, postojeća situacija može se ocijeniti kao **prednost i atraktivni faktor** budućeg razvoja, ako se bude znala pametno koristiti.

2) U prostoru Županije, tokom vremena izloženom različitim povijesnim gospodarskim i društveno-političkim zbivanjima i utjecajima, nastali su različiti oblici **materijalne i nematerijalne kulturno-povijesne baštine**, koji se percipiraju kao vrijednosti i identitet pojedine sredine.

Lokalni subjekti u svojem okolišu kao vrijednosti najčešće navode **graditeljsku baštinu profanog** (urbanu, ruralnu, hortikulturne objekte) i **sakralnog karaktera** (lokalne crkve, kapelice), zatim priredbe vezane uz povijesne događaje (Picokijada u Đurđevcu, Križevački Statuti, Križevačko spravišće, Galovićeve jeseni u Peterancu, Podravski motivi u Koprivnici, itd.), tradicijske narodne običaje i crkvene blagdane, te ponegdje i **kulturno umjetnička društva** koja ih njeguju.

Kao posebna vrijednost ovoga kraja ističe se bogatstvo **likovne umjetnosti**, prvenstveno autohtone naivne, i niz likovnih manifestacija vezanih uz nju. Specifičnost u društvenom životu je njegovanje **sporta** i dosta značajnih natjecateljskih rezultata. O tome je više napisano u poglavlju o društvenom standardu, pa nećemo ovdje ponavljati.

U gradovima se kao vrijednosti ističu i brojna kulturno-umjetnička, rekreativna, humanitarna, udruženja građana, koja obogaćuju raznolikost urbanog života.

Svijest o vrijednostima sačuvanih **povijesnih jezgri gradova**, posebno Križevaca i Koprivnice, kao mjesta graditeljskog nasljeđa i urbanog identiteta utkana je u svakodnevni život. Njihovo održavanje i uređivanje uz financijsku brigu Grada-države potrebno je povezati s funkcijama kulture, usluga i kvartarnih djelatnosti.

3) Sve ove vrijednosti i specifičnosti integrirale su se u svakodnevno iskustvo grupa i pojedinaca kao stabilna **uporišta simboličke identifikacije** bilo lokalnog značaja, bilo

puno šireg, kada se npr. cijela Podravina simbolički doživljava preko naivne umjetnosti, posebno Hlebinske škole. Potrebno je spomenuti da identitet pojedine sredine ne mora biti vezan samo za daleku prošlost i za ekološko kulturne vrijednosti. Specifičan simbol novijeg datuma: "Vegeta"-proizvod tvornice "Podravka" iz Koprivnice ima međunarodni značaj i sigurno bi ga trebalo održati, kao i druge vrijednosti.

Dio prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti već je pod određenim režimima zaštite i korištenja, ali bi tu listu trebalo proširiti, posebno s vrijednim prirodnim i ruralnim krajolicima, u skladu s osnovnim ciljevima i opredjeljenjima Strategije prostornog uređenja Hrvatske.

U očuvanju, održavanju i njegovanju, primjećuje se da se najveća pažnja posvećuje sakralnim objektima, te dijelom profanima, vezanim uz određene kulturne manifestacije i povijesne događaje (npr. "Picokijada" i likovna galerija u đurđevačkom Starom gradu vezana uz izletnički turizam), dok su prirodne vrijednosti najviše izložene devastaciji, nebrizi i nemaru (spomenuli smo već dabrove kraj Legrada, a na terenu smo vidjeli i nemaran odnos prema "Đurđevačkim peskima", pravom prirodnom biseru).

Održavanje i očuvanje prirodne i kulturne baštine, samo za sebe, skupo je za svaku zajednicu. To je jedan od ciljeva i zadaća državnih subjekata kako ju navodi i Strategija uređenja prostora Hrvatske. Međutim, **uloga i briga specijaliziranih stručnih institucija samo na zaštitarskim principima nije dovoljna, ukoliko zaštita i očuvanje nije utemeljeno u životnoj stvarnosti, tj. ako nisu dio svakodnevnih životnih procesa.** Stoga se nameće **pitaje formiranja kriterija uspješnosti u pogledu korištenja tog općeg dobra, kao jednog od razvojnih resursa.** To znači uključivanje "prirodnih" subjekata razvoja, individualnih i grupnih, koji će korištenje baštine oblikovati kao vlastitu razvojnu opciju, čime je briga o održavanju i očuvanju u njihovom interesu.

Povezivanje primarnih (proizvodnja hrane i domicilna prerada), **sekundarnih** (industrija) i **tercijarnih** (turizam u "malim serijama" i specijalizirano ugostiteljstvo) **djelatnosti s prirodnim i kulturnim potencijalima** trebalo bi naći svoju organsku interesnu povezanost. **Dobrih primjera** u pojedinim lokalnim sredinama već ima (npr. izletnički turizam vezan na likovnu umjetnost i graditeljsku baštinu), a i novih ideja (**Križevci-vjerski turizam**). Nije na odmet ovdje spomenuti da je za **suvremeni turizam**, (ne masovni, pasivni) danas sve više bitna ponuda "različitog" kao privlačnog: različite kulture, tradicije, običaji, prehrana, odijevanje... Npr. za tzv. vjerski turizam, sakralni objekti manje su bitni sami po sebi i po tome da li pripadaju nekom istom evropskom graditeljskom stilu, a više su privlačni ako imaju neki **domaći "štih"** i ako se vežu uz lokalne povijesne i društvene okolnosti i zbivanja u kojima su nastali i imali određeno značenje.

Što se tiče pojedinih subjekata, kako se **pluralizam privatnih inicijativa** i poduzetništva potiče u gospodarskom razvoju, tako ih treba povezati i s korištenjem baštine (npr. obnova starih dvoraca), s tim da se poštuju propisani režimi zaštite, te da ona kao javno dobro bude **pristupačna svim građanima, a ne samo pojedinim elitnim grupama.** (npr., konfliktne situacije kada se određene prirodne vrijednosti rezerviraju samo za tzv. lovni turizam, a isključuju se planinari, ljubitelji prirode, rekreativci, tj. "obični" turisti).

Činjenica je da su prirodne i kulturno-povijesne vrijednosti Županije jedan od **atraktivnih faktora** koji može potaknuti napredak i stabilizirati demografske procese, **ali ne u kratkom periodu**. Pri tome se prostornim planiranjem definiraju i omogućuju samo prostorne pretpostavke, dok konkretne razvojne inicijative ovise ne samo o "**sluhu**" Županije i lokalne sredine nego i o **tipu gospodarske strategije Države**.

VI MREŽA NASELJA U ŽUPANIJI

1. RURALNI PROSTOR I SEOSKA NASELJA

Multifunkcionalni pojam kojim se označava cjelina prirodnih i društvenih sadržaja seoskog društva shvaćenih u prostornoj dimenziji, uobičajeno zovemo - ruralni prostor. On obuhvaća seoska naselja i manje gradiće, zemljišta, šume i vode, i svu onu infrastrukturu koja služi radnim djelatnostima i drugim aktivnostima seoskog stanovništva.

Koprivničko-križevačka županija prostire se na **1783 km²**, i raspolaže sa preko **106 tisuća ha poljoprivrednog zemljišta** i **53.000 ha šuma**. Županija ima **265 naselja i zaselaka**, **27.000 seljačkih poljoprivrednih gospodarstava**. **Ruralno područje je prostor gdje obitava oko 65% stanovništva Županije** (manje je urbanizirana od hrvatskog prosjeka), ali i prostor vrlo velike prirodne vrijednosti, gdje mnogi urbanisti provode svoje slobodno vrijeme, odmaraju se i rekreiraju. Ima obilje pejzažno zanimljivih predjela, i teško ih je uopće sve spomenuti ili nabrojiti a kamoli odrediti njihovu važnost. To vrijedi kako za dravske meandre i nizine, terase centralnog dijela, pjeskovite terene, obronke Bilogore, ili pak za više dijelove Kalničkog prigorja. Svuda nailazimo na zanimljiv mozaik livada, oranica, šuma, na zanimljiva seoska naselja, zaseoke i konake u pridravskom kraju, veća i mješovita naselja u centralnom dijelu i uzduž glavnih prometnica, kao i na mala sela i zaseoke u brdskim predjelima Županije.

U ruralnom prostoru poljoprivreda je najvažnija djelatnost, ali to su i mjesta obrta, male industrije, trgovine, turizma. Posebno valja istaknuti važnost poljoprivrede, i kao djelatnosti koja zapošljava i više no što pokazuju statistike, ali sve više dobiva i druge funkcije, gdje i seljak nije samo proizvođač hrane već postaje i "čuvar pejzaža" i "vrtlar planete."

U prostoru Županije ima i drugih prirodnih bogatstava, od kojih se ističu velika nalazišta kao i postrojenja za **eksploataciju ugljikovodika (Podravina daje oko 70% ukupnih količina zemnog plina Hrvatske)**, što je važan gospodarski resurs, premda, vjerojatno zbog centraliziranosti velikih energetske sustava, na terenu i među samim seljanima i drugim ljudima, to se nekako ne osjeća kao domaći i autohtoni "resurs", osim u onom dijelu koji se tiče naknade i rente za eksploataciju plina i naftnih kondenzata.

Standardni problem većine seoskih područja širom naše zemlje i njihova opća karakteristika, jest to što ona zaostaju za razvitkom urbanih regija i industrijskih središta, a mnoga periferna područja doživljavaju i snažnu depopulaciju. Stoga se već duže vrijeme u promišljanjima i strategijama gospodarskoga i prostornog razvitka, pojavljuje zahtjev za ravnomjernijim razvitkom, pa i revitalizacijom sela. Na takovoj razvojnoj potki zasniva se i Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske, Zagreb, 1997. (SPUH).

Analizirajući ruralni prostor Hrvatske, SPUH spominje i govori pretežno u znaku dva termina: "**zaostajanje u razvoju**" i "**izrazito zaostajanje**". Tvrdi se, nadalje, da ta područja čine dvije trećine ukupnog prostora Hrvatske.

Mnogo toga vrijedi i za ovu Županiju. Ne ulazeći u šire probleme toga stanja, ovdje ćemo se zadržati na onim problemima seoskih naselja, koji su od veće važnosti za planove prostornog uređenja.

Spomenuli smo da Županija ima 265 naselja, od kojih su samo tri gradska, ali i neka veća agrarna naselja, posebice ona u središnjem dijelu i uz važnije magistralne prometnice, pokazuju visok stupanj socioekonomske preobrazbe i svojim funkcijama i izgledom imaju urbani profil.

Evo i važnijih nalaza o naseljskoj strukturi. Prvo, da pogledamo distribuciju naselja prema veličini (broju žitelja), a to se vidi iz donjeg pregleda:

do 100 st.	61 naselje
101-200	75
201-500	83
501-1000	21
1001 i više	23 naselja

Zapaža se da u Županiji prevladavaju **manja**, a u nekim dijelovima i **patuljasta sela**.

Više od polovine ukupnog skupa seoska su naselja do 200 stanovnika, približno jedna trećina su ona koja imaju do 500 žitelja. Dvadesetak naselja ima više od tisuću stanovnika, od čega su samo, pored tri grada, još tri naselja sa više od 2.000 stanovnika. Sve se ovo odnosi na zadnju popisnu registraciju (1991), jer o kasnijim kretanjima nemamo pouzdanih podataka, premda bi se moglo razložno ustvrditi da su mnoga sela danas još manja, no što su tada bila.

Mala i patuljasta sela smještena su, pretežno, u križevačkom kraju, i to kako u ravničarskom tako i u njegovu prigorskom dijelu, kao i na obroncima Kalnika i Bilogore. Podravski dio Županije ima veća naselja, pa i takva koja se mogu okarakterizirati kao manji gradići, ali i u tom se kraju zapaža veliki populacijski regres u mnogim naseljima, pa i u nekim predjelima. Različiti su socioekonomski i demografski čimbenici djelovali na razmještaj i veličinu naselja, ali u pravilu, **bolji gospodarski uvjeti i veća razvijenost stvara uvjete za veća i prosperitetnija naselja**, pa se time mogu objasniti i zapažene razlike u naseljskim veličinama.

Važan je i jedan drugi pokazatelj koji se odnosi na **dinamiku kretanja stanovništva** po naseljima. Zadržati ćemo se na kretanju broja stanovnika u razdoblju 1971-1991., jer to razdoblje plastično pokazuje važnije značajke i tendencije tog procesa. Treba odmah napomenuti da **ogromna većina seoskih naselja pokazuje regresivne tendencije**, a mnoga imaju izrazitu **depopulaciju**. U navedenom razdoblju čak 93% seoskih naselja Županije smanjilo je svoje stanovništvo, a tek **22 naselja bilježe porast**. Rast imaju **sva tri grada**, što je i očekivan ishod, a pored njih samo **19 sela**. Porast bilježe uglavnom sela u blizini Koprivnice i Križevaca, i to ona koja su praktično **predgrađa najvećih gradskih središta**. Najveći indeks porasta 1971/91. zabilježen je u **Starigradu** (176,9) što znači da je to atraktivno mjesto gotovo podvostručilo svoje stanovništvo. Visok rast ima **Koprivnici** također susjedno mjesto **Herešin**, dok umjereniji imaju Kunovec Breg i Štaglinec. Demografski su vitalna i neka manja naselja u bližoj okolini Križevaca (Gornja Brckovčina, Cubinec, Majurec). Pokazuje se da gradovi imaju pozitivni utjecaj na svoju bližu okolicu, no, to ne vrijedi u potpunosti i za Đurđevac, jer su u njegovoj okolini mahom regresivna sela (detaljna slika naseljske dinamike može se vidjeti iz statističkog priloga i karata na kraju teksta).

Što je pak sa golemom većinom sela (93%), koja su analiziranom razdoblju doživljela pad, a određeni dio i duboku regresiju? Nažalost, tu se ne može uočiti neka pravilnost - smanjuje se stanovništvo i u nekim selima blizu gradskih središta, ali i u onima koja su negdje na periferiji. Pad bilježe veća sela, kao i male i patuljaste naseobine. Ipak, ako bi pokušali generalizirati, onda bi valjalo istaći da geografski rubna i periferna sela, ona u brdskim krajevima Županije, kao i sela sa većim udjelom poljoprivrednog stanovništva - daleko su više prisutna u grupi onih sa većim padom, nego sela drugačijih prometnih, prostornih i gospodarskih karakteristika. Sela u Kalničkom prigorju, dobar su primjer kako nerazvijena i mala sela, prometno slabo povezana sa većim centrima, bilježe oštar pad. No, nisu samo to kritične situacije, jer takvih slučajeva ima i drugdje. Primjerice, Gabajeva Greda, selo pokraj Hlebina, u razdoblju 1971/91. smanjilo se na svega dvije petine prethodnoga broja (indeks 41,7), a slično je prošlo i selo Batinske, premda je tu bilo i nekih teritorijalnih promjena (dio je pripojen Kalinovcu), tako da nije moguće navesti egzaktni broj. Tu se već može govoriti o pravoj depopulacijskoj kataklizmi.

Interesantno je da i veća sela, ona sa više od 1000 stanovnika, a to je većina današnjih općinskih središta, također iskazuje smanjenje stanovništva. Od 20 sela sa preko 1000 stanovnika, čak njih 17 bilježi opadanje broja žitelja.

Dugoročni regresivni trend ima i Virje, nekoć jedno od najvećih hrvatskih sela.

2. GRADOVI KAO ŽARIŠTA RAZVOJA

Po "Strategiji uređenja prostora RH", gradovi su centralna žarišta i nosioci napretka svojih užih i širih okolina. Oni su sve, bez njih nema razvitka! Taj pristup ne isključuje već, dapače, uključuje razvitak urbaniziranih, poluurbaniziranih i neurabiniziranih naselja.

Hrvatska danas ima **117 gradova administrativno definiranih!** U "Strategiji" se vraća kriterijima veličine i udjela poljoprivrednog stanovništva a implicite i heterogenosti socijalne strukture i urbanih funkcija. Sva naselja koja pokazuju porast stanovništva i umnažanje socijalnih slojeva i funkcija mogu se smatrati razvojnim.

Treba napomenuti da **razvijenost** i **razvojnost** nisu istoznačni pojmovi; prvi označava stanje stvari a drugi potencijale određenog naselja.

Gradovi Koprivničko-križevačke županije koji su "dužni" svojim prostornim planovima pratiti "Strategiju", Koprivnica, Križevci i Đurđevac, susreću se sa nizom pitanja u samoj "Strategiji" koje ćemo istaknuti kao upozorenje:

- 1) "Strategija" se zalaže za **ravnopravan, ravnomjeran i uravnotežen razvoj cijelog prostora RH**, dok sa druge strane posebno ističe **značaj urbanih centara**. Položaj manjih gradova, svrstanih u "niže" kategorije zahtijeva brigu o njihovom razvoju,
- 2) Odnos prema poljoprivredi kao razvojnoj a ne propadajućoj grani privrede, upravo pomaže gradovima da ne postanu mjesta prevelike koncentracije u odnosu na sela u propadanju i onih razvojnih.
- 3) "Strategija" ističe očuvanje starih urbanih jezgara kao sukus urbane obnove tj. reurbanizacije, što pogoduje razvoju sva tri grada, pa i drugih potencijalnih gradova u Koprivničko-križevačkoj županiji.

4) Gradovi Koprivničko-križevačke županije moraju se boriti za svoj važniji položaj u "Strategiji", ne samo primjedbama već i vlastitim snagama koje će ih ipso facto smjestiti na višu razinu.

5) **Urbana infrastruktura, proizvodnja, promet** – osnovni su pokretači razvoja urbanih centara u Županiji kako za njih same tako i za cijeli okolni prostor.

6) Što bolja suradnja među gradovima i dijelovima Županije to veće šanse za skladan i ravnomjeran razvoj.

Sva su tri urbana centra (Koprivnica posebno) privlačna i mogu se razvijati i emanirati razvoj oko sebe, ako ne šire a ono unutar svojih administrativnih granica. Demografski podaci (razvojna naselja u okolini) to i pokazuju. Najvažnije je razvijati i poticati proizvodnju, privredu kao glavni kotač zamašnjak i uz njih sve prateće djelatnosti do onih najfinijih, najurbanijih. Naravno da se od Županije ne očekuje da zadovolji sve potrebe svoga stanovništva i normalno je da ljudi idu u druge centre za zadovoljavanje drugih potreba. Unutar mreže naselja takva je hijerarhija i normalna.

Ono što je bitno za tri grada Koprivničko-križevačke županije, osim vlastitog razvitka i bolje preraspodjele funkcija (ne mora sve biti u Koprivnici, posebno ne političko-administrativne funkcije), jest da su oni centri privlačnosti okolnim naseljima koja u pravilu gravitiraju svako svom bivšem centru bivših općina. No kako je Koprivnica razvijenija od druga dva grada stanovnici Županije odlučuju hoće li ići u nju ili u druge vanžupanijske gradove, Zagreb u prvom redu. Ako je to pitanje izbora uredu! Ali je bitno stanovnicima da svoje raznolike potrebe zadovolje, što je više moguće i u vlastitoj Županiji.

2. 1. ĐURĐEVAC

Đurđevac je važno gradsko središte u gornjoj Podravini, poglavito u onom dijelu što se uobičajeno zove đurđevačka Podravina. Mjesto leži na spoju željezničke pruge i magistralne ceste Varaždin-Osijek i cestovnog pravca Zagreb-Bjelovar-podravska magistrala, tako da svoj razvitak temelji i na povoljnom prometnom položaju. U blizini grada su veća agrarna naselja: Virje, Kalinovac, Kloštar, Molve i Ferdinandovac, pa je stoga Đurđevac i mogao koncentrirati gradske funkcije višeg reda.

To je mjesto vrlo bogate i nesvakidašnje prošlosti. Prvi put se spominje krajem 13. stoljeća, pa je 1990. obilježio 670 godišnjicu prvog zapisanog spomena mjesta. Već 1334. tu se spominje župa Sv. Jurja, po kojoj mjesto dobiva ime. Tokom srednjeg vijeka mijenja gospodare, a spominje se pod raznim imenima.

Na velika vrata u historiju Đurđevac ulazi u 16. stoljeću, u razdoblju najveće turske ekspanzije i njihova prodora u srednju Europu. Đurđevac tada postaje istaknuta i isturena obrambena tvrđava, a 1552. slama i sprečava njihov daljnji prodor prema zapadu.

Na fonu dramatičnih zbivanja i borbi, nadograđena je legenda o lukavosti i snalažljivosti obrane, i nastala je priča o "**picoku**", koji je spasio grad. Legenda je prerasla događaje i nadživjela vrijeme, pa je i danas podloga suvremenoj kulturno-turističkoj manifestaciji "Picokijadi". No, i više od toga, jer su žitelji toga kraja dobili podsmješljiv nadimak po tom "picoku".

Sve do kraja 19. stoljeća Đurđevac je u sastavu Vojne krajine, a poslije 1881. i inkorporacije u civilnu Hrvatsku, Đurđevac započinje suvremeni razvoj, i postaje općina u kotaru Virje, da bi 1875. dobio kotarski status, kotarski sud i ostale upravne institucije. Tada postaje važno trgovačko, obrtničko i upravno središte Podravine.

Zanimljiv je i demografski rast grada. Krajem prošloga stoljeća, točnije 1880., grad broji 6.128 žitelja, i znatno premašuje Bjelovar sa 3443, pa i Koprivnicu sa 6027 stanovnika. **U već stogodišnjem razdoblju Đurđevac varira između 6 i 7 tisuća stanovnika, bez tendencije rasta svojstvenog gradskim naseljima.** U 1991. brojio je 6845 žitelja. Što reći o današnjem ili o njegovim budućim izgledima? Đurđevac je u upravno-teritorijalnom pogledu grad u Koprivničko-križevačkoj županiji, i **kao jedinica lokalne samouprave uključuje još 8 seoskih naselja, te ukupno broji 9430 žitelja (1991).**

Privrednu osnovu grada čine drvna industrija, poljoprivreda, građevinarstvo, industrija tekstila i obuće. Prilično je razvijen i uslužni sektor, obrt i ugostiteljstvo. U recentnim tranzicijskim zbivanjima i pretvorbama, čini se da je izgubio, "razvojni korak". To se ogleda i u osjetnom smanjenju broja radnih mjesta. Nije još uvijek stigao uhvatiti ono što su neke susjedne sredine uspjele. Vjerujemo da je to ipak samo trenutak nesnalaženja, i da slijede bolja vremena. Što nas na to upućuje? Želja i dobra volja, iskustvo prošlosti, uvid u neke razvojne sekvence, analiza dugoročnih trendova, ili pak sve to pomalo? Držimo, ipak, ovo posljednje! Ta sredina ima mnogo vrsnih stvaralaca, znanstvenika i umjetnika, bilo da potječu iz nje, ili i danas tu žive.

Grad takve prošlosti, okolica takve izdržljivosti (tradicija "krvavih peska" i mukotrpnog pretvaranja "europske Sahare" u kraj sa razvijenom poljoprivredom i stočarstvom, govori o izdržljivosti i snalažljivosti podravskog seljaka; razvoj grada Đurđevca podrazumjeva fleksibilnost i snalažljivost njegovih žitelja u osmišljavanju i realiziranju razvojnih šansi i perspektiva, a sve to ukazuje i na dugoročnije izgleda u prevladavanju aktualnih teškoća.

Danas u Đurđevcu nailazimo i na modernu "mentalnu" strukturu, jer se paralelno sa inzistiranjem na privrednom napretku, mnogo ulaže i u različite socijalne i kulturne poduhvate. Naraslo je školstvo, kultura, otvorena je galerija Stari grad, kao i mnogi drugi sadržaji, kako u samom gradu, tako i u njegovoj okolici. U tom geografskom okolišu ima mnogo značajnih prirodnih i kulturnih sadržaja. Sve to širom otvara vrata novim iskoracima i inicijativama. Korištenjem značajnih prirodnih sadržaja, kao što su Đurđevački pijesci, šuma Borik, ljepote dravskih obala i okolice, mnogih sela, zaselaka i konaka, otvorio bi se značajni privredni i turistički pomak koji bi omogućio ulazak manjih mjesta i seoskih sredina u nove ekonomske i kulturne pothvate, potpuno izvan sadašnjih poslovnih okvira i razmišljanja. Naravno, ne treba ispustiti iz vida "zvanične" privredne grane i subjekte. Na njima će i dalje ležati odgovornost za ekonomski opstanak i prosperitet grada (**Cvekan, 1991**).

Oporavak sadašnjih industrijskih grana i poduzeća je neophodan, jer se tek na toj osnovi mogu realizirati nove razvojne šanse, ali mora se inzistirati i na **novim ekonomskim pothvatima i razvojnim horizontima.**

U blizini grada značajna su nalazišta i pogoni za eksploataciju zemnog plina i naftnih kondenzata (Podravina daje oko 70% ukupnih količina zemnog plina Hrvatske), pa iako od toga sam Đurđevac nema neposredne koristi, uz adekvatniju i obogaćeniju ponudu i agresivniji nastup u okolici, dio tih koristi mogao bi se preliti i u taj grad. Tu su također

bogata nalazišta pijeska i šljunka, te se na korištenju tih resursa mogu razvijati određene industrijske grane. To bi nesumnjivo vodilo novim razvojnim pomacima, i smanjenju mnogih dispariteta, ograničenja i zapreka u budućem napretku Đurđevca, i njegovom ulasku u viši urbani razred. A to je, vjerujemo, interes ne samo njegovih žitelja, nego i potreba šireg prostora koji gravitira tom gradu.

2. 2. KOPRIVNICA

Koprivnica je središte Koprivničko-križevačke županije, najveće naselje tj. grad (više od 25.000 st.) sa najrazvijenijom infrastrukturom, najvećim proizvodnim kapacitetima, sa najrazvijenijim društvenim i kulturnim standardom, prometno čvorište te političko-administrativni centar Županije. Stoga je i njezina najatraktivnija lokacija!

Iz toga slijede i **prednosti, obaveze i problemi** Koprivnice!

Koprivnica ima dugu urbanu povijest sa značajnom ulogom u Srednjoj Hrvatskoj **“sjeverna vrata Hrvatske” (Feletar, u Grupa autora, 1997)**. U knjigama o Koprivnici njezina je povijest dobro opisana sa različitih aspekata te je ovdje nema potrebe ponavljati.

Još od 14. st. kao slobodan kraljevski grad, Koprivnica je imala velike razvojne šanse. Njezine su specifičnosti bile vojnog i obrtničkog karaktera. “Srednjovjekovni gradić građen prema mjeri čovjeka” (**Jalšić, ibid.**) ostaje to i danas.

Konture iz 18 i 19 st. sa naglašenim barokom, završno se oblikuju u 20 st. kada se razvijaju industrija, stanovanje, infrastruktura te elementi društvenog standarda. Nažalost stara drvena arhitektura (posebno stambena) propada uslijed vremena tako da su iz stare Koprivnice uglavnom izbrisani tragovi svakodnevnog života a ostala je monumentalna arhitektura.

Zbog **dobrog prometnog položaja, prirodnih bogatstava i prvenstveno infrastrukture**, ona razvija **snažnu privredu** kao osnovicu razvitka (pivovara, klaonica, mlinovi, pilane, ugljenarstvo, kemija, prehrambena industrija, drvo-papirna itd.). Koprivnica je, barem dosada, obilježena **“Podravkom”** (prehrana), **“Belupom”** (lijekovi i kozmetika), **“Bilokalnikom”** (drvo, papir), **“Izvorom”** (usluge), **“Rapidom”** (metal), **“Slogom”** (obuča) itd., koje su i fizički oblikovale pojedine zone grada.

Današnji procesi tranzicije i privatizacije doveli su do mnogih kontradiktornih (dobrih i loših) procesa u svim zemljama tranzicije pa tako i u Hrvatskoj tj. Koprivničko-križevačkoj županiji. Njihov je ishod, s obzirom da su na početku, nepoznat a velikim dijelom ovisi o razvojnoj politici i vlastitim naporima samog grada da se u njima snađe i smjesti. Naravno ne van društvenog konteksta u cjelini.

Za sam grad pa i Županiju, zaposlenost je od primarnog značaja. U prvom redu zbog fiskalne politike, zato što dio poreza na plaće ide lokalnoj samoupravi te odlučuje o budžetu grada.

Grad, prema dokumentima i iskazima, puno ulaže u tehničku i društvenu infrastrukturu, u društveni standard, obrazovanje, kulturu, stanovanje te u socijalnu skrb.

Usprkos tome Koprivnica, kao i svi gradovi, ima neke probleme i razvojne poteškoće demografskog, socijalnog, prometnog i sličnog karaktera.

Koprivnica ima jedan specifičan problem, koji su različiti gradovi u Hrvatskoj riješili na razne načine. Grad ne posjeduje dovoljnu količinu gradskog zemljišta da bi mogao njime slobodno raspolagati, već bi ga morao otkupiti od bivših industrijskih kompleksa koji su ga dobili u posjed te ga koriste kako žele. Da ga ima, grad bi mogao raspolagati njime, prodavati ga, iznajmljivati i tsl. sa ciljem da poboljša životni standard svoga stanovništva. Uz takvu privatizaciju zemljišta, **urbanizam i prostorno planiranje** imaju manju moć nad namjenom prostora, premda im to po prirodi njihove uloge pripada.

Ističe se i problem **prometa** kao jedne od osnovica razvoja na internoj, županijskoj i državnoj razini.

U grad Koprivnicu spada **7 naselja: od kojih su tri razvojna**: uz grad, Reka i Starigrad, stagnantna: Kunovec Breg i Herešin, te propadajuća: Jagnjedovec i Bakovčice (prema ocjeni iz ankete).

Bolji položaj Koprivnice od druga dva grada i njezina atraktivna uloga, leže u pametnoj politici opremanja grada **prvo** osnovnom infrastrukturom koja privlači kapital. To je notorna svjetska pojava. Ako kapital ima gotove pretpostavke (vodu, odvodnju, struju, kanalizaciju, ceste) zašto bi negdje počinjao ispočetka? (Seferagić, 1996). To se odnosi na privredu, usluge, stanovanje, promet i ostalo. Tko bi danas uvodio kanalizaciju i vodovod u zabita sela samo zato da bi u njima otvorio neki pogon ili malu tvornicu, ako ima bolje uvjete drugdje?!

Ideje o tipu razvoja Koprivnice ocjenjujemo realnima i racionalnima. Očekuje se da Koprivnica ostane i napreduje u “**mali srednjeeuropski grad**” u kome bi trebala rasti kvaliteta življenja a ne broj stanovnika. S obzirom na opću situaciju u Županiji, vjerojatno je da će Koprivnica ipak umjereno rasti (ukoliko dio demografskog priljeva ne preuzmu Križevci i Đurđevac) a ako uspije razvijati sve elemente za bolji život, da će u tome i uspjeti. To znači rješavanje prometa, posla, standarda. Pri tome, iako se treba oslanjati na velika poduzeća (sada u smanjenom obimu), važno je razviti malu prateću privredu i usluge, alternativna zaposlenja (ako privatnik može otvoriti malu privredu za pet zaposlenih, već je riješeno pet socijalnih slučajeva) te niz malih akcija poboljšanja života u gradu.

Uvijek će biti razvojnih dilema: bazen ili servisna cesta, mala privreda ili kavane, grandiozni potezi ili više skromnih akcija?! Poznato je da veliki potezi, brz i neplanirani razvoj, ma koliko na prvi pogled izgledaju zavidno, na drugi pogled otkrivaju strategijsku megalomaniju s malim rezultatima. Koprivnica ima šanse ublažiti takve “vizije” i razvijati se pametno, korak po korak, ali na osnovu baš takve “**inkrementalističke strategije**”. To zahtijeva političku pamet, razne vrste ekonomskog poduzetništva manjeg obima, demokratsko odlučivanje tj. sudjelovanje građana na svim nivoima, najniži uključujući. Ali zahtijeva i porast **vlastitih aktivnosti i akcija**.

2. 3. KRIŽEVCI

Križevci su središte jedinice lokalne samouprave Grad Križevci, koja obuhvaća **59 naselja**, što je najveći broj u okviru Koprivničko-križevačke županije. Osim Križevaca, sva naselja su ruralnog karaktera i po broju stanovnika malena (samo dva sela: Carevdar i Cubinec imaju preko 500 stanovnika). To je područje izrazite demografske stagnacije i pada. U razdoblju 1971.-1991. mali porast stanovništva, osim u Križevcima (indeks

134,5) zabilježen je samo u šest prigradskih naselja. Starosna struktura stanovništva nešto je povoljnija od prosjeka Županije (indeks starenja 70,0; Županija 81,8). Udio poljoprivrednog stanovništva u ukupnom iznosio je 1991. 20,4%, a udio domaćinstava s poljoprivrednim gospodarstvom 54,9%, što je dosta niže u odnosu na prosjek Županije (28,5%; 68,6%)

Križevci su nastali na značajnom sjecištu srednjovjekovnih cestovnih pravaca: protoka ljudi, dobara, informacija (uz Kastrum u 13. i 14. st. razvijaju se dva naselja: Donji i Gornji grad, koji s ujedinjuju tek sredinom 18 st.), a njihov razvoj u kojem se izmjenjuju usponi (središte velike Križevačke županije u srednjem vijeku) padovi (nesigurnost života na rubu Vojne krajine, požari, kuga..) oporavci (demografski rast-kraj 18. i poč.19.st.- doseljavanjem), umnogome je određen prometno trgovačkim tokovima koji su kroz povijest, ovisno o širim društveno-političkim i ekonomskim okolnostima imali veću ili manju važnost. Osnovicu ekonomskog života činilo je obrtništvo i poljoprivreda, što je utjecalo i na karakteristike sadašnje križevačke privrede.

Suvremeni razvoj i **modernizacija Križevaca započela je u drugoj polovici 19. st.** a očitovala se posebno u području obrazovanja, kulture, graditeljstva, trgovine, i formiranju modernog građanskog života. Posebno je značajno osnivanje Gospodarsko-šumarskog učilišta 1860. i prolazak željezničke pruge 1870., od Mađarske-Koprivnice do Zagreba, koju je Mađarska, u sklopu svoje orijentacije na Jadran izgradila najkraćim pravcem. U arhitekturi i urbanizmu ugledalo se na razvijenije gradove, ali se u pogledu veličina i količina prilagođavalo konkretnim potrebama i mogućnostim. Zahvatima početkom 20.st. grad se uređuje, poljepšava i podiže komunalno-higijenski standard, tako da je sačuvan njegov povijesni gabarit.

Značajniji industrijski razvoj Križevaca počinje iza II svj. rata, kada dolazi do većeg mehaničkog rasta stanovništva, značajnije graditeljske aktivnosti i prestrukturiranja zanimanja stanovništva grada i okolice u sekundarne i tercijarne djelatnosti. U odnosu na slične gradove sjeverozapadne Hrvatske, Križevci imaju polaganiji i sporiji rast, ali se razvijaju u snažno subregionalno i općinsko središte.

Opća pojava, stagnacija privrede i nezaposlenost, pogađa danas i Križevce. Većina industrije: metaloprerađivačka, obučarska, drvna, prehrambena, građevna ("Čelik", "Križevčanka", "Bilokalnik" itd.) je u stečaju, sanaciji, privatizaciji, promjeni vlasnika, a za sada dobro stoji "Mlinar"- mlinsko-pekarska proizvodnja koja se probila i na zagrebačko tržište.

Pozitivni procesi su u razvoju manjih i srednjih proizvodnih pogona, koji se dijelom formiraju raspadnjem većih industrija ("Čelik" je imao oko 1000 zaposlenih), tako da ima oko 360 privatnih poduzetnika, raznih veličina, s oko 5 000 zaposlenih. **Povoljna je okolnost što se smještaju u prethodno planiranu i komunalno opremljenu proizvodno-poslovnu zonu**, gdje dolaze i nova tercijarna poduzeća, npr. trgovačko poduzeće "KTC", motel, itd. **U obrtništvu**, tradicionalnoj djelatnosti, je oko 1000 zaposlenih, što je **vrijedan potencijal**. Grad ove procese podržava, a **ekonomski oporavak "malim koracima"**, u postojećoj situaciji, jedini je realan pristup.

Grad je na gubitku jer ne može privredni razvoj usmjeravati u drugu industrijsku zonu, veličine oko 40 ha, koju je potpuno komunalno opremio, ali zemljište nije otkupio, tako da je ono sada u privatnom vlasništvu, a vlasnici ga prodaju shodno svojim interesima.

Zašto grad nije pronašao neke mogućnosti, barem za obeštećenje uloženi sredstava, nismo ispitivali, ali bi to svakako bilo korisno za njegov opći napredak.

Na području društvenog standarda postoji **hitna potreba za izgradnjom jedne osmogodišnje škole** (uz dvije postojeće) pošto se njihovim ukidanjem u seoskim područjima pritisak đaka izrazito povećao. U planu je i gradnja novog đačkog doma, vrtića, te osmogodišnje škole za djecu s poteškoćama u razvoju. I dalje će vrlo značajnu ulogu imati razvoj visokog školstva.

Najbolnija točka je zdravstvo. Dom zdravlja, koji opslužuje područje cijele bivše općine, po medicinskoj opremi i prostornim standardima, u lošem je stanju. Na ukupnom seoskom području samo su tri ambulante, nema uopće dežurne ljekarne. "Potrebno je barem izgraditi rodilište"!, mišljenja su križevčani.

Osim u zdravstvu, i u zadovoljavanju drugih potreba, ako ne moraju ići u Koprivnicu, **križevčani radije gravitiraju Zagrebu.** Te gravitacije i povijesno su se razvijale.

U komunalnom standardu najveći problemi su tranzitni promet kroz grad i loše zbrinjavanje komunalnog otpada.

Koncepciju prostornog razvoja na osnovu dosadašnjih prostornih planova stručnjaci ("Izvešće o stanju u prostoru", 1996.) ocjenjuju zadovoljavajućom, bez potrebe većih promjena. Prema nekim mišljenjima još i danas su važeće određene smjernice prostornog razvoja grada iz 19.st., a rast još nije potpuno ispunio granice prostora zacrtane tadašnjim urbanističkim planovima (Fischer M., 1993.). Međutim, problemi i **primjedbe** koje smo dobili na terenu, odudaraju u "detaljima" od ovih konstatacija; **premala fleksibilnost, odnosno strogoća namjena prostora prema Generalnom urbanističkom planu;** neke su se situacije u praksi promijenile; velika **potreba za novim stambenim prostorom** (nove ulice, trgovi), ali prethodno komunalno opremljenim; **premalene parcele za obiteljsku gradnju,** tj. nema ponude raznih veličina.

Eventualni gubici zbog izostanka brzog rasta ostavili su i neke prednosti za budući razvitak. To su **dobro očuvane prirodne vrijednosti i kulturno-povijesna baština** (povijesna jezgra, Križevački statuti, i tsl.) Toga potencijala križevčani su svjesni i imaju određene ideje: npr. razvoj kulturnog i vjerskog turizma. Međutim to **samo po sebi nije dovoljno, ukoliko se turizam ne poveže sa specifičnim oblicima razvoja ruralnog prostora:** stočarsko-poljoprivredna proizvodnja s domicilnom ponudom usluga i vlastitih proizvoda. U suvremenom turizmu kvaliteta i različitost ponude dobivaju sve više na značaju. To je dugotrajniji put u koji treba uložiti puno truda. Poticaj i podrška privatnim inicijativama i tu je neophodna.

Repulzivni faktor u razvoju cijele lokalne jedinice sigurno je **veliko ruralno područje** s velikim brojem **sitnih naselja** i velikim **demografskim padom.** Kao što smo prethodno već spomenuli **Križevci kao urbano središte moraju poticati razvoj svoje okolice,** i to ne samo **turizmom u kombinaciji s primarnim djelatnostima,** nego i **dekoncentracijom manjih proizvodnih pogona,** gdje za to postoji interes i mogućnost. Pri tome su opremanje vodoopskrbom i kvalitetnim cestovnim komunikacijama, te osiguranje efikasnijih zdravstvenih usluga osnovni preduvjeti za sigurnost života i proces stabilizacije. Naš je prijedlog da ne bi trebalo težiti tome da se svako, i najmanje naselje

mora očuvati, nego je važnije **podržati one situacije gdje postoje realnije šanse za napredak.**

Kako su se tokom povijesnog razvoja Križevci razvijali u “**malim mjerilima**”, tako da nije bilo ni velike industrijalizacije niti njezinih negativnih popratnih pojava (velika koncentracija ljudi, izgradnja, bespravna gradnja, uništavanje prirodne okoline) **vjerojatno će to biti i perspektiva.** Karakteristike i specifičnosti prirodnih, ekonomskih i ljudskih potencijala na to upućuju. To podrazumijeva kvalitetnije uvjete života za koje je rješavanje problema i potreba u komunalnom i društvenom standardu jedna od pretpostavki.

3. MREŽA NASELJA

Odnosi većih i manjih naselja, važnost pojedinih mjesta i položaj u naseljskoj hijerarhiji u prostoru, problem je koji se obično analizira u sklopu razmatranja o funkcionalnosti i optimalnosti naseljske mreže. U sagledavanju toga problema mi koristimo nekoliko kriterija.

Pokušali smo saznati na terenu koja su, po ocjeni lokalnih aktera, **razvojna, stagnantna** ili **regresivna naselja**, jer bi samo demografski kriterij bio preuzak za takvu ocjenu. Premda sami iskazi općinskih i gradskih čelnika i njihovih procjena, mogu imati vrlo subjektivan karakter, i ne pogađati uvijek dovoljno realno dugoročne tendencije koje nekom naselju osiguravaju razvojnost ili propulzivnost, potrebno je pratiti i taj aspekt sagledavanja budućih promjena u prostoru. Evo, što pokazuju odgovori dobiveni anketnim upitnikom.

Tablica 1

Ocjena razvojnosti naselja po općinama i gradovima (anketni upitnik, pit. 12, 1998.)

GRAD/Općina

ĐURĐEVAC

razvojna naselja: ĐURĐEVAC

stagnantna: sva ostala

Ferdinandovac

razvojna naselja: Ferdinandovac

Kalinovac

stagnantna: Kalinovac i njegovi zaseoci

Kloštar Podravski

razvojna naselja: Kloštar Podravski, Pod. Sesvete

stagnantna: Budančevica, Prugovac

propadajuća: Kozarevac

Molve

U svim mjestima ima razvojnih i zaostajajućih dijelova

Novo Virje b. o.

Virje

stagnantna: Virje, Šemovci

propadajuća: sva ostala naselja

KOPRIVNICA

razvojna naselja: Koprivnica, Reka, Starigrad

stagnantna: Kunovec Breg, Herešin

propadajuća: Jagnjedovec, Bakovčica

Drnje

razvojna naselja: sva - Drnje, Botovo, Torčec

Đelekovec

propadajuća: Đelekovec, Imbriovec

Gola

stagnirajuća: sva naselja

Hlebine

razvojna naselja: Hlebine, Gabajeva Greda

Koprivnički Bregi

razvojna naselja: Koprivnički Bregi, Glogovac, Jeduševac

Koprivnički Ivanec

razvojna naselja: Koprivnički Ivanec,

stagnirajuća: Kunovec, Goričko, Botinovec, Pustakovec

Legrad

stagnantna: Legrad, V. Otok, Pod. Selnica, Kutnjak, Zablatje, Antolovec, M. Otok

Novigrad Podravski

razvojna naselja: Novigrad Podravski,

stagnantna: Delovi, Borovljani, Vlislav

propadajuća: Javorovac, Plavšinar, Srdinac

Peteranec

razvojna naselja: Peteranec

stagnantna: Sigetec

propadajuća: Komatnica

Rasinja

razvojna naselja: Rasinja, Subotica Podravska, Kuzminec, Cvetkovec

stagnantna: Koledinec, Gorica, V. Poganac, Ludbreški Ivanec, D. Rijeka, Ribnjak, Radeljevo Selo, Prkos

propadajuća: sva ostala naselja

Sokolovac

pokušava se intervenirati u svakom selu općine

KRIŽEVCI

razvojna naselja: Cubinec, Poljana Križevačka, Gračina, Bukovlje Križevačko

stagnantna: Apatovec, Osijek Vojakovački
propadajuća: Kostadinovec, Ruševac, Mali Carevdar
Kalnik
razvojna naselja: Šoprun, Popovec Kalnički
stagnantna: Borje, Potok Kalnički, Kamešnica, dio Obreža
propadajuća: Kalnik, Obrež, Vojnovec Kalnički
Sv. Ivan Žabno
svih 16 naselja se razvija, a proces bi bio brži da se izgradi infrastruktura
Sv. Petar Orehovec
razvojna naselja: Fodrovec,
stagnantna: ostala naselja
propadajuća: Barlabaševac, Fajerovac, Voljavec

Iz dobivenih odgovora vidljivo je da su neki "ocjenjivači" bili vrlo strogi, dok su ponegdje vrlo slobodno i široke ruke mnoga sela proglašavali za potencijalno razvojna, koja to nikako ne mogu biti. Primjerice, u općini Hlebine oba naselja su proglašena razvojnim, iako je teško pretpostaviti da bi Gabajeva Greda, naselje koje je u dvadesetak godina izgubilo dvije trećine stanovništva te praktički izumire, moglo biti primjer razvojno usmjerenog naselja. Ako zanemarimo neke nelogične odgovore, kao i one gdje se lakonski odgovara da se "sva naselja razvijaju" (Sv. Ivan Žabno), "pokušava se intervenirati u svakom selu općine" (Sokolovac), iz anketnog upitnika proizlazi da **u Županiji, pored gradskih centara, ima 30-ak naselja na koja se računa da mogu biti razvojna žarišta u budućem razdoblju.** Takvih ima u gotovo svim sredinama, ali u tri općine smatraju da ih kod njih nema. U općini Legrad smatraju da su sva sela stagnantna, pa i općinsko središte, a sličan je slučaj u Prekodravlju, u općini Gola. U Đelekovcu procjenjuju da su oba naselja u općini (Đelekovec, Imbriovec) propadajuća. Zanimljiva je ocjena u Sv. Petru Orehovcu, gdje smatraju da je Fodrovec razvojno naselje, dok se općinsko središte zajedno sa većinom drugih sela svrstava u stagnantna, a za tri sela se drži da su propadajuća. Ipak, u anketi je dobiven relativno mali broj naselja, koja su "otpisana" kao propadajuća, ali to je i shvatljivo jer je teško brojna sela proglasiti za nazadujuća, iako će se jedan, ne baš mali broj sela zaista i ugasiti kao naseobinske jedinice ili pak vegetirati kao slabo pulsirajuće točke u prostornoj organizaciji.

Ta se naša procjena bazira kako na analizi demografskog retrospekta, tako i uočavanjem sadašnjih teškoća mnogih malih sela, kao i potrebom da se racionalizira naseljska mreža. Naravno, teško je decidirano reći "tko i kada", jer su procesi slabljenja pa i propadanja dugotrajni i kompleksni, ali i reverzibilni, no jasno je da bez snažnijeg planskog interveniranja, bez većih i obilnijih društvenih intervencija, sudbina mnogih patuljastih i udaljenih sela, vrlo je neizvjesna na dužu stazu.

Hijerarhija u prostoru ogleda se i u **raspodjeli različitih funkcija među pojedinim naseljima.** Ona se najlakše može sagledati rasporedom gradova i drugih mjesta prema kojima gravitira stanovništvo šireg prostora u zadovoljavanju svojih različitih potreba. Da bismo to mogli sagledati, u anketnom smo upitniku postavili to pitanje, s time da smo izdvojili pet bitnih djelatnosti (funkcija naselja) u cjelokupnom prostoru Županije. Usmjerenost stanovništva prema pojedinim gradovima i drugim mjestima odražava značaj i važnost pojedinih centara u naseljskoj hijerarhiji ovoga prostora.

Tablica 2

Mjesto gdje stanovnici najčešće zadovoljavaju potrebe (anketni upitnik, pit. 13 1998.)

GRAD/Općina	upravno-administrativne	obrazovne	kulturne	zdravstvene	kupovine	druge
ĐURĐEVAC	K	Z Bj K	Z	K Z Bj	RM Z K	-
Ferdinandovac	Đ	Đ K Bj Z	Đ	Đ K Z	F Đ RM	-
Kalinovac	Ka Đ	Ka	Ka	Đ	Ka Đ	-
Kloštar Podravski	Đ K Z	K V Z Đ	Đ Z	K V	Z	-
Molve	Đ K Z	Đ K	M ?	M K Z Va	M	-
Novo Virje	Đ	Đ	Đ	Đ K	-	-
Virje	Đ	Đ K	Z Va	Đ K	RM	-
KOPRIVNICA	K	K	K	K	K	K
Drnje	K	K	K	K	K	K
Đelekovec	K Dr	K	K Đe K	Đe K	Đe K Im	-
Gola	K	K	K	K	K	-
Hlebine	K	K Z	K Z	K Z	K H	RM
Koprivnički Bregi	K	KB K	KB K	Gl K	KB K Gl	-
Koprivnički Ivanec	K	K Kr Z Va	K	K Z	K	-
Legrad	K Le	K Le	K Le	Le K	Le K DD	-
Novigrad Podravski	K	K Z V	Z	K	K	RM
Peteranec	K	K Kr	K	K Va	KZ	Z
Rasinja	K	K Kr Lu Va Z	K Kr Đ Va Z	K Lu Va Z	K Lu Kr	Z
Sokolovac	So K	So K	K	So K	So K	-
KRIŽEVCI	K	Z	Z	K Z	Z	-
Kalnik	Kr	Kr	Kr	Kr	Kr	Kr
Sv. Ivan Žabno	Kr	Kr Bj VB	Z	Kr K Bj Z	Bj Z	
Sv. Petar Orehovec	Kr	Kr Z K	Z	K Z	Z I	

Tumač kratica:

K=Koprivnica; Dr=Drnje; Đe=Đelekovec; KB=Koprivnički Bregi;

Gl=Glogovac; DD=Donja Dubrava; Lu=Ludbreg

So=Sokolovac; Kr=Križevci; VB=Veliki Bovec

Đ=Đurđevac; M=Molve; Ka=Kalinovac

Va=Varaždin; V=Virovitica; Bj=Bjelovar

RM=Republika Mađarska

I=inozemstvo ; Im=Imbriovec; ?=negdje drugdje

Upravne i administrativne poslove većina građana obavlja u "svojim" bivšim općinama, kao i u Koprivnici kao županijskom središtu. Manje važni poslovi obavljaju se i u današnjim općinama.

Obrazovna djelatnost je podijeljena među centralnim naseljima zavisno od stupnja obrazovanja. Tu primjećujemo da se pojavljuje veća disperzija - od lokalnih središta gdje postoje osnovne škole, srednjih škola lociranih u središtima bivših općina, pa do institucija višeg i visokog obrazovanja, od kojih neke postoje u Koprivnici i Križevcima, ali veću težinu ima Varaždin i, naravno, sveučilišni centar u glavnom gradu Hrvatske. Ipak, kod srednjeg stupnja obrazovanja, neke se potrebe, zadovoljavaju i u regionalnim središtima izvan Županije, kao što su Virovitica i Bjelovar. Bjelovaru gravitira područje Sv. Ivana Žabna, i to ne samo kada je u pitanju školstvo, nego i zdravstvo, pa čak i veće kupovine.

Različiti oblici **zdravstvene djelatnosti**, osim same primarne zaštite, organizirani su i djeluju u većim centrima. Premda su u nekim sredinama naveli i manja mjesta (misleći na

primarnu zaštitu), vidljivo je iz odobivenih odgovora, da žitelji Županije koriste medicinske usluge u više različitih centara. Tu se "ravnopravno" pojavljuju Varaždin, Križevci, Koprivnica, Bjelovar, Đurđevac. Zagreb, odnosno njihove medicinske usluge, koriste stanovnici iz svih dijelova Županije.

Sfera **trgovine i nabavki roba**, teritorijalno je razdijeljena na više gradova, ali što je i normalno, građani idu u "šoping" i preko granice, poglavito u Mađarsku. Zagreb se rijeđe spominje kao "šoping" mjesto, dok se ponegdje čuje i za inozemstvo, što pretpostavljamo, nije Mađarska, već Slovenija i Austrija.

VII ZAKLJUČCI I PREPORUKE ZA IZRADU PROSTORNOG PLANA

ŽUPANIJE

Za čitaoce koji nemaju vremena ili interesa pročitati cijelu Studiju, u “Zaključcima i preporukama...” ponavljamo **osnovne nalaze**, interpretiramo ih i komentiramo, iznosimo **naše mišljenje**, te nudimo neke **sugestije** “kako dalje”.

U “Uvodu” smo naveli slojevitost i složenost problema, utjecaj šireg društvenog konteksta, te potrebu demokratskog odlučivanja u izradi Prostornog plana Županije.

Stanovništvo

Županija ima stagnantan, a u posljednje vrijeme, i opadajući trend razvoja stanovništva. U tom pogledu, kritično stoje neke tipično seoske i poljoprivredne sredine. Podaci o prirodnom kretanju pokazuju da se taj trend nastavlja i poslije 1990-ih.

Iako u tom području postoje razvijeni industrijski i gradski centri, u velikom su dijelu Županije još uvijek prisutne manje razvijene općine i sredine, u kojima je visok udjel starog i manje obrazovanog stanovništva, gdje dominira tradicionalna poljoprivreda, a te sredine imaju i izrazite depopulacijske probleme. Ne zanemarujući razvoj modernije poljoprivrede, u tim sredinama treba poticati i druge grane, stvarajući jednu poželjniju gospodarsku i socijalnu strukturu, koja može uroditi boljem demografskom situacijom u Županiji.

Komunalni standard

Na temelju podataka o problemima ne/opremljenosti naselja komunalnom infrastrukturom uočena je **deficitarnost**, tj, substandardnost skoro svih ruralnih, a dijelom i urbanih naselja u više elemenata komunalne opreme. Najučestaliji i najteži problemi su u području **vodoopskrbe** koji su dominantni, te **odvodnje i prometnica**. Tu se radi o onoj opremi koja pripada primarnim civilizacijskim i urbanizacijskim prostornim uvjetima života, i čije rješavanje, ne samo da je važno za individualnu kvalitetu života, nego je preduvjet i svakog značajnijeg razvoja cijele Županije. Iza toga slijede problemi plinifikacije, javnog prijevoza i javne rasvjete.

Kod rješavanja ovih problema potrebno je imati u vidu veliku neujednačenost u naseljenosti županijskog prostora, specifičnosti pojedinih područja, ekološku sigurnost, gravitacije stanovnika prema određenim naseljima i tsl., te tome prilagođavati i diferencirane standarde u komunalnoj opremi. Osiguranje kvalitetne pitke vode svim stanovnicima sigurno je neupitno, ali to ne znači da je u sva područja racionalno i dovođenje javnog sistema vodoopskrbe, isto tako odvodnje, a pogotovo plinske mreže. Zbog toga je kod određenih vrsta komunalne opreme potrebno provjeriti mogućnosti korištenja malih i alternativnih sistema.

Društveni standard

Interpretacijom podataka iz navedenih izvora i metoda dolazimo do nekoliko osnovnih zaključaka. Oni imaju dvostruku ulogu:

- upozoriti na osnovne probleme kako ih vide građani Županije
- predložiti alternative čiji izbor ovisi o stanovnicima Županije (pod pretpostavkom demokratskog odlučivanja).

Ustanovili smo da su najveći problemi društvenog standarda vezani uz **osnovne škole** (bilo kao nedostatak bilo kao kvaliteta) i dječje **vrtiće** (na isti načina). Izdvojili smo dva pristupa: **disperziju** i **centralizaciju**, priklonivši se drugom kao garanciji kvalitete prostora i kadra, a uz dobre prometne veze sa centrima gdje se one nalaze. To se odnosi na osnovne škole i srednje škole ali ne i na vrtiće kod kojih disperziju smatramo poželjnom zbog česte zaposlenosti oba roditelja.

Zdravstvo, iako po logici stvari mora biti hijerarhijski uređeno, zahtijeva disperziju na elementarnoj razini (liječnik, apoteka, veterinar, zubar).

Kultura, premda također logično hijerarhijski organizirana, treba biti potpuno slobodna. Svako mjesto ima nešto (objekte, običaje, nove inicijative) koje treba razvijati i poticati. Skloniji smo njegovanju dobre tradicije (npr. Picokijada, Podravski motivi) umjesto mondenih manifestacija, što je stav autora studije koji ne obavezuje Županiju u odlučivanju. Za Koprivničko-križevačku županiju to su **sport** i **slikarstvo**. Sport kao individualan tj. vrhunski ali i masovni sport za sve! Slikarstvo, koje se u tom kraju cijeni i razvija zaslužuje svaku pohvalu i daljnji trud, možda još bolje i povezanije osmišljeno, ne samo u npr. razvoju turističkih obilazaka malih galerija nego i kao pronosilac kulture kao takve, među stanovništvom. Podržavanje sa strane lokalne samouprave mladih (odličnih) slikara potez je hvale vrijedan.

Sport, kultura i priroda velika su turistička šansa za Županiju! Također smatramo da uz, brojne obnovljene ili planirane za obnovu, sakralne spomenike (crkve, kapele, pilove) više pažnje treba posvetiti profanim spomenicima, posebno onima sitno gradske i seoske kulture koji daju kolorit i differentiu specifičnu ovom kraju (npr. čudesni čardaci, stare drvene kuće, bunari itsl.).

Stambena situacija ne čini se tako kritičnom, u pravilu prevladava individualno stanovanje u kućama sa vrtom i/li okućnicom. Naravno, kvaliteta sukladna socijalnim slojevima, je različita. Prije bismo u gradovima pa i u nekim razvučenim većim selima (npr. Novo Virje) primijetili nedostatak **javnog gradskog prometa**. Premda pretežu automobili i bicikli, javni promet ipak služi svima onima koji ne mogu koristiti navedena sredstva (starci, mala djeca, siromašniji, posjetitelji itsl.)

Ekološki problemi

U ekološkoj problematici, prema dobivenim nalazima, dominira problem **zagađenja okoline komunalnim otpadom**. Neorganizirano odlaganje, tj. **divlje deponije** prisutne su posvuda u prostoru, a legalne ne udovoljavaju sanitarnim i tehničkim standardima, pa je nužna njihova sanacija. Određivanje lokacija za zbrinjavanje otpada zadaća je prostornog plana, ali je za rješavanje problema potrebno i dobro funkcioniranje nadležnih komunalnih službi, kao i disciplinirano svakodnevno ponašanje građana u odlaganju otpada.

Drugi značajan problem je **zagađenje vodotoka i pitke vode u bunarima**, što se smatra posljedicom nereguliranog zbrinjavanja otpada, kao i otpadnih voda Koprivnice koje ugrožavaju naselja u njezinoj okolici. Ovi problemi međusobno su povezani i utječu na svakodnevnu ekološku sigurnost života u pojedinim lokalnim sredinama.

Osnovni izvor **zagađenja zraka** su pogoni za eksploataciju i preradu plina “CPS Molve”. Radijus ekološke ugroženosti, ljudi i prirode, puno je širi od teritorija općine Molve, koja, iako s pravom, jedina dobiva financijsku kompenzaciju.

Konfliktna situacija i ekološki rizik mogu se pojaviti vezano uz gradnju **hidrocentrale “Novo Virje” na Dravi**. Bez obzira na ekološke odštete i predviđene dobitke za lokalno stanovništvo, utjecaj ovog objekta daleko je širi i dalekosežniji, i prema našem mišljenju dovesti će do degradacije i gubitka prirodnih i specifičnih vrijednosti ekosistema i prostora kao neobnovljivog prirodnog kapitala. Međutim, on bi Županiji mogao donijeti i određene ekonomske koristi. Najvjerojatnije je kompromisno rješenje u kojem će se procijeniti gubici – dobiti, a Županija pokušati ostvariti što povoljnije rezultate u svojem prostoru.

Mogli bismo reći da percepcija ekoloških smetnji kako stanovnika tako i drugih subjekata ukazuje na **razvijenu ekološku osjetljivost**, koja se u oblikovanju tipa prostornog uređenja i ukupnog razvitka treba uvažavati.

Lokalna i mjesna samouprava

Naši nalazi govore o ustrojavanju Županije kao **procesu u toku**, više nego kao o **gotovom činu**.. Vrijeme sporazumijevanja i nalaženja zajedničkih interesa zamjenjuje vrijeme nesporazuma i eventualnih nesuglasica. Županija se postepeno rađa kao zajednica (u sociologijskom smislu). Ovaj proces nije niti lagan niti brz i logično prolazi kroz niz problema o kojima su nam govorili naši sugovornici. Moramo napomenuti da je to opća pojava pri uspostavljanju novog teritorijalnog ustroja i u prostoru i u vremenu i bilo bi neobično da se ta činjenica zaniječe. Županija, kao cjelina, ima niz izuzetnih prednosti i specifičnosti koji joj daju šansu da se pozitivno razvija: raznolikost, bogatstvo posebnostima, potrebu da postane razvijena. **Hoće li tako uistinu biti, osim globalnog društvenog konteksta ovisi i o samoj Županiji i svim njezinim unutarnjim razinama teritorijalne samouprave**. Dakako i o pomoći **države**, u slučaju elemenata razvoja koji se tiču države u cjelini (proizvodnje, infrastrukture, važnih prometnih pravaca itd.). Opet, kao autori, ističemo problem moguće preusitnjene podjele na male općine a kao prednosti: ekonomsko, društveno, ekološko i kulturno bogatstvo ove Županije. Korist od prednosti, ponavljamo, može se postići još boljom suradnjom svih nivoa unutar Županije, posebno u racionalnom izboru prioriteta u razvoju (umjesto malih vlastitih interesa pojedinih dijelova).

O tome i po kojim kriterijima, Županija mora sama donijeti odluke o razvojnim, stagnantnim i propadajućim dijelovima. Prirodno je da sva područja žele razvoj, ali naši pokazatelji ukazuju na nemogućnost da se svi dijelovi istovremeno i ravnomjerno razvijaju, već se mora odlučiti o **prioritetima**, što osim prostorne uključuje i vremensku dimenziju.

Što se tiče elementarne razine samouprave; mjesnih odbora, pokazuje se želja za većom samostalnošću: u legalnom, ekonomskom i samoupravnom smislu. Ističemo da prisutna pasivnost mjesnih odbora zbog zakonske definicije ingerencija, može biti prevaziđena nizom vlastitih aktivnosti koje ne ovise o višim razinama; poznati “grassroot movements” u mnogim zemljama gdje građani sami poduzimaju niz korisnih akcija u vlastitu korist a bez pomoći države i drugih viših razina.

Prioritetne potrebe na lokalnoj razini

Iskazi o potrebama na lokalnoj razini, koje treba prvenstveno rješavati, još jednom su potvrdili težinu elementarne **komunalne deficitarnosti**. Dominiraju prioriteti vodoopskrbe, odvodnje i cesta, posebno u ruralnim i od gradova udaljenijim naseljima. Ravnomjerna teritorijalna raspodjela komunalne opreme u funkciji je kvalitetnijih prostornih uvjeta života i uravnoteženog razvoja mreže naselja. Mišljenja smo da u ostvarivanju ovog cilja, ovisno o specifičnostima pojedinih područja i situacija treba ipak primjeniti **diferencirani pristup u vrsti komunalne opreme (“mali sistemi”)**, **umjesto disperzije iste razine standarda pod svaku cijenu**.

Iako ekonomska problematika nije bila predmet našeg istraživanja, potrebe **gospodarskog razvitka** “iskočile” su u drugu grupu prioriteta, usljed globalnog ekonomskog konteksta. Njihov značaj još je i veći, jer su temeljna pretpostavka za rješavanje svih drugih. Vrste i oblici djelatnosti koje se predlažu: manje poslovne zone i proizvodni pogoni koji ne zagađuju okolinu, obrt, poljoprivreda, stočarstvo, turizam, ukazuju na **ekološki osjetljiv tip gospodarskog razvitka**, što pogoduje revitalizaciji ruralne ekonomije i njezinoj integraciji s urbanom, i upućuje na korištenje vlastitih resursa i prednosti.

Ovi prioriteti, koji su pretpostavka za pokretnije razvojnih procesa u cijeloj Županiji, u drugi plan su gurnuli ostale potrebe (društveni standard, plinifikacija, ekološke smetnje, itd.), koje su vrlo važne za kvalitetu svakodnevnog života, ali se, silom težih problema odgađaju.

Vremenska realizacija onih akcija koje imaju širi značaj (veliki infrastrukturni sistemi i objekti) ovisit će o tome koliko će biti u skladu s ljestvicom državnih prioriteta. U takvoj situaciji pozitivni pomaci mogu se ostvariti u lokalnim sredinama i nizom malih akcija koji uz minimalna sredstva ovise o dogovoru i zajedničkom radu mještana, kao što, su ne tako davno, radili u bivšim mjesnim zajednicama.

Socioprostorni prioriteti na razini Županije

Ukoliko se pođe induktivnim putem, od najvažnijih problema i potreba na lokalnoj razini, Županiji se nameću dvije osnovne grupe prioriteta: **pitanje rješavanja osnovne komunalne infrastrukture** (vodoopskrba, prometnice, odvodnja) i **pokretanje gospodarskog razvoja**. U tome se lokalno i globalno u Županiji podudaraju, ali, logično, ne na istoj razini.

Izražena je svijest o **vlastitim razvojnim potencijalima**, od kojih Županija poseban značaj pridaje **poljoprivredno-prehrambenom kompleksu**. Naglašava se potreba **ravnomjernijeg razvoja unutar Županije**, ali ne na račun razvijenijih dijelova, već da se drugi brže razvijaju. U tom smislu teži se **dekoncentraciji proizvodnih kapaciteta** po općinama, podržvanjem osnivanja malih poslovnih zona i kreditiranjem privatnog poduzetništva.

Razvojna koncepcija Županije vjerojatno će se oblikovati **između nekih zadataki u prostoru koje dolaze s više, državne razine i konkretnih životnih potreba**. Pošto cjelovita strategija društveno-gospodarskog razvitka nije donesena, to se pojavljuju određene neusklađenosti u operacionalizaciji “Strategije prostornog uređenja RH” kojom

se određuje prostorni razvoj Županije. Mišljenja smo da se treba držati osnovnih načela, a u okviru njih pronalaziti rješenja u skladu s vlastitim specifičnostima i potencijalima.

Prirodne i kulturno-povijesne vrijednosti kao atraktivni faktori prostornog razvoja

Na osnovu podataka može se zaključiti da lokalni subjekti u svojim sredinama vrlo dobro uočavaju bogatstvo i raznolikost prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti ali i suvremenih specifičnosti koje su se integrirale u svakodnevno iskustvo grupa i pojedinaca kao **stabilna uporišta simboličke identifikacije**. Prema njima u globalu se pozitivno odnose, iako u pojedinačnom, svakodnevnom ponašanju ekološka svijest, barem dijela građana nije na zavidnoj razini.

Kvaliteta prostora, osim pojedinačnih lokaliteta, većinom je sačuvana u svojim **prirodnim karakteristikama**, te s **vrijednom kulturno-povijesnom baštinom** čini jedan od atraktivnih faktora razvitka, kako lokalnih sredina, tako i Županije u cjelini.

U očuvanju, održavanju i njegovanju, primjećuje se da se pažnja najvećim dijelom posvećuje sakralnim objektima, te dijelom profanima, vezanim uz određene kulturne manifestacije i povijesne događaje, dok su prirodne vrijednosti najviše izložene nemaru, nebrizi i devastaciji. Briga državnih subjekata je nužna, ali ne i dovoljna, ako zaštita i očuvanje nisu dio svakodnevnih životnih procesa. Stoga se nameće **pitanje formiranja kriterija uspješnosti u pogledu korištenja tog općeg dobra, kao jednog od razvojnih resursa**. To znači uključivanje "prirodnih" subjekata razvoja, individualnih i grupnih, koji će korištenje baštine oblikovati kao vlastitu razvojnu opciju, čime je briga o očuvanju u njihovom interesu. Poticanje privatnih inicijativa i poduzetništva u povezivanju primarnih i tercijarnih djelatnosti s prirodnim i kulturnim potencijalima tu bi trebalo naći svoju organsku interesnu povezanost.

O gradovima

Sva tri gradska naselja u mreži naselja trebala bi biti žarišta razvoja, dodajući im tridesetak drugih razvojnih naselja, neka od kojih su potencijalni gradovi u budućnosti.

Stoga je važno da se, sva tri grada dogovaraju, distribuiraju centralne funkcije i suradnju ne bi li poticali razvoj cjelokupne Županije.

Stanovnici Županije mogu se u svojim potrebama oslanjati i na vanžupanijske centre, ali je sada riječ o Koprivničko-križevačkoj županiji. Ostala naselja možda će se, ali nije nužno, priključiti tom razvitku. Gradovi kao gradovi u mreži naselja imaju svoju hijerarhijski vodeću ulogu.

O selima

Analizirajući seoska naselja i ruralni prostor u Županiji, mogli smo uočiti da se u njemu dešavaju mnoge promjene u znaku slabljenja vitalnosti i zaostajanja. To se vidi iz demografske analize, strukturnih obilježja naselja, a mogu se izvući i neke pretpostavke o budućim kretanjima. Pokazalo se, **da najmanje desetak posto naselja praktično izumire**, a da i u većem broju manjih i perifernih sela dolazi do **velike regresije**, koja ima šire gospodarske, socijalne i kulturne posljedice. 30-ak naselja su lokalna razvojna žarišta, a to su pretežno općinska središta i neka veća sela. Ekspanziju i prosperitet iskazuju gradovi i neka obližnja sela.

Revitalizaciji rurla mora se pristupiti odlučnije nego dosada, ako želimo spriječiti negativne trendove i ostvariti napredak na širem prostoru Županije

S jedne strane treba **podržavati razvojna naselja** i omogućiti im da razviju sve što potencijalno imaju (poljoprivredu, turizam, male industrijske pogone i tsl.), **neka stagnirajuća naselja** treba raznim mjerama poticati da se razvijaju (infrastrukturom, heterogenizacijom djelatnosti i socijalne strukture), dok je moguće da će niz naselja odumrijeti. Na Županiji je da odluči za koja naselja tj. njihove stanovnike je to bolja opcija a za koja je možda vrijedno pokušati održati ih. U svakom slučaju patuljasta naselja, senilizirana i feminizirana, nemaju razvojnih šansi i nije pametno u njih ulagati veliku i skupu infrastrukturu koja neće polučiti očekivane rezultate.

Istovremeno, odnos prema poljoprivredi treba biti uravnotežen, vodeći računa o posebnostima pojedinih sredina. Pored inzistiranja na razvoju modernije i produktivnije proizvodnje, oslonjene na vitalna gospodarstva, treba uvažavati pa i poticati mnoga druga seljačka gospodarstva (manja, "mješovita"), jer i takva gospodarstva jesu, i biti će još dugo, relevantna za postojeću poljoprivredu, pa i oslonac postojeće seoske socijalne strukture.

Nova razvojna strategija, pa i onaj dio koji spada u domenu prostornog uređenja mora uvažavati nove razvojne momente i pristupe. To su: jačanje integralnog a ne sektorskog pristupa selu; paralelno sa ovisnošću o poljoprivredi kao izvoru zaposlenja i dohotka; načelo disperzivnog a ne "centričnog" razvoja u prostoru i rasporedu socijalnih i kulturnih institucija. Time bi se stvarala nova i heterogenija socijalna struktura sela, zadržavalo vitalnije i obrazovanje stanovništvo, a to može, na duži rok, stabilizirati a možda i revitalizirati seoski prostor u Županiji.

Cilj razvoja Županije, prema nalazima i našem mišljenju, trebao bi biti **viša kvaliteta življenja svih njezinih stanovnika**. Pojam je širok, ali naše istraživanje precizno ustanovljava njegove dimenzije.

Pri ostvarenju tog općeg cilja, susrećemo se sa dva bitna aspekta:

- osnovnim **akterima** u procesu odlučivanja i napretka,
- osnovnim **načinima** planiranja i realizacije cilja.

Što se **aktera** tiče, najmanje tri su u "igri":

1) **Država** koja je definirala županije, mora im pomoći u ravnopravnom i ravnomjernom razvitku, koji je sama zacrtala u "Strategiji". U slučaju Koprivničko-križevačke županije osnovni su problemi: komunalna i društvena **infrastruktura, gospodarski razvitak** (poljoprivreda, industrija, usluge).

2) **Nezavisni subjekti tj. kapital** (državni – institucionalni- privatni; domaći-inozemni), koji logikom **tržišta** ide tamo gdje nalazi svoj interes, a u pravilu se vezuje za ona područja koja mu nude bolju podlogu za bržu oplodnju (uobičajena liberalna logika).

3) Niz **subjekata teritorijalne samouprave** (od Županije do mjesnih odbora), koji sami moraju naći vlastiti **modus vivendi**.

Što se **načina** tiče, oni se razlikuju po razinama:

1) U slučaju **državne intervencije**, kada ona povlači poteze važne na državnoj razini, a koristi "prolaz" kroz neki manji teritorij županiju npr.) ona mu mora dati **odštetu** ili mu

omogućiti da **učestvuje** u općoj koristi (npr. veliki prometni i drugi infrastrukturni pravci, HE Novo Virje i tsl.)

2) Kad **kapital** intervenira u prostor, problemi su, redovno, nejasniji i teže definibilni. U prvom redu, županije moraju moći kontrolirati u šta se i kako ulaže kapital na njihovom teritoriju a potom i učinke ulaganja. Na njihovim je stanovnicima da demokratski odluče žele li određene investicije ili ne i kako naplatiti eventualne “štete”. Mora se reći da su štete usko teritorijalno definirane (slučaj Molvi) te se obeštećenje, ako je izabrano, mora odnositi i na širu zajednicu.

Isto tako, što se tempa tiče, svaka teritorijalna jedinica ima pravo na momentalno obeštećenje a ne da mora čekati koliko će i kada zaraditi ulagač.

3) U slučaju **razine županije i niže**, odnos je obrnut. Za njih je u prvom redu, najvažnija određena neovisnost u odlučivanju o vlastitoj razini (premda je to teško postizljivo). Konkretno, Koprivničko-križevačka županija mora izabrati “svoj način”, a po našoj sugestiji to je “**inkrementalistička strategija**”. Ako je osnovni cilj viša kvaliteta življenja svih stanovnika, onda bi Županija trebala izabrati politiku “**korak po korak**”, politiku “**malih akcija**” počevši od najvažnijih (“prioriteta”) ka onim suptilnijeg karaktera (sport, kultura i sl.). **Heterogenost** Županije (u privrednom, kulturnom, prirodnom pogledu), traži **diferenciran** pristup u planiranju i njegovu ostvarenju.

Prostorni plan trebao bi obratiti pažnju na neke aspekte:

1) **Država** bi trebala, gdje god se koristi Županjem kao prostorom za svoje interese (prometnice, komunalni vodovi, hidrocentrala itd.) **obeštetiti i uključiti** cijelu Županiju a ne samo zakonom određena uža područja.

2) Istovremenom, ne i kontradiktornom, razvijanju **nezavisnosti i slobodi** vlastitog plana razvoja koji mora biti **sveobuhvatan i diferenciran** za njezine različite dijelove,

3) “**Srednjem i malom mjerilu**” u **sadržaju i ritmu razvitka**, koje najbolje odgovara županiji ovog tipa. Ono što Država ne vidi, jer se ne služi “mikroskopom” (divlje deponije smeća, odvodnju, nesvrstane ceste, dabrove itsl.), usprkos tome i zbog toga Županija mora istaknuti kao prioritete.

4) Županija postepeno postaje a prostorni plan bi to trebao naglasiti, : “lived community” (proživljena zajednica) a ne samo administrativna jedinica.

5) Oslanjanju na **specifičnosti**, kojih je u Županiji napretek (od ekonomskih, prirodnih, povijesnih, do kulturnih i običajnih).

Županija je administrativno-teritorijalna cjelina, i bilo bi poželjno da kroz “**jedinstvo različitosti**”, u prvom redu **vlastitim snagama** uspostavi **lokalnu zajednicu** kakvu smo definirali u “Uvodu”. **Ako ona bude teritorijalni entitet koji ima zajednički prostor, zajedničke probleme, potrebe i interese, koje stanovnici pokušavaju zajednički riješiti, direktno ili indirektno preko svojih zastupnika, a putem participacije u vlasti (donošenju odluka) moći će se bolje razvijati.**

6) Koprivničko-križevačka županija ne mora biti, kao što je u teorijskom dijelu rečeno, emotivna već više **interesna zajednica**: politički, kulturno i prije svega ekonomski povezana. Cilj bi, po našoj preporuci, trebao biti **viša kvaliteta življenja za sve njezine stanovnike**. Niti prostorni plan, kao ni sociologijska studija nisu “čarobni štapići” ali, ukoliko to Županiju zanima, mogu predložiti neka istraživačka i planerska rješenja.

VIII REFERENCE

- Anketa o ekologiji Županijskog zavoda za prostorno uređenje Koprivničko-križevačke Županije, 1996.
- Bošnjak, V.: Metodologija poticaja društvenih promjena na lokalnom nivou u zemljama u razvoju (doktorska disertacija), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1998.
- Castells, M.: Luttés urbaines, Maspero, Paris, 1973.
- Cohen, A.: The Symbolic Construction of Community, Tavistock, London, 1985.
- Cvekan, P.: Đurđevac- kakav nije poznat, Đurđevac, 1991.
- Elektroprojekt Višenamjenski objekti HE Novo Virje, (Sažetak studije utjecaja na okoliš), Zagreb, 1997.
- Etzioni, A.: The Spirit of Community: the Reinvention of American Society, Tuschstine, 1994.
- Grupa autora: Koprivnica, Biblioteka Historia Croatica, knj. 6, Prosvjeta d.d. Bjelovar, 1997.
- Grupa autora: Križevci-grad i okolica, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1993.
- Hrvatski prostor – temeljno nacionalno dobro, Zbornik radova okruglog stola, Zagreb, 1997., Urbanistički institut Hrvatske
- Hrvatski zemljopis čas., br. 31, ožujak, 1998.
- Izvešća o stanju u prostoru za općine i gradove Županije Koprivničko-križevačke, (razne institucije) 1996.
- Izvešće o stanju u prostoru, Program mjera za unapređenje stanja u prostoru. Županija koprivničko-križevačka, CPA, Zagreb-Koprivnica, 1996.
- Izvešće o zaštiti okoliša, Županije Koprivničko-križevačke, Županijski zavod za prostorno uređenje, Koprivnica, 1995.
- Johnston, R.: A Question of Place, Blackwell, Oxford, 1991.
- Klaić, B.: Rječnik stranih riječi, Zagreb, Nakladni zavod MH, 1990.
- Koprivničko-križevačka Županija: Popis društvenog standarda (ustanove: PMŠS, MŠS, MUDUŽ)
- Kudumija, M.: Đurđevac u svijetu i vremenu, Đurđevac 1968
- Matica, M.: Demografski razvitak grada Đurđevca (1857-1991), neobjavljen rukopis
- Mišljenje na prijedlog Strategije prostornog uređenja republike Hrvatske, Županijska skupština Županije Koprivničko-križevačke, 1996.
- Murdock, J., Day, G.: The same but different: Notes on social Construction of Community, BSA, Leicester, 1995.
- Nejašmić, I.: Moguća revitalizacija sociodepresivnih područja Hrvatske, Sociologija sela 29, br. 111/114, 1991.
- Popovski, V.: Od lokalnog ka globalnom, od globalnog ka lokalnom, u: "Društvene promjene u prostoru", IDIS, Zagreb, 1991.
- Pregled zaštićenih dijelova Županije koprivničko-križevačke, Županijski zavod za prostorno uređenje, Koprivnica, 1996.
- Pusić, E.: Komuna i općina, Informator, Zagreb, 1981.
- Ryser, J.: The Knowledge based City, BSA, Leicester, 1995.

- Seferagić, D.: Kvaliteta svakodnevnog življenja u prostoru Hrvatske, *Prostor* 2/4 1993.
- Seferagić, D., Lončar Butić, N.: Mjesna samouprava u razdoblju tranzicije, (izvještaj istraživanja), IDIZ, 1996.
- Seferagić, D., Lončar Butić, N.: Mjesna samouprava u razdoblju obnove, *Sociologija sela* 1/4 / 135/138/, Zagreb, 1997.
- Smith, D., Blanc, M.: *Searching for new Forms of local Democracy*, BSA, Leicester, 1995.
- Strategija prostornog uređenja republike Hrvatske, Ministarstvo prostornog uređenja graditeljstva i stanovanja, Zavod za prostorno uređenje, Zagreb, 1997.
- Strategija za ruralnu Evropu, "ECOVAST", Evropsko vijeće za sela i male gradove, 1994.
- Štulhofer, A.: Lokalna zajednica u akciji, *Revija za sociologiju*, vol. XIX, 3, Zagreb, 1988.
- Župančić, M.: Socioekonomske promjene i mogućnosti razvitka sela, *Sociologija sela* 31, br. 3/4, 1993.
- Young, J. M.: *The ideal Community and the Politics of Difference*, in: Nicolson L. /ed./: *Feminism/Postmodernism*, Routledge, London, 1992.

IX PRILOZI

NASELJA PREMA BROJU STANOVNIKA I UDJELU POLJOPRIVREDNIKA

	Broj st.			Indeks 1971/91.	% udio poljo- privrednog st. 1991
	1971	1981	1991		
Budrovac	680	520	431	63.4	38.7
Čepelovac	641	565	462	72.1	33.6
ĐURĐEVAC	6449	6821	6845	106.1	12.9
Grkine	-	-	161	-	41.6
Mičetinac	343	310	274	79.9	53.8
Severovci	-	-	204	-	67.5
Sirova Katalena	634	512	405	63.9	24.6
Suha Katalena	724	560	489	67.5	65.8
Sveta Ana	208	180	153	73.6	75.7
Bakovčica	446	398	337	75.6	12.4
Herešin	463	551	651	140.6	5.8
Jagnjedovec	434	403	352	76.0	18.8
KOPRIVNICA	16483	20812	24238	147.0	1.7
Kunovec Breg	519	568	637	122.7	3.6
Reka	1507	1479	1477	98.0	11.7
Starigrad	893	1334	1580	176.9	7.7
Štaglinec	359	400	434	120.9	2.1
Apatovac	722	583	463	64.3	70.7
Beketinec	108	98	68	63.0	88.2
Bojnikovec	270	276	250	92.6	44.3
Bukovje Križevačko	354	338	338	95.5	25.0
Carevdar	747	639	556	74.4	14.6
Cubinec	542	623	560	103.3	11.1
Čabraji	161	128	126	78.3	25.4
Dijankovec	303	247	222	73.3	2.7
Doljanec	83	64	49	59.0	89.4
Donja Brckovčina	154	157	159	103.1	19.6
Donja Glogovnica	216	207	171	79.2	43.2
Donji Dubovec	31	33	31	100.0	3.7
Đurđić	363	302	293	80.7	47.7
Erdovec	240	227	223	92.9	63.1
Gornja Brckovčina	162	186	187	115.4	22.9
Gornja Glogovnica	208	203	163	78.4	44.7
Gornji Dubovec	33	24	15	45.5	-
Gračina	203	199	214	105.4	41.6
Ivanec Križevački	409	365	348	85.1	41.7
Jarčani	166	133	128	77.1	52.0
Karane	176	214	204	115.9	20.6
Kloštar Vojakovački	536	455	405	75.6	28.4
Kostadinovac	55	53	26	47.3	3.8
KRIŽEVCI	8356	9900	11236	134.5	3.2
Kučari	81	68	56	69.1	1.8
Kundevec	18	16	12	66.7	25.0
Lemeš Križevački	187	129	127	67.9	47.1
Majurec	388	433	472	121.6	14.1
Male Sesvete	81	84	64	79.0	56.3

	Broj st.			Indeks 1971/91.	% udio poljo- privrednog st. 1991
	1971	1981	1991		
Mali Potočec	193	165	173	89.6	27.2
Mali Raven	59	43	29	49.2	56.0
Mali Carevdar	71	59	43	60.6	35.7
Marinovac	196	172	151	77.0	63.0
Mičijevac	92	44	79	85.9	10.5
Novaki Ravenski	217	184	163	75.1	64.8
Novi Đurđić	202	195	174	86.1	26.5
Novi Bošnjani	220	162	116	52.7	47.3
Osijek Vojakovački	394	314	274	69.5	68.0
Pavlovec Ravenski	145	140	142	97.9	68.1
Pesek	330	430	201	60.9	17.0
Pobrđani Vojakovački	109	81	69	63.3	31.9
Podgajec	262	244	221	84.4	29.6
Poljana Križevačka	461	357	377	81.8	19.1
Povelić	243	187	129	53.1	93.8
Prikraj Križevački	241	212	230	95.4	15.2
Ruševac	293	295	212	72.4	78.6
Srednji Dubovec	152	139	127	83.6	-
Stara Vas Ravenska	102	96	63	61.8	72.2
Stari Bošnjani	172	156	123	71.5	53.3
Sveta Helena	425	398	372	87.5	50.5
Sveti Martin	126	109	94	74.6	38.3
Špiranec	241	209	203	84.2	35.7
Većeslavec	277	211	190	68.6	85.6
Velike Sesvete	174	162	117	67.2	64.9
Veliki Potočec	439	418	423	96.4	34.3
Veliki Raven	381	321	296	77.7	63.2
Vojakovac	472	450	321	68.0	42.6
Vujići Vojakovački	90	79	61	67.8	29.5
Žibrinovec	158	144	134	84.8	88.0
Botovo	376	322	300	79.8	13.0
DRNJE	1180	1186	1158	98.1	19.9
Torčec	891	867	786	88.2	39.5
ĐELEKOVEC	1743	1592	1451	83.2	43.3
Imbriovec	661	583	502	75.9	66.6
Batinske	518	427	193	37.3	52.4
Brodić	282	194	138	48.9	29.1
FERDINANDOVAC	1768	1587	2155	121.9	43.3
Molvice	-	-	-	-	-
GOLA	1254	1140	1102	87.9	55.2
Gotalovo	629	563	478	76.0	55.8
Novačka	644	517	428	66.5	76.2
Otočka	377	313	310	82.2	70.6
Ždala	1259	-	847	67.2	-
Gabajeva Greda	506	262	211	41.7	69.0
HLEBINE	1728	1584	1395	80.7	41.0
KALINOVAC	1988	1713	1659	83.5	33.8

	Broj st.			Indeks 1971/91.	% udio poljo- privrednog st. 1991
	1971	1981	1991		
Borje	189	176	157	83.1	57.9
KALNIK	645	621	530	82.2	37.4
Kamešnica	364	314	275	75.5	58.2
Obrež Kalnički	269	232	199	74.0	67.2
Popovec Kalnički	120	117	135	112.5	53.8
Potok Kalnički	330	290	233	70.6	70.8
Šoprun	211	174	183	86.7	16.9
Vojnovac Kalnički	330	276	217	65.7	56.2
Budančevica	583	531	583	100.0	24.2
KLOŠTAR PODRAVSKI	1901	1765	1773	93.3	37.3
Kozarevac	961	845	711	74.0	42.8
Podravske Sesvete	2510	2206	1967	78.0	46.1
Prugovac	1008	954	826	81.9	56.2
Glogovac	1037	906	804	77.5	5.2
Jeduševac	179	161	142	79.3	27.5
KOPRIVNIČKI BREGI	1854	1763	1760	94.9	19.6
Botinovec	303	278	213	70.3	32.4
Goričko	212	167	167	78.8	33.1
KOPRIVNIČKI IVANEC	1542	1512	1369	88.8	31.5
Kunovec	820	738	676	82.4	29.7
Pustakovec	230	190	149	64.8	52.9
Antolovec	211	151	123	58.3	75.0
Kutnjak	589	483	416	70.6	66.2
LEGRAD	2110	1670	1405	66.6	27.1
Mali Otok	241	221	181	75.1	65.2
Selnica Podravska	533	444	374	70.2	54.8
Veliki Otok	422	390	326	88.9	60.6
Zablatje	443	387	326	73.6	64.7
Čingi Lingi	-	-	-	-	-
MOLVE	1741	1566	1596	91.7	58.4
Molve Grede	394	375	315	79.9	69.3
Repaš	821	-	576	70.2	87.2
Borovljani	353	311	282	79.9	6.0
Delovi	391	352	304	77.7	58.8
Javorovac	160	134	109	68.1	58.7
NOVIGRAD PODRAVSKI	2751	2414	2173	79.0	31.7
Plavšinac	230	212	157	68.3	34.5
Srdinac	129	86	61	47.3	36.4
Vlaislav	359	300	243	67.7	21.1
NOVO VIRJE	1545	1306	1601	103.6	58.6
Komatnica	183	141	107	58.5	63.6
PETERANEC	1758	1694	1571	89.4	30.5
Sigetec	1544	1363	1272	82.4	48.1
Belanovo Selo	94	74	58	61.7	66.1
Cvetkovec	336	284	262	78.0	44.1
Duga Rijeka	272	213	201	73.9	78.6

	Broj st.			Indeks 1971/91.	% udio poljo- privrednog st. 1991
	1971	1981	1991		
Gorica	242	187	163	67.4	56.1
Grbaševac	96	65	47	49.0	70.2
Ivančec	120	86	68	56.7	64.2
Koledinec	301	248	206	68.4	60.4
Kuzminec	530	452	365	68.9	59.9
Ludbreški Ivanec	132	103	94	71.2	82.8
Lukovec	106	78	55	51.9	40.0
Mala Rijeka	91	58	36	39.6	88.6
Mala Rasinjica	54	40	41	75.9	75.6
Prkos	122	97	91	74.6	73.0
Radeljevo Selo	171	144	124	72.5	63.9
RASINJA	1204	1098	927	77.0	23.7
Ribnjak	133	127	88	66.2	72.7
Segovina	107	81	69	64.5	76.5
Subotica Podravska	747	715	655	87.7	12.2
Velika Rasinjica	60	35	35	58.3	80.0
Veliki Grabičani	202	168	144	71.3	75.9
Veliki Poganac	470	389	310	66.0	61.4
Vojvodinec	68	58	57	83.8	43.4
Brdani Sokolovački	119	84	74	62.2	90.5
Domaji	235	255	223	94.9	39.8
Donja Velika	204	147	124	60.8	72.6
Donjara	60	44	32	53.3	3.1
Donji Maslarac	136	114	102	75.0	84.2
Gornja Velika	186	145	130	69.9	67.5
Gornji Maslarac	79	56	63	79.7	76.8
Grdak	153	141	116	75.8	37.2
Hudovljani	220	203	171	77.7	53.3
Jankovac	110	86	71	64.5	87.9
Kamenica	118	82	43	36.4	25.6
Ladislav Sokolovački	188	167	167	88.8	64.8
Lepavina	78	68	274	351.3	5.3
Mala Branjska	92	84	63	68.5	47.6
Mala Mučna	182	142	120	65.9	65.3
Mali Poganec	169	164	159	94.1	46.9
Miličani	244	185	173	70.9	22.4
Paunovac	84	53	41	48.8	46.2
Peščenik	208	161	123	59.1	63.4
Prnjavor Lepavinski	93	89	83	89.2	55.2
Rijeka Koprivnička	243	182	111	45.7	70.8
Rovištanci	160	126	109	68.1	52.4
SOKOLOVAC	601	600	547	91.0	9.9
Srijem	342	324	258	75.4	58.2
Široko Selo	97	58	47	48.5	95.6
Tnovac Sokolovački	150	132	120	80.0	63.7
Velika Mučna	479	418	367	76.6	10.8
Velika Branjska	71	60	46	64.8	28.3
Veliki Botinovac	144	118	107	74.3	57.8
Vrhovac Sokolovački	72	54	64	88.9	85.9
Brdo Cirkvensko	201	176	128	63.7	33.3

	Broj st.			Indeks 1971/91.	% udio poljo- privrednog st. 1991
	1971	1981	1991		
Brezovljani	474	444	363	76.6	49.1
Cepidlak	322	258	222	68.9	83.2
Cirkvena	809	696	626	77.4	39.6
Hrsovo	320	279	242	75.6	48.7
Kendelovec	215	181	192	89.3	27.2
Kuštani	156	129	129	82.7	31.9
Ladinec	206	203	168	81.6	70.4
Markovac Križevački	168	167	161	95.8	44.6
Novi Glog	197	165	146	74.1	38.8
Predavec Križevački	123	97	123	100.0	21.5
Raščani	258	201	155	60.1	61.8
SVETI IVAN ŽABNO	646	1198	1286	199.1	20.9
Sveti Petar Čvrstec	1382	1130	956	69.2	84.7
Škrinjari	219	280	236	107.8	37.6
Trema	1203	1013	867	72.1	65.7
Barlabaševac	41	35	29	70.7	6.9
Bočkovec	401	367	357	89.0	79.8
Bogačevo	112	109	94	83.9	83.0
Bogačevo Riječko	166	155	123	74.1	76.0
Brdo Orehovečko	62	54	52	83.9	63.5
Brezje Miholečko	216	246	189	87.5	2.2
Brežani	52	47	37	71.2	9.4
Črnčevac	223	188	159	71.3	64.1
Dedina	319	275	249	78.1	66.0
Deklešanec	173	167	151	87.3	49.7
Donja Rijeka	380	313	281	73.9	50.4
Donji Fodrovec	267	256	206	77.2	82.0
Dropkovec	325	272	222	68.3	65.6
Fajerovac	153	140	112	73.2	90.2
Ferežani	223	175	157	70.4	81.2
Finčevac	138	124	114	82.6	51.8
Fodrovec Riječki	109	102	91	83.5	3.3
Gorica Miholečka	95	79	54	56.8	76.9
Gornja Rijeka	498	492	450	90.4	19.7
Gornji Fodrovec	249	230	205	82.3	77.0
Gregurovec	354	304	258	72.9	80.0
Hižanovec	225	156	140	62.2	36.5
Hrgovec	44	42	34	77.3	66.7
Kapela Ravenska	134	119	101	75.4	91.8
Kolarec	286	253	219	76.6	78.8
Kostanjevec Riječki	372	389	317	85.2	38.4
Kusijevec	108	105	88	81.5	1.1
Lukačevac	66	46	33	50.0	90.3
Međa	255	239	216	84.7	72.5
Miholec	538	510	467	86.8	80.9
Mikovec	90	85	78	86.7	57.9
Mokrice Miholečke	282	246	189	67.0	84.1
Nemčevac	105	64	46	43.8	90.9
Orehovec	144	130	116	80.6	65.5
Piškovec	78	70	55	70.5	61.1

	Broj st.			Indeks 1971/91.	% udio poljo- privrednog st. 1991
	1971	1981	1991		
Podvinje Miholečko	105	89	76	72.4	84.2
Pofuki	282	267	242	85.8	76.3
Rovci	82	35	22	26.8	59.1
Sela Ravenska	130	116	98	75.4	86.7
Selanec	235	221	222	94.5	82.0
Selnica Miholečka	118	107	100	84.7	90.7
SVETI PETAR OREHOVEC	398	326	307	77.1	41.4
Šalamunovec	71	61	64	90.1	68.8
Štrigovec	45	60	51	113.3	42.0
Vinarec	268	253	217	81.0	55.0
Voljavec Riječki	39	40	35	89.7	85.7
Vukovec	162	152	149	92.0	60.5
Vukšinec Riječki	84	84	86	102.4	61.4
Zaistovec	423	358	326	77.1	50.9
Zamladinec	140	126	123	87.9	89.4
Donje Zdjelice	162	124	112	69.1	57.5
Hampovica	495	428	339	68.5	52.1
Miholjanec	614	508	437	71.2	49.3
Rakitnica	216	191	158	73.1	48.3
Šemovci	790	668	608	77.0	31.1
VIRJE	4266	3930	3718	87.2	33.8

Izvor: Statističke publikacije DZS Hrvatske.

Objašnjenje: Naselja su navedena prema abecednom redu, a uvrštena su po pripadnosti općinama i gradovima, prema Zakonu o područjima Županija, gradova i općina u RH, NN 10/1997.

Nazivi općina i gradova pisani su velikim slovima.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	1
I UVOD.....	2
1. PRISTUP.....	2
2. SADRŽAJ STUDIJE	3
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	4
II OSNOVNA OBILJEŽJA STANOVNIŠTVA I DOMAĆINSTAVA KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE	6
1. BROJČANO KRETANJE I RAZVOJ STANOVNIŠTVA	6
2. VAŽNIJI KONTINGENTI I STAROSNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA	8
3. OBRAZOVNI SASTAV STANOVNIŠTVA	10
4. DOMAĆINSTVA I PORODICE	11
5. SOCIOEKONOMSKA STRUKTURA STANOVNIŠTVA.....	13
III OSNOVNI PROBLEMI PROSTORNIH UVJETA ŽIVOTA STANOVNIKA.....	15
1. PROBLEMI KOMUNALNE INFRASTRUKTURE	15
2. PROBLEMI DRUŠTVENOG STANDARDA	18
3. EKOLOŠKI PROBLEMI	22
4. PROBLEMI MJESNE I LOKALNE SAMOUPRAVE.....	25
IV. PRIORITETNE POTREBE U UREĐENJU PROSTORA.....	28
1. PRIORITETNE POTREBE NA LOKALNOJ RAZINI	28
2. SOCIOPROSTORNI PRIORITETI NA RAZINI ŽUPANIJE	30
V ASPIRACIJE I ATRAKTIVNI ELEMENTI U PROSTORNOM RAZVOJU	33
1. RAZVOJNE ASPIRACIJE NA LOKALNOJ RAZINI.....	33
2. PRIRODNE I KULTURNO-POVIJESNE VRIJEDNOSTI KAO ATRAKTIVNI FAKTORI RAZVOJA	34
VI MREŽA NASELJA U ŽUPANIJI.....	39
1. RURALNI PROSTOR I SEOSKA NASELJA	39
2. GRADOVI KAO ŽARIŠTA RAZVOJA.....	41
2. 1. ĐURĐEVAC	42
2. 2. KOPRIVNICA	44
2. 3. KRIŽEVCI	45
3. MREŽA NASELJA.....	48
VII ZAKLJUČCI I PREPORUKE ZA IZRADU PROSTORNOG PLANA ŽUPANIJE	53
VIII REFERENCE.....	60
IX PRILOZI.....	62